

Europees structuurfondsprogramma doelstelling 2 Regio Oost-nederland

Eindverslag EPD Oost-Nederland
2000-2006

Europese Unie

Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Eindverslag EPD Oost-Nederland

2000-2006

**Europees structuurfondsprogramma doelstelling 2
regio Oost-Nederland**

September 2010

Colofon

Naam van het programma	EPD Oost-Nederland (doelstelling 2 Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling)
Subsidiabel gebied	Arnhem-Nijmegen Achterhoek/Gelderse Vallei Zuid-Twente/Salland Twente Noordwest-Overijssel/Vechtstreek
Programmaperiode	2000 - 2006
Programmanummer	CCI2000.NL.16.2.DO.004
Beschikingsnummer	C (2001) 2056
Datum beschikking	6 augustus 2001
Startdatum	1 januari 2000
Einddatum subsidiabele periode	30 juni 2009
Einddatum indiening eindverslag	30 september 2010
Budget	€ 417.610.000
Europese bijdrage (EFRO)	€ 147.960.000
Uitvoering programma	conform Handboek Beheer en Controle EPD Oost-Nederland
Goedkeuring eindverslag	Comité van Toezicht 13 september 2010
Opstelling eindverslag	Beheersautoriteit EPD-Oost (Gedeputeerde Staten van Gelderland) Postbus 9090 6800 GX ARNHEM
Organisatie	Afdeling Subsidieverlening, team MERO/EU/RSP Teammanager: Joyce Lauret
Betalingsautoriteit	Provincie Gelderland (afdeling Financiën en Bedrijfsvoering)
Contactpersoon	Hans Hofman tel: 0031(0)26 359 8503
Download	www.go-oostnederland.eu

Gedurende de programmaperiode zijn de volgende personen betrokken (geweest) bij het programmamanagement: Paul Beeker, Ineke de Boer, Bernard Enklaar, Wim Hobus, Wilko van Kalkeren, Margot Poolman, Jaap van Till enTjitske Wiegman
Redactie: Hans Hofman en Vivian Stribos
Foto's: Dick Brouwers
Vormgeving: Francien Cornelissen
Interviews: tekstschrijvers.nl
Statistische cijfers: CBS
Copyright 2010
Mede mogelijk gemaakt door het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Europese Unie

Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Inhoudsopgave

Deel A Integraal Eindverslag	5
Deel B Verantwoordingsverslag 2008	107
Deel C Verantwoordingsverslag 2009	133

Eindverslag deel A

**Integraal eindverslag
EPD Oost-Nederland 2000-2006**

Inhoudsopgave

Voorwoord	9
1 Inleiding	11
1.1 Algemeen	11
1.2 Programma	11
1.3 Organisatie	12
1.4 Eindverslag	13
2 Operationeel kader	15
2.1 Inleiding	15
2.2 Sociaal-economische situatie Oost-Nederland	15
2.3 Regelgeving en beleid	17
2.4 Nationale cofinanciering	20
3 Resultaten van het programma	23
3.1 Inleiding	23
3.2 Realisatie subdoelstellingen	23
3.3 Resultaten op programmaniveau	30
3.4 Resultaten prioriteiten en maatregelen	39
4 Uitvoering van het programma	55
4.1 Inleiding	55
4.2 Toezicht en evaluatie	55
4.3 Financiële controle	60
4.4 Bijzondere audits	62
5 Communicatie en publiciteit	67
6 Inachtneming communautair beleid	73
6.1 Inleiding	73
6.2 Naleving Europese beleidsregels	73
6.3 Coördinatie Europees beleid	75
7 Conclusie	77
Bijlage 1 overzicht leden Comité van Toezicht EPD Oost-Nederland	79
Bijlage 2a financiële tabel totale kosten EPD Oost-Nederland per prioriteit en maatregel	81
Bijlage 2b financiële tabel totale kosten EPD Oost-Nederland naar bijstandsgebied	82
Bijlage 2c financiële tabel budgetoverhevelingen EPD Oost-Nederland per prioriteit en maatregel	83
Bijlage 3 financiële tabel financiering EPD Oost-Nederland per prioriteit en maatregel	84
Bijlage 4 finale uitgavenstaat EPD Oost-Nederland (slotbetalingsaanvraag)	85
Bijlage 5 projectenlijst EPD Oost-Nederland naar maatregel	86
Bijlage 6 samenvattende tabel onvoltooide projecten EPD Oost-Nederland	103
Bijlage 7 accountantsverklaring	105

Voorwoord

Met dit eindverslag wordt een periode van bijna 10 jaar samenwerking afgesloten rond het Europese structuurfondsprogramma 'EPD Oost-Nederland 2000-2006'.

Drie provincies (Gelderland, Overijssel en Utrecht) hebben voor het eerst als partners in een omvangrijk Europees programma geparticipeerd en dit samen met talrijke regionale en lokale organisaties, instellingen en betrokkenen uitgevoerd. Deze samenwerking kan, gezien de duur van het programma en de schaal waarop het is uitgevoerd, gerust als een unicum worden beschouwd.

Daarmee is niet alleen de basis gelegd voor het nieuwe Europese programma 'Gebundelde Innovatiekracht 2007-2013', dat inmiddels al weer een paar jaar op weg is, maar ook een fundament geschapen voor een daadkrachtige uitvoering en ook versterking van het Europese cohesiebeleid in de regio Oost-Nederland.

In het voorliggende eindverslag treft u de financiële en inhoudelijke verantwoording aan van het EPD Oost-Nederland. Voor de uitvoering van het programma is door de Europese Commissie een budget uit de Europese structuurfondsen voor de regionale ontwikkeling (EFRO) beschikbaar gesteld van € 148 miljoen. Tezamen met de nationale publieke en private financiering is een programma met een begrote financiële omvang neergezet van ruim € 417 miljoen. Uiteindelijk bedragen de totale investeringen maar liefst € 597 miljoen (EFRO 146 miljoen), ruim 43% meer dan geraamd. Met name een substantieel hogere private financiering, maar ook de inzet van extra regionale publieke financiering hebben het programma in financiële zin tot een succes gemaakt. Niet alleen zijn meer projecten geïnitieerd, die duidelijk in een behoefte voorzagen, ook kon dit met minder Europese interventie (24%) dan in het financieel plan was berekend (35%). Dat bewijst dat het programmamanagement zich tot het uiterste heeft ingespannen om de Europese bijdrage maximaal aan te wenden. Voor dat mooie resultaat is een compliment op z'n plaats.

De projecten (maar liefst 460 stuks) hebben ook een wezenlijke bijdrage geleverd aan de doelstelling om een duurzame sociaal-economische ontwikkeling te realiseren in combinatie met behoud en versterking van natuurlijke, landschappelijke en milieuwaarden in de regio Oost-Nederland. De scores op de vooraf vastgelegde output en resultaatindicatoren zijn over het algemeen, een kleine uitzondering daargelaten, boven verwachting. Het aantal voorzieningen dat tot stand is gebracht, het aantal bereikte MKB-bedrijven, de aantallen verbeterde m² openbare ruimte en de impact die het programma heeft gehad op het aantal bedrijfsvestigingen en het aantal arbeidsplaatsen in de regio is substantieel te noemen. Zonder deze maatregelen zou de regionale economie er minder rooskleurig en kwetsbaarder hebben voorgestaan dan nu. Dat zou een achterstand betekenen die gezien de huidige sociaal-economische situatie niet gemakkelijk meer in te lopen was.

Gezien de turbulente periode waarin dit programma is uitgevoerd is het opvallend dat het programma, over vrijwel de gehele linie zulke goede resultaten te zien geeft. De grillige ontwikkelingen in de conjunctuur (op de valreep uitmondend in een wereldwijde economische crisis), de talrijke audits die op het programma zijn losgelaten (soms leidend tot een uiterst negatieve beeldvorming), alsmede de vele voortschrijdende inzichten in Europese en nationale regelgeving (ons rechtmatig handelen ter discussie stellend), hebben hun wissel getrokken op het uithoudingsvermogen van alle medewerkers en betrokkenen, die gedurende het programma desondanks met grote inzet en geduld aan de totstandkoming ervan hebben gewerkt. Vanuit het provinciaal bestuur is hier meermalen de nodige waardering voor uitgesproken, omdat dit ons immers met trots vervult en vertrouwen geeft voor de toekomst.

Ik ben ervan overtuigd dat we niet alleen kunnen terugkijken op een succesvolle programmaperiode, maar ook kunnen vaststellen dat we met dit omvangrijke programma de kansen en perspectieven van Europese cofinanciering vanuit de Structuurfondsen duidelijk hebben benut.

Bij deze wil ik eenieder die hieraan een bijdrage heeft geleverd van harte bedanken.

Harry Keereweer
Gedeputeerde provincie Gelderland
Voorzitter Comité van Toezicht EPD Oost-Nederland

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Dit is het eindverslag over de uitvoering van het Europese structuurfondsprogramma 'EPD Oost-Nederland 2000-2006'. Met dit verslag legt het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland, overeenkomstig de vereisten zoals neergelegd in artikel 37 van Verordening (EG) nr. 1260/1999 en de daarbij behorende Richtsnoeren voor de afsluiting, verantwoording af aan de Europese Commissie over de afgelopen programmaperiode.

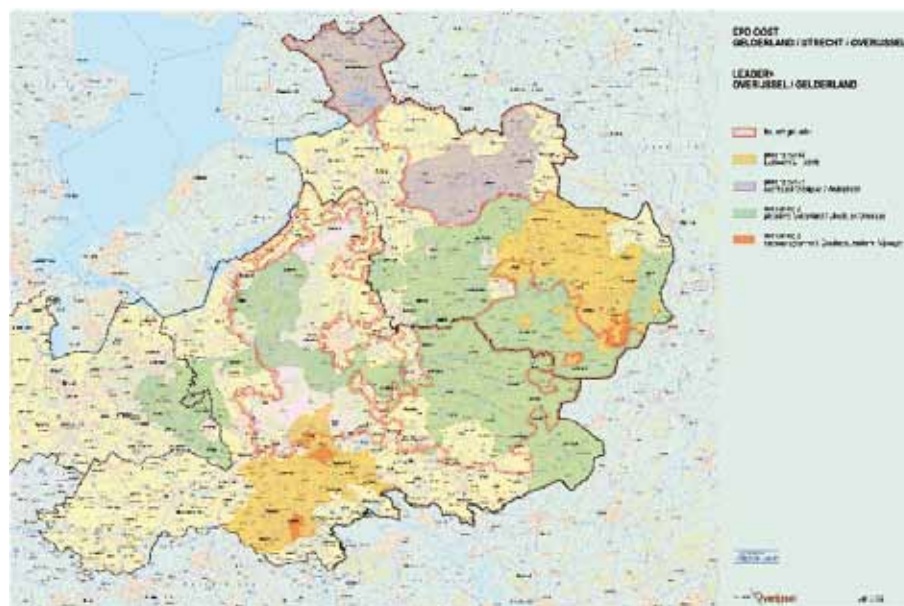
Het Enkelvoudig programmeringsdocument (EPD) Oost-Nederland CCI2000.NL.1.62.DO.004 is goedgekeurd bij beschikking van de Europese Commissie d.d. 6 augustus 2001 onder nummer C (2001) 2056. Het EPD is meer in detail (met prioriteiten, maatregelen en financieel plan) uitgewerkt in het zogenaamde Programmacomplement, dat op 13 februari 2002 met briefnummer 101391 door de Europese Commissie akkoord is bevonden. Nadien zijn gewijzigde beschikkingen ontvangen op 28 december 2004 onder nummer C (2004) 5791 (tussentijdse evaluatie/toekenning prestatiereserve, 1e budgetoverheveling) en op 12 december 2005 onder nummer C (2005) 5484 (2e budgetoverheveling). Het totale programmabudget volgens het goedgekeurde financieel plan bedraagt hiermee € 417.609.152,-, waarvan vanuit Europese middelen (EFRO) gefinancierd wordt een bedrag van € 147.960.000,-.

1.2 Programma

Het EPD-Oost is een meerjarig programma dat zich richt op de stimulering en harmonisatie van de sociaal-economische ontwikkeling in die regio's, die uit hoofde van de doelstelling 2 en 5b-status voor Europese (overgangs)steun in aanmerking komen. De looptijd van het programma is 2000-2006, met dien verstande dat kosten kunnen worden gemaakt en gedeclareerd tot en met 30 juni 2009. Binnen 15 maanden na deze datum dient het eindverslag aan de Europese Commissie te worden aangeboden.

Binnen het EPD-Oost zijn vanuit deze regioafbakening door drie provinciale partners een vijftal deelprogramma's gebundeld en in samenhang met elkaar uitgevoerd, te weten:

- Doelstelling 2 plattelandontwikkeling Zuid-Twente/Salland (Overijssel);
- Doelstelling 2 plattelandontwikkeling Achterhoek/Gelderse Vallei (Gelderland/Utrecht);
- Phasing-out Doelstelling 2 Twente (Overijssel);
- Phasing-out Doelstelling 2 Arnhem/Nijmegen (Gelderland);
- Phasing-out Doelstelling 5b Noordwest-Overijssel en Vechtstreek (Overijssel).

De kracht van het programma EPD Oost-Nederland ligt in de aanwezige combinatie van grote steden, unieke concentraties aan natuur, compacte kernen in het landelijk gebied, het evenwicht tussen economische en groene kwaliteiten, grote economische ontwikkelingsmogelijkheden, forse goederenstromen, de grote diversiteit aan cultuurlandschappen, gediversifieerde werkgelegenheid in zowel stad als platteland en een sterk MKB. Tegen deze achtergrond, ruimtelijk, economisch en sociaal, heeft Oost-Nederland duidelijk ingezet op een meersporenbeleid, waarin duurzame sociaal-economische ontwikkeling gecombineerd wordt met behoud en versterking van natuurlijke, landschappelijke en milieuwaarden (de hoofddoelstelling van het EPD-Oost). Door als het ware aan meerdere knoppen te draaien (o.a. door te werken met een programmaonderverdeling in prioriteiten en maatregelen) konden ontwikkelingen min of meer gestuurd worden vanuit beoogde versterking, gewenste synergie en ook aan te brengen evenwicht.

In het eindverslag zal dan ook getracht worden – naast de meer cijfermatige verantwoording – nader in te gaan op wat nu feitelijk met het programma is bereikt en wat de bijzondere highlights, leer- en aandachtspunten zijn.

1.3 Organisatie

Het programma is uitgevoerd door de provincies Gelderland, Overijssel en Utrecht. Tussen de drie provincies is bij de start van het programma een convenant gesloten over de gezamenlijke uitvoering van het programma voor wat betreft verantwoordelijkheden en bevoegdheden, organisatie, werkwijze en specifieke afspraken. De provincie Gelderland is door de lidstaat Nederland aangewezen als Beheers- en Betalingsautoriteit voor het EPD Oost-Nederland. Dit houdt in dat de provincie Gelderland verantwoordelijk is voor de realisatie van de programmadoelstellingen, de inzet en aanwending van de Europese middelen en de naleving van de relevante regelgeving, alsmede de verantwoording die hierover middels uitvoeringsverslagen en het eindverslag aan de Europese Commissie dient te worden afgelegd. Tussen de lidstaat Nederland en de provincie Gelderland is bij de start van het programma eveneens een convenant afgesloten over de verdeling van verantwoordelijkheden

inzake beheer, controle en toezicht rond het programma. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft namens de lidstaat als coördinerende departement opgetreden voor het EPD Oost-Nederland.

In de praktijk zijn tussen de drie provincies de nodige voorzieningen getroffen teneinde een rechtmatige, doelmatige en doeltreffende uitvoering van het programma te waarborgen. Omdat slechts een klein deelgebied van het programma binnen de provinciegrenzen van de provincie Utrecht valt is afgesproken dat de provincie Gelderland de meeste beheerstaken namens de provincie Utrecht uitvoert. De beheers- en uitvoeringsorganisatie is vastgelegd in het 'Handboek beheer en controle EPD Oost-Nederland' dat gedurende de programmaperiode als uitgangspunt voor het programmamanagement heeft gefungeerd.

Voor het toezicht op de doeltreffendheid en kwaliteit van de uitvoering van het EPD is een Comité van Toezicht ingesteld, dat bestond uit een brede vertegenwoordiging van betrokkenen uit zowel de publieke als de private sector. Een vertegenwoordiger van de Europese Commissie was toegevoegd als adviserend lid van het Comité. Het Comité heeft op basis van een eigen reglement van orde toezicht gehouden op de voortgang en resultaten van het programma en regelmatig vergaderd gedurende de periode 2001-2010. Voor een lijst van leden van het Comité van Toezicht, zie Bijlage 1 van het eindverslag.

Voor de inhoudelijke beoordeling van individuele EFRO-subsidieaanvragen heeft een viertal Stuurgroepen gefunctioneerd. Ook deze stuurgroepen bestonden uit een brede vertegenwoordiging van diverse betrokken organisaties en instellingen. In totaal zijn door de Stuurgroepen over de afgelopen programmaperiode meer dan 400 projectaanvragen beoordeeld en van een stuurgroepadvies voorzien. Vanuit hun rol hebben de Stuurgroepen hiermee een belangrijke bijdrage geleverd aan de besluitvorming over alle subsidieaanvragen.

1.4 Eindverslag

Het eindverslag maakt onderdeel uit van een drietal verantwoordingsdocumenten, die in het kader van de afsluiting bij de Europese Commissie moeten worden ingediend. Naast het eindverslag betreft dit een certificaat inzake de daadwerkelijke uitgaven van het programma, dat vergezeld dient te gaan van een verzoek om eindbetaling (slotbetalingsaanvraag) en een afsluitingsverklaring (accountantsverslag).

In het eindverslag is tevens een verantwoordingsverslag opgenomen over het jaar 2008 en het eerste halfjaar 2009. Omdat dit op zichzelf staande verantwoordingsdocumenten zijn, die dienen te voldoen aan de Europese verslaggevingsrichtlijnen, is niet te voorkomen dat enige overlap in verantwoordingsinformatie ontstaat. Getracht is dit te voorkomen en daar waar mogelijk en zinvol met verwijzingen te werken.

Door Deloitte Accountants is op 14 september 2010 een goedkeurende accountantsverklaring bij de finale uitgavenstaat afgegeven (zie Bijlage 7).

Het verslag is door het Comité van Toezicht EPD Oost-Nederland 2000-2006 onderzocht en goedgekeurd in de vergadering van 13 september 2010. Vervolgens heeft het College van Gedeputeerde Staten van Gelderland, zijnde de verantwoordelijke beheersautoriteit voor dit programma, het verslag op 21 september 2010 vastgesteld en zijn alle drie de verantwoordingsdocumenten op 27 september 2010 naar de Europese Commissie verzonden.

2 Operationeel kader

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat in op veranderingen van de algemene omstandigheden die van belang zijn voor de uitvoering van het bijstandspakket.

Voor de uitvoering van het EPD, de acties die daarin plaatsvinden en de resultaten die worden geboekt, is de achtergrond van de sociaal-economische ontwikkeling van het gebied van belang. Deze dient immers te worden afgezet tegen de Ausgangssituatie voor wat betreft doelstellingen en strategie van het programma. Daarnaast kunnen externe factoren, zoals wet- en regelgeving van invloed zijn op de tenuitvoerlegging en realisering van het programma.

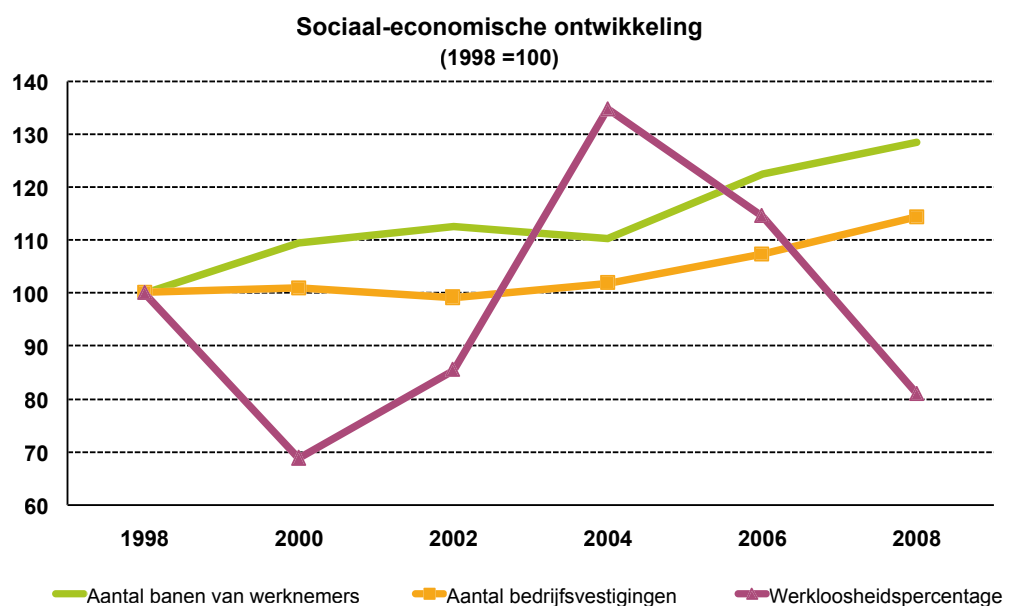
Voorzover zich gedurende de programmaperiode relevante ontwikkelingen dan wel wijzigingen hebben voorgedaan in het operationeel kader, dan komen deze onderstaand kort aan de orde.

2.2 Sociaal-economische situatie Oost-Nederland

De ontwikkeling van de Nederlandse economie heeft tijdens de uitvoering van de programmaperiode meerdere omslagpunten gekend. Na een lange periode van economische groei in de negentiger jaren diende zich in 2001/2002 een conjunctuuromslag aan.

Bij de start van het programma werd het programmamanagement dientengevolge al geconfronteerd met afvlakkende en zelfs teruglopende groeicijfers. De stagnerende banengroei in combinatie met de groei van de beroepsbevolking leidde daarbij tot een forse stijging van de werkloosheid. Deze landelijke teruggang was ook merkbaar in Oost-Nederland, waar zowel in de provincies Gelderland, Utrecht als Overijssel de economie min of meer tot stilstand was gekomen.

Dit heeft met name tot gevolg gehad dat op het gebied van de economische bedrijvigheid (bedrijfsterreinen en bedrijfsverzamelgebouwen) het lastig was om goede projecten van de grond te krijgen.

Figuur 1 Sociaal-economische ontwikkeling Oost-Nederland

Ondanks het feit dat de wereldeconomie in 2004 een krachtig herstel vertoonde, bleef de Nederlandse economie hierbij wat achter met matige groeicijfers en nog steeds oplopende werkloosheid. Wel leek de weg terug te zijn ingezet en dienden zich tekenen van herstel aan, onder andere door een sterke stijging van de export. De cijfers van Oost-Nederland vertoonden een vergelijkbare trend, zij het iets achterblijvend op de landelijke ontwikkeling. Met name het effect van terugloop in de agrarische sector en de industrie doet zich in de provincies Gelderland en Overijssel altijd sterk gevoelen.

Het lichte herstel en toenemend vertrouwen leidde ertoe dat het programmamanagement de doelstellingen om ultimo 2004 voldoende projecten en budgetuitputting te genereren - zij het met de hakken over de sloot - kon realiseren (de 'N+2 regel'). Ook kon hiermee worden voldaan aan de gemaakte afspraken inzake de tussentijdse evaluatie van het programma voor wat betreft de realisatie van de prestatie indicatoren (toewijzing van de 'prestatiereserve').

Na een wat lange aanloop in 2004 en 2005 vertoonde de Nederlandse economie in de drie daarop volgende jaren goede groeicijfers (2006: 3,0%; 2007 3,5%; 2008: 1,6%). De verbetering van de werkgelegenheid kreeg hiermee een forse impuls, waarbij Nederland ten opzichte van de rest van Europa de laagste werkloosheidspercentages kon presenteren. De ontwikkeling in Oost-Nederland was vergelijkbaar en op onderdelen zelfs beter. Met name in de zakelijke dienstverlening en de bouwnijverheid.

In deze periode is het EPD-Oost programma dan ook vol op stoom gekomen en konden de doelstellingen van het financieel plan al voor het einde van het programma in sommige gevallen ruimschoots worden gerealiseerd. Door gericht te focussen op bepaalde prioriteiten en ook met steun van het politieke bestuur fors over te committeren op het budget, kon met het honoreren van een groot aantal projecten een betekenisvolle impuls worden gegeven aan de versterking van de economie in Oost-Nederland.

Eind 2008 dienden de eerste tekenen van een omslag in de wereldeconomie, mede als gevolg van de optredende financiële crisis, zich aan. Stagnerende groei, afname van de bedrijvigheid en minder gunstige werkgelegenheidsontwikkeling deden de stijgende trend van de afgelopen jaren flink ombuigen. Deze negatieve lijn heeft zich helaas als gevolg van de wereldwijde crisis in 2009 doorgezet. In de statistieken voor het jaar 2008 zijn deze ontwikkelingen nog niet zichtbaar. Statistische cijfers over 2009 zijn nog niet of slechts beperkt voorhanden. Alles wijst echter op een forse kentering in de economie die ondanks voorzichtig optimisme nog wel even zal aanhouden.

De invloed van deze sociaal-economische omslag op de uitvoering van het programma is overigens gering geweest, temeer daar de meeste projecten in verband met afloop van de programmaperiode al waren gecommitteerd. Wel is daar waar mogelijk gezien de verslechterende omstandigheden voor bedrijvigheid in Oost-Nederland getracht sterker in te zetten op bedrijfsgerichte maatregelen, zoals de ontwikkeling van bedrijfslocaties binnen prioriteit 1 en economische stimuleringsmaatregelen binnen prioriteit 2.

Het totale beeld overziend kan op basis van beschikbaar cijfermateriaal van officiële instanties als het CBS worden geconcludeerd dat de regio Oost-Nederland de landelijke trend volgt, met dien verstande dat de effecten zich hier wat sterker doen gevoelen. Gaat het economisch goed, dan gaat het in Oost-Nederland wat beter. Gaat het economisch slecht, dan gaat het in Oost-Nederland wat slechter. De toenemende diversificatie van de regionale economie leidt ertoe dat de verschillen met de landelijke ontwikkelingen zullen afnemen. Die diversificatie heeft zich in de afgelopen programmaperiode voortgezet. De betekenis van de agrarische sector (in termen van werkgelegenheid) neemt relatief af, maar die afname wordt meer dan gecompenseerd door een relatieve toename van de commerciële en niet-commerciële dienstverlening.

2.3 Regelgeving en beleid

Bij de start van het programma bleek al gauw dat het budget voor maatregel 1.1 'Herschikking functies buitengebied' niet voldoende zou kunnen worden ingezet voor concrete projecten. Dit had met name te maken met het feit dat de maatregel sterk gericht was op de concentratie, herschikking en verplaatsing van agrarische bedrijven, hetgeen mede in het licht van ontstane discrepanties met de landelijke Reconstructiewet en het dientengevolge achterwege blijven van rijksmiddelen, geen haalbare kaart bleek te zijn. De medio 2003 uitgevoerde tussentijdse evaluatie van het programma bevestigde dit beeld. In dit verband is maatregel 1.1 zowel in financiële zin en inhoudelijke zin ingrijpend aangepast. Zo is bijna 70% van het budget (€ 14 miljoen EFRO) overgeheveld naar andere maatregelen binnen prioriteit 1 en werd de maatregel geherformuleerd (1.1 'ruimtelijke herstructurering'. Daarbij is ervoor gekozen om de indicatorenset, zoals oorspronkelijk in het programma vastgelegd, te handhaven.

Het gewijzigde EPD is door de Europese Commissie goedgekeurd bij beschikking van 28 december 2004 onder nummer C (2004) 5791 (tussentijdse evaluatie/toekenning prestatiereserve). Het gewijzigde Programmacomplement is op 19 april 2005 met briefnummer 03738 door de Europese Commissie akkoord bevonden.

Medio 2005 heeft het Comité van Toezicht besloten een tweede budgetoverheveling uit te voeren binnen de plattelandsprogramma's. Enerzijds had dit te maken met een fine tuning op basis van het committeringsverloop op de diverse prioriteiten en maatregelen. Anderzijds had dit te maken met het feit dat de ervaring leerde dat de economische stimulering van het platteland juist door ruimtelijke ontwikkeling bevorderd wordt. Dientengevolge is besloten vanuit prioriteit 2 'economische stimulering' een deel van het budget over te hevelen naar prioriteit 1 'ruimtelijke ontwikkeling'. De totale budgetoverheveling bedroeg hiermee ruim € 5,6 miljoen (3,8% van het programmabudget).

Het gewijzigde EPD is door de Europese Commissie goedgekeurd bij beschikking van 12 december 2005 onder nummer C (2004) 5484. Het gewijzigde Programmacomplement is op 13 februari 2006 met briefnummer 01465 door de Europese Commissie akkoord bevonden. Voor de specificatie van de budgetoverhevelingen per prioriteit en maatregel wordt verwezen naar Bijlage 2c.

In verband met de invoering per 1 januari 2003 van het BTW-compensatiefonds voor overheden in Nederland is door de landelijke overheid het standpunt ingenomen dat 'compensabele BTW' niet als 'te verrekenen BTW' in aanmerking kan worden genomen en dat dientengevolge binnen de Europese programma's deze BTW als subsidiabele kosten wordt aangemerkt. Door het programmamanagement van het EPD-Oost is dienovereenkomstig gehandeld. Tussen de lidstaat Nederland en de Europese Commissie is vervolgens discussie ontstaan over de vraag of deze 'BCF-BTW' nu wel of niet als subsidiabele kosten mag worden aangemerkt. Uiteindelijk heeft op 6 december 2007 het Ministerie van Financiën ingestemd met het standpunt van de Commissie dat de 'BCF-BTW' niet subsidiabel is en de programma's opgedragen de betalingsaanvragen van december 2007 te corrigeren voor de ten onrechte gedeclareerde 'BCF-BTW'.

Deze 'Herzieningsoperatie BCF-BTW' resulteerde voor het EPD-Oost in een vrijval van € 7,5 miljoen aan EFRO middelen, die - met nog een jaar te gaan - opnieuw moesten worden ingezet. Het zal duidelijk zijn dat dit een enorm beslag heeft gelegd op de capaciteit van het programmamanagement om in het zicht van de finish nog nieuwe projecten te acquireren. Bijkomend negatief effect van het elimineren van de BCF-BTW was dat ultimo 2007 het uitgavenniveau aanzienlijk lager uitkwam, waardoor het minimumniveau (N+2-regel)

in gevaar dreigde te komen. Uiteindelijk heeft de Europese Commissie besloten gezien de specifieke programmaopzet hier geen consequenties aan te verbinden.

Naar aanleiding van signalen uit andere regio's heeft het programmamanagement in 2005 besloten extra aandacht te besteden aan de (controle op de) naleving van de Europese regelgeving met betrekking tot het plaatsen van overheidsopdrachten. De medio 2006 verschenen 'Interpretatieve Mededeling overheidsopdrachten 2006/C179/02' en vervolgens de uitkomsten van de verschillende audits die de Europese Commissie in 2006 heeft uitgevoerd, bevestigden het belang van de toenemende aandacht hiervoor. Met name het aanbesteden 'onder de drempel' in het licht van regels en beginselen uit het 'EG-Verdrag' heeft zowel landelijk als Europees veel stof doen opwaaien en tot felle discussies (tot het Europese Hof van Justitie aan toe) geleid. Dit is de duidelijkheid niet ten goede gekomen.

Nu terugblikkend kan worden geconcludeerd dat de uiteindelijke effecten voor het EPD-Oost toch vrij gering zijn geweest en dat mogelijk door het programmamanagement zelfs strakker is geopereerd dan strikt genomen op grond van de huidige inzichten noodzakelijk was geweest.

De invloed van de door de Europese Commissie in 2006 uitgevoerde audits en het als gevolg hiervan opgestelde 'Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006' op de uitvoering van het EPD-Oost is aanzienlijk geweest. In eerste instantie ontstond de indruk dat sprake was van aanzienlijke foutenpercentages in de beheers- en controlesystemen van de programma's. Later bleek hier overigens weinig van overeind te blijven. Maar dit heeft merkbaar een schrik-effect tot gevolg gehad.

Enerzijds is dat toe te juichen, omdat zowel het programmamanagement als de projectuitvoerders/eindbegunstigden zich daardoor opnieuw bewust zijn geworden van de noodzaak van adequate monitoring en controle. De kwaliteit van de controle(systemen) is onder invloed van het Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006 zonder twijfel toegenomen. Wel zijn de kosten hiervan hoog geweest en heeft de negatieve beeldvorming onnodig schade heeft berokkend aan het programma.

Anderzijds lijkt het schrik-effect ook te leiden tot het zoeken naar zekerheid in de details, hetgeen kan leiden tot een overdaad aan detailcontroles en administratieve verplichtingen, waaraan eindbegunstigden met de gebruikelijke administratieve systemen niet meer kunnen voldoen. De administratieve (en controle-) belasting is dan niet meer in balans met de verleende bijdrage. De terughoudendheid bij potentiële projectaanvragers, om nog gebruik te maken van Europese subsidies, is volgens het programmamanagement een punt van toenemende zorg. Dit belemmert een goede en succesvolle uitvoering van Europese programma's.

Gelderland hoeft toch niets terug te betalen aan Europese Unie

Rapport verwijst
eerdere aantijgingen
naar de prullenbak.

aan plannen om de leefbaarheid
van het platteland te verbeteren

mentaar te vragen.
Die ontstaken daarom in woede en

**Provincie fout
met subsidies**

De Gelderlander

**Opnieuw missers met
Europese subsidies**

Binnenlands bestuur

**EZ slordig en te streng
bij controle Europese
subsidies**

Financieel dagblad

**EZ schiet door
Provincies boos**

- Volgens het ministerie van Economische Zaken hebben Gelderland en Overijssel Europese subsidies onrecht ingezet
- De provincies slaan terug en betichten het ministerie van slordigheid en overdreven strengheid
- Imagoschade en terugbetaling van subsidies dreigen

Eind 2008 is gebruik gemaakt van de mogelijkheid die de Europese Commissie in verband met de wereldwijde crisis aan de structuurfondsprogramma's heeft geboden om de programmaperiode met een half jaar te verlengen. Door de lidstaat Nederland is op 23 december 2008 een daartoe strekkend verzoek bij de Commissie ingediend. Dit verzoek is op 23 februari 2009 gehonoreerd, hetgeen onder meer betekent dat de termijn voor de subsidiabiliteit van de uitgaven is verlengd tot en met 30 juni 2009. Omdat het hele programmabeheer van het EPD-Oost was gericht op een afsluiting per 31 december 2008, betekende deze verlenging op de 'valreep' een forse omschakeling voor het programmamanagement. Uiteindelijk resulteerde dit in 12 extra projecten met een totaalbedrag aan EFRO-middelen van meer dan € 4 miljoen, die in een halfjaar tijd konden worden gehonoreerd en uitgevoerd.

Het bovenstaande maakt wel duidelijk dat de uitvoering van het beleid en de toepassing van regelgeving een sterke invloed kunnen hebben op de planning en uitvoering van een Europees programma. Soms moet het programmamanagement zich dit aantrekken en hierop inspelen door bijvoorbeeld procedures aan te scherpen of strikter te toetsen. Vaak is dat echter niet te vermijden en kan het programmamanagement hier niet verantwoordelijk voor worden gehouden, omdat Europees en nationaal gezien inzichten en interpretaties continu aan verandering onderhevig zijn en meerjarige programma's nu eenmaal steeds op de meest actuele percepties worden beoordeeld.

De kunst is om in dit krachtenveld van beleidsmakers, financiers, toezichthouders en controleurs een consistente lijn te blijven volgen en verstorende invloeden zo goed mogelijk het hoofd te kunnen bieden. Terugblikkend denkt het programmamanagement ondanks een paar tegenslagen hierin aardig geslaagd te zijn.

2.4 Nationale cofinanciering

Bij de aanvang van het programma was nog rekening gehouden met een forse landelijke cofinanciering van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) in de maatregelen 1.1. 'Ruimtelijke herstructurering' en 1.2 'Natuur', water- en milieuontwikkeling. Het ministerie was echter niet bereid om een lump-sum financiering ter beschikking te stellen. Daarnaast ontbrak het aan een duidelijk afbakeningskader tussen EPD-programma's en LNV-subsidieregeling, waardoor het lastig bleek te zijn rijkscofinanciering beschikbaar te krijgen. Ook bij andere maatregelen werd geleidelijk aan duidelijk dat de geraamde rijkscofinanciering te hoog was ingeschat dan wel dat daar in de praktijk geen beroep op kon worden gedaan.

Ondanks het feit dat het programma veel last heeft gehad van achterblijvende bijdragen van de nationale overheden, bleken toch nog voldoende mogelijkheden te bestaan om projecten te cofinancieren met vooral lokale publieke middelen en daarnaast substantiële private financiering.

Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar Hoofdstuk 3.3, onderdeel 'financiële resultaten'.

Alles is uit water ontstaan

Het Nederlands Watermuseum is een eigentijds en interactief museum over alle aspecten rond zoet water in Nederland, maar ook in de rest van de wereld. Zoet water wordt steeds schaarser in de wereld. Er worden zelfs oor-logen gevoerd om zoet water en de verwachting is dat water net zo kostbaar wordt als olie. Niet voor niets dus is deze eeuw door de VN uitgeroepen tot eeuw van het zoete water.

Jos van den Mosselaar, de directeur van het Watermuseum, vindt het belangrijk dat het museum bestaat en dat Europa heeft bijgedragen in de bouwkosten.

'Water is natuurlijk een heel belangrijk aspect, het is een elementaire levensbehoefte waar we goede voorlichting over moeten geven', vertelt Van den Mosselaar. 'Het is allemaal niet zo vanzelfsprekend dat het water met die kwaliteit en met die hoeveelheden bij ons thuis uit de kraan komt'.

Het Nederlands Watermuseum vindt het daarom van groot belang dat iedereen zich bewust wordt van de problematiek rond deze kostbare vloeistof. Want naast plezier geeft water ook problemen, want er is of te veel, of te weinig of het is te vies. Ook in Nederland is dit merkbaar. Door een integrale aanpak van de problemen en een brede bewustwording in de samenleving kunnen wij een groot deel van deze problemen oplossen. Het Nederlands Watermuseum wil op een leuke, interactieve manier hieraan bijdragen, want alle kleine beetjes helpen. Het Nederlands Watermuseum richt zich op het gehele gezin.

'Een bezoek aan het Watermuseum is voor jong en oud een leuke en leerzame ervaring, omdat het een spetterende omgeving is. Water is een groot thema waar veel van is te laten zien en beleven. Als je naar het museum komt dan ga je bovendien ondergronds, zo'n 2.000 m². Het is een interactieve tentoonstelling, je bent constant bezig en je steekt er nog wat van op ook', besluit Van den Mosselaar.

project 'Watermuseum fase 2'

Doelstelling van dit project is het realiseren van een ondergrondse expositieruimte binnen het Nederlands Watermuseum om zo bij te dragen aan een permanente, attractieve en educatieve presentatie van het dagelijks watergebruik in Nederland.

prioriteit en maatregel	1.4
totale investeringskosten	€ 10.258.305,-
bijdrage EFRO	€ 1.499.191,-
aantal nieuwe of verbeterde toeristische voorzieningen	1
aantal m ² nieuwe/vernieuwde opp. openbare ruimte	9.000
aantal bezoekers	70.000
bruto gecreëerde werkgelegenheid	18

3 Resultaten van het programma

3.1 Inleiding

De hoofddoelstelling van het programma ('het realiseren van een duurzame en dynamische economische en een evenwichtige sociale ontwikkeling gecombineerd met behoud en versterking van natuurlijke, landschappelijke en natuurwaarden') is vanaf de start leidend geweest voor het EPD Oost-Nederland. De daaruit afgeleide zes sub-doelstellingen ('werkgelegenheid, gelijke kansen, vestigingsklimaat, concurrentiepositie bedrijfsleven, omschakeling agrarische sector, natuur en milieu') waren daarbij richtinggevend voor de uitvoering van het programma.

De realisatie van deze doelstellingen (gemeten aan de hand van indicatoren) is uiteraard niet alleen afhankelijk van het slagen van het EPD Oost-Nederland. Het programma is uitgevoerd in een dynamische context, waarin de ontwikkeling wordt bepaald door een complex van factoren, die voor een belangrijk deel buiten de invloedssfeer van het programma liggen. Te denken valt aan internationale conjuncturele ontwikkelingen, de invloed van nationaal en Europees beleid (o.a. landbouw), maar ook regionaal en lokaal beleid en regelgeving (o.a. natuur en milieu, vestigingsbeleid e.d.) en budgettaire ontwikkelingen (o.a. cofinancieringsruimte).

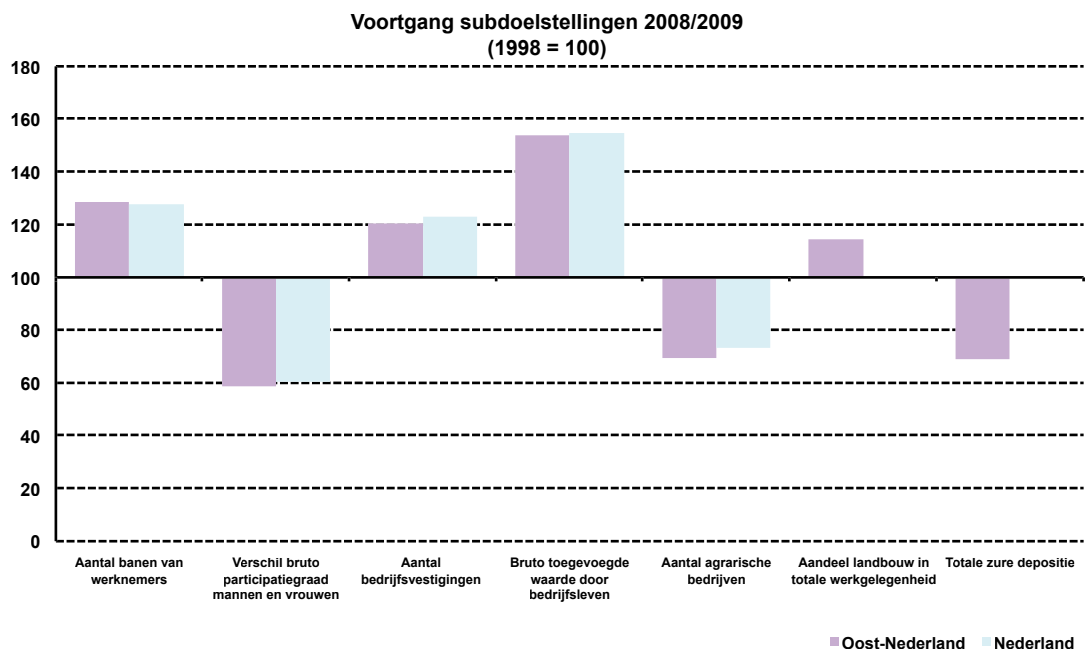
Door het programma te verdelen in prioriteiten en maatregelen en hieraan meerdere output- en resultaatindicatoren te koppelen is getracht een en ander in samenhang te brengen met de programmadoelstellingen. Aan de hand van de realisatie van deze indicatoren in relatie met vooraf vastgelegde streefwaarden is de inhoudelijke realisatie van het programma gemeten.

Beseft dient te worden dat de indicatoren veelal statistische kerncijfers betreffen, die slechts in beperkte mate zijn gerelateerd aan de acties die in het kader van het EPD Oost-Nederland worden uitgevoerd en bovendien met vertraging worden gepubliceerd. Daarnaast manifesteren effecten van het programma zich vaak pas na verloop van tijd en onder invloed van een combinatie van acties.

3.2 Realisatie subdoelstellingen

Algemeen

De realisatie van het programma is voor wat betreft de zes subdoelstellingen onderstaand in een gecomprimeerde tabel gevisualiseerd. Uitgegaan is van de statistische cijfers 2008, dan wel van de cijfers 2009 voorzover deze bij het afsluiten van het programma voorhanden waren.

*Figuur 2 realisatie subdoelstellingen EPD Oost-Nederland
(toename versus afname t.o.v. basisjaar 1998)*

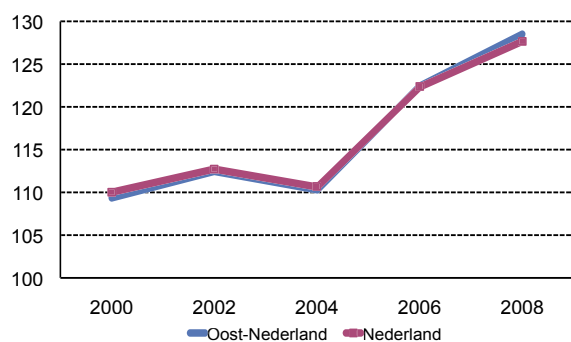
De regio Oost-Nederland scoort op veel indicatoren over het algemeen vergelijkbaar met het Nederlandse gemiddelde. Daarmee wordt voldaan aan de programmadoelstellingen die streven naar een ontwikkeling vergelijkbaar met het Nederlandse gemiddelde. De grootste afwijking zit in het aandeel van de landbouw in de totale werkgelegenheid. In het landelijke beeld stabiliseert de afname zich op het basisjaar van 1998. In Oost-Nederland, is de afname ongeveer 14% groter ten opzichte van het basisjaar.

Subdoel 'het scheppen van duurzame werkgelegenheid en het wegnemen van kwantitatieve fricties op de arbeidsmarkt'

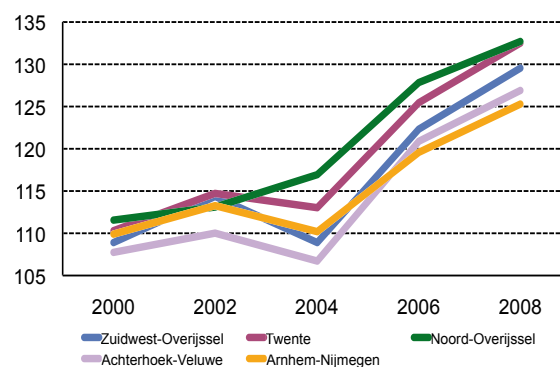
Gekozen is voor de indicator 'aantal banen van werknemers' met als streven een procentuele groei die hoger is dan het landelijke gemiddelde. Uit onderstaande grafiek blijkt dat deze doelstelling net gehaald is.

Het aantal banen is in alle regio's in Oost-Nederland sinds 1998, behoudens een tegenslag in de periode 2002-2004, beduidend toegenomen. Voor wat betreft de gegevens per regio blijkt dat de groei in de regio Achterhoek-Veluwe en Arnhem-Nijmegen enigszins achterblijft bij de andere regio's binnen Oost-Nederland. Dit is voornamelijk te verklaren door het feit dat deze regio's qua aandeel de grootste banenleveranciers zijn en daarmee in absolute zin flinke groei-cijfers moeten laten zien, terwijl daarnaast groei wordt geremd door naar de relatief grote daling van het aantal banen in de landbouw.

Tabel 3 Banen van werknemers 2000-2008 (1998 = 100)

EPD Oost Nederland vs. Nederland

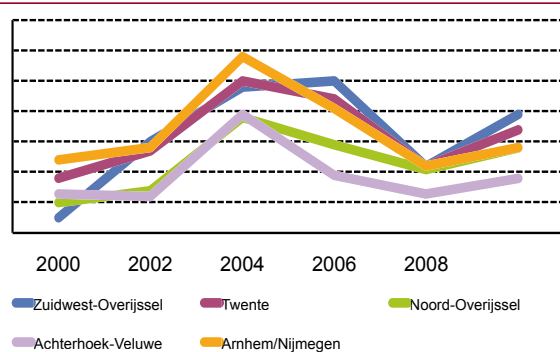
Deelgebieden EPD Oost Nederland

Daarnaast is in het kader van deze subdoelstelling ook een indicator betreffende de werkloosheid opgenomen met als doel een procentuele daling conform het landelijk gemiddelde. Dit betreft de indicator 'werkloosheidspercentage', gedefinieerd als werkloze beroepsbevolking in procenten van de beroepsbevolking. Uit de grafische presentatie kan worden opgemaakt dat de doelstelling gehaald is en dat de percentages volgens de CBS-cijfers 2009 nagenoeg gelijk zijn.

Tabel 4 Werkloosheidspercentage (%)

EPD Oost Nederland vs. Nederland

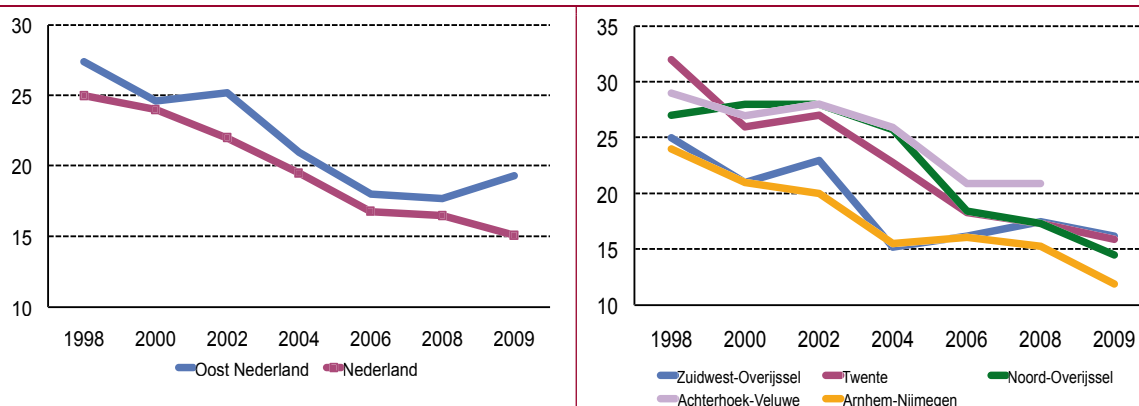
Deelgebieden EPD Oost Nederland

De Oost-Nederlandse regio's sluiten min of meer naadloos aan op het gemiddelde Nederlandse beeld, zij het dat de fluctuaties wat heviger zijn. Tussen de regio's onderling bestaan marginale verschillen in de ontwikkeling, doch de onderlinge verhoudingen bij de start en het eind van het programma zijn nagenoeg hetzelfde.

Subdoel 'het bevorderen van gelijke kansen tussen mannen en vrouwen'

Dit betreft een zogenaamde horizontale doelstelling met als indicator 'het verschil in participatiegraad tussen mannen en vrouwen'. Uit onderstaande grafiek blijkt dat de doelstelling om dit verschil te verkleinen is bereikt. Het verschil in participatiegraad is in alle regio's sinds 1998 fors afgenomen. De belangrijkste oorzaak voor de in de meeste regio's waarneembare afname van het verschil is niet zozeer gelegen in een dalende participatie bij de mannen, maar een absolute toename van de participatiegraad onder vrouwen. De regio Oost-Nederland blijft wat achter bij het landelijk gemiddelde, hetgeen mogelijk te maken heeft met sociaal-culturele verschillen tussen het oosten en het (verstedelijkte) westen van het land.

Tabel 5 Bruto participatiegraad man-vrouw (verschil in procenten)

EPD Oost Nederland vs. Nederland

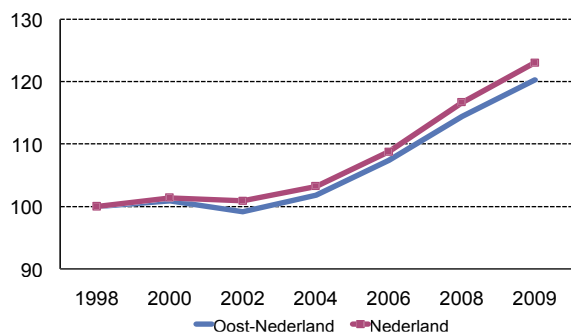
Deelgebieden EPD Oost Nederland

Subdoel 'het verbeteren van het economische en sociale vestigingsklimaat voor bedrijven en personen'

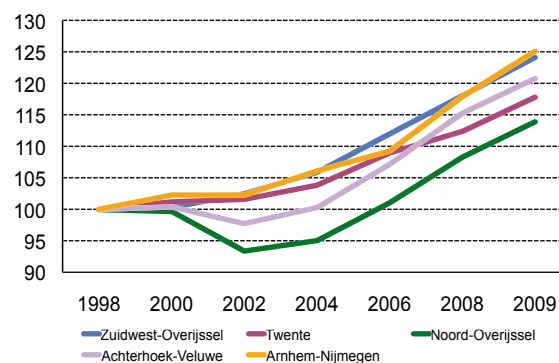
Het bedrijfsleven is van groot belang voor de regionale economie. Daarbij gaat het niet alleen om grote bedrijven, maar vooral ook om kleine en middelgrote ondernemingen (MKB). Bedrijven bieden arbeidsplaatsen aan werknemers en zijn daardoor van groot belang voor de lokale werkgelegenheid. Daarmee vervullen ze tevens een belangrijke sociaal-maatschappelijke functie, zeker in plattelandskernen.

Gekozen is voor de indicator 'aantal bedrijfsvestigingen', waarbij de doelstelling is in Oost-Nederland een procentuele toename van het aantal bedrijfsvestigingen te realiseren conform het landelijk gemiddelde.

Tabel 6 Aantal bedrijfsvestigingen 2000-2009 (1998 = 100)

EPD Oost Nederland vs. Nederland

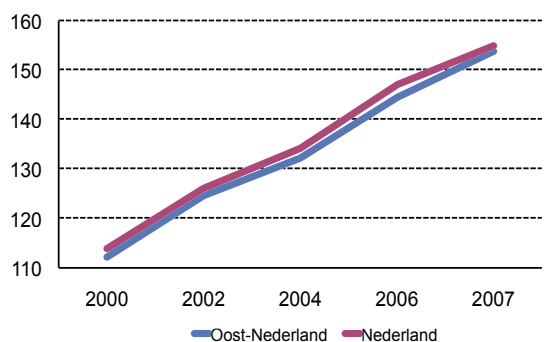
Deelgebieden EPD Oost Nederland

De ontwikkeling van het aantal bedrijfsvestigingen is in de meeste regio's sinds 1998 eerst toegenomen, vervolgens afgenomen (met name in Noord-Overijssel) of gestabiliseerd, maar sinds 2002 laat het een gestaag stijgende lijn zien. De terugval in de regio Noord-Overijssel kon echter niet meer worden ingelopen, waardoor de doelstelling net niet gehaald is. Het economisch herstel na de laagconjunctuur in de eerste jaren van dit millennium is in de cijfers nog duidelijk te zien, doch zal naar verwachting als gevolg van de economische crisis in een negatieve lijn omslaan.

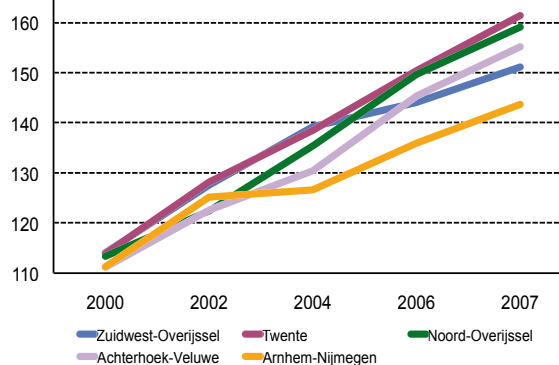
Subdoel 'het versterken van de concurrentiepositie van het bedrijfsleven en het ontwikkelen van nieuwe economische activiteiten'

De voortgang van deze subdoelstelling wordt gemeten aan de hand van de indicator 'bruto toegevoegde waarde door het bedrijfsleven'. Doelstelling is de ontwikkeling van de bruto toegevoegde waarde van het Oost-Nederlandse bedrijfsleven ten minste in de pas te laten lopen met het landelijk gemiddelde.

Tabel 7 Bruto Toegevoegde Waarde (1998 = 100)

EPD Oost Nederland vs. Nederland

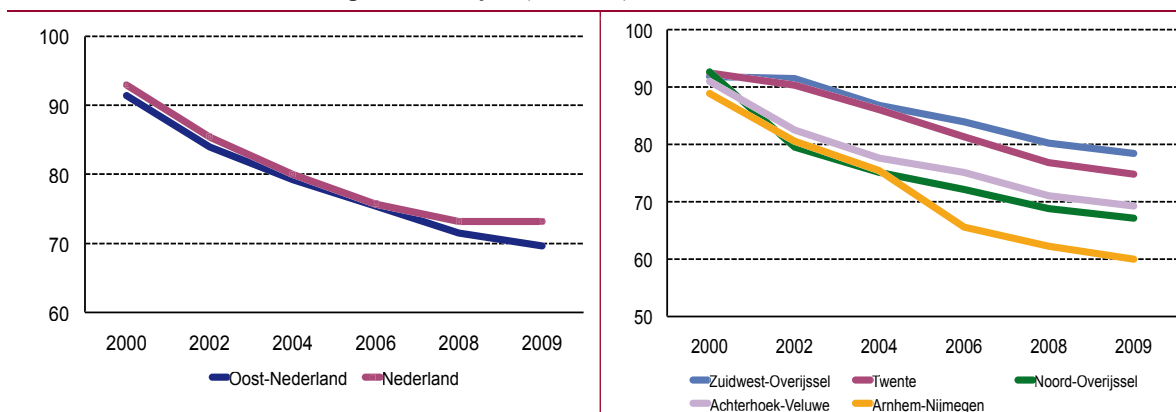
Deelgebieden EPD Oost Nederland

Hoewel recente cijfers ontbreken mag worden geconcludeerd dat de ontwikkeling in Gelderland in de pas loopt met die van Nederland, zij het dat het landelijke beeld net iets gunstigere groeicijfers laat zien. Opvallend is dat de regio Arnhem-Nijmegen een sterke terugval vertoont in de periode 2002-2004, terwijl daar tegenover de regio Achterhoek-Veluwe in de periode 2004-2006 een bovengemiddelde groei vertoont. Dit heeft hoogstwaarschijnlijk te maken met bestaande verschillen in productiestructuur, waardoor de invloed van bepaalde economische ontwikkelingen groter of kleiner is. Uiteindelijk is tot en met 2007 sprake van een gestage en vergelijkbare groei zowel landelijk als binnen de regio's. De gevolgen van de huidige economische crisis zullen ongetwijfeld hierop nog een negatieve weerslag hebben.

Subdoel 'het bevorderen van de omschakeling van de agrarische sector naar andere duurzame vormen van landbouw en andere economische activiteiten

Door toenemende concurrentie uit andere landen en toenemende regelgeving vanuit Den Haag en Brussel heeft de agrarische sector het moeilijk in (Oost-)Nederland. Desondanks heeft de agrarische sector wel een belangrijke ruimtelijke, economische en sociale functie in deze regio. Wat betreft de werkgelegenheid neemt de agrarische sector in Oost-Nederland een belangrijkere positie in dan het landelijk gemiddelde. Het programma stimuleert dan ook projecten die de agrarische sector ondersteunen bij het zoeken naar alternatieve inkomstenbronnen, niet alleen binnen de primaire sector, maar ook binnen de secundaire en tertiaire sector. Hoewel het aantal bedrijven en de werkgelegenheid binnen de agrarische sector ook in Oost-Nederland zullen afnemen, is het – gezien het belang van de sector voor de regionale economie – doel om deze afname niet groter te laten zijn dan het landelijke gemiddelde. Om het effect van deze doelstelling te kunnen meten, zijn twee indicatoren geselecteerd.

Tabel 8a Aantal agrarische bedrijven (1998 = 100)

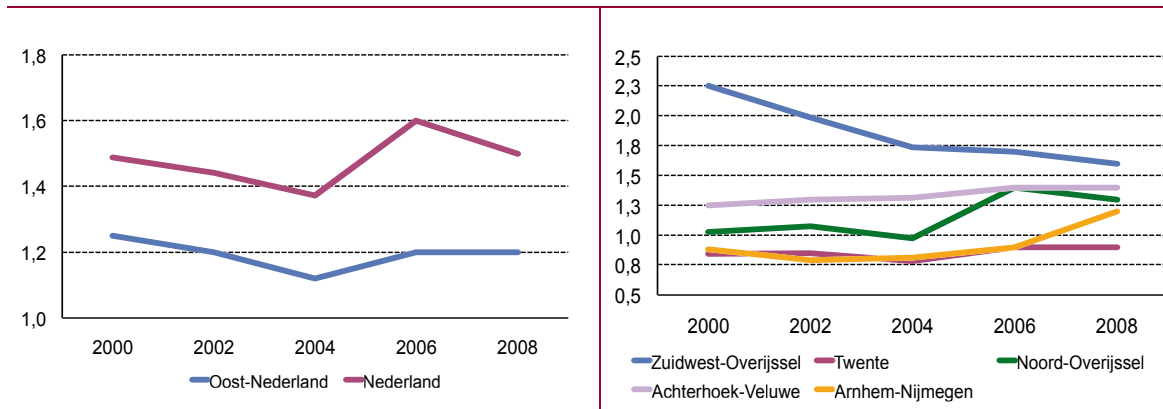

EPD Oost Nederland vs. Nederland

Deelgebieden EPD Oost Nederland

Ten eerste is de indicator 'aantal agrarische bedrijven' opgenomen. Uit de grafische weergave blijkt dat sinds 1998 een aanzienlijke daling heeft plaatsgevonden van het aantal agrarische bedrijven. Ten opzichte van het Nederlandse gemiddelde is de daling in Oost-Nederland iets groter, waardoor de doelstelling net niet wordt gehaald. Met name de daling in de regio's Noord-Overijssel, Arnhem-Nijmegen en Achterhoek-Veluwe is sterk. De effecten van de diverse crises in de veehouderij (o.a. MKZ, vogelpest) zijn in die gebieden dan ook het meest zichtbaar.

Tabel 8b Aandeel landbouw in totale werkgelegenheid (%)

EPD Oost Nederland vs. Nederland

Deelgebieden EPD Oost Nederland

De tweede indicator heeft betrekking op de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de landbouwsector in de regio.

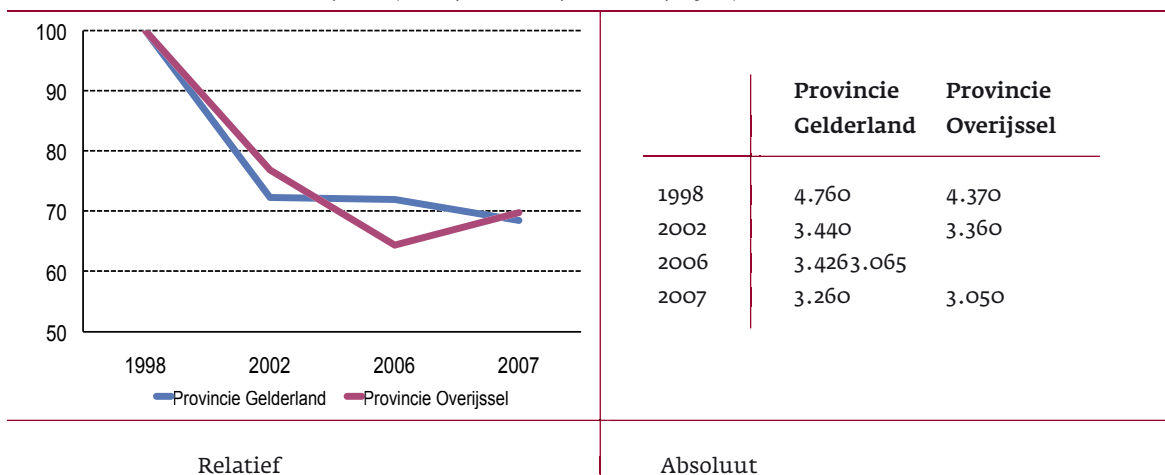
Voor Nederland als geheel geldt dat het aandeel van de landbouw in de totale werkgelegenheid zich na een lichte terugval en vervolgens opleving lijkt te stabiliseren op 1,5%. De regio Oost-Nederland kent een vergelijkbare, zij het meer gestage, ontwikkeling en volgt dus het landelijke gemiddelde. De gestage afname van de werkgelegenheid in de landbouw past in het algemene beeld van de teruggang van het belang van de agrarische sector in Nederland. De verschillende regio's in Oost-Nederland laten een wisselend beeld zien. De regio Zuidwest Overijssel kende aanvankelijk een incidentele uitschieter en daarna een terugval. In drie andere regio's is het belang van de landbouw voor de werkgelegenheid ongeveer gelijk gebleven of zelfs toegenomen. Alleen de regio Twente heeft de doelstelling zoals geformuleerd in het programma niet gehaald; in deze regio is de afname namelijk groter dan het Nederlands gemiddelde (respectievelijk 0,23 en 0,10 procentpunt).

Subdoel 'het vergroten van de aantrekkelijkheid van het gebied en het verbeteren van de natuurlijke en milieusituatie

Het EPD-Oost kent een sterke economische invalshoek. Echter, het verbeteren van de milieusituatie en de stimulering van duurzaamheid zijn eveneens belangrijke (horizontale) doelstellingen van de Europese Commissie. Vandaar dat ook in het EPD een subdoelstelling is geformuleerd die nadrukkelijk aandacht besteedt aan de effecten op dit gebied.

Als indicator voor deze subdoelstelling wordt de totale zuurdepositie (zuurequivalenten) per hectare per jaar voor de provincies Gelderland en Overijssel in kaart gebracht. Het streven is een afname van de zuurdeposito.

Tabel 9 Zure deposito (zuurequivalenten per hectare per jaar)

Na een sterke daling van de zuurdeposito tijdens de beginperiode van het programma is een duidelijke stabilisatie te zien, met dien verstande dat de daling van Overijssel lijkt te zijn gekeerd in zelfs een lichte stijging. Ten opzichte van de startpositie is echter een duidelijke afname met maar liefst 30 procentpunten gerealiseerd.

3.3 Resultaten op programmaniveau

Algemeen

Deze paragraaf geeft een overzicht van de financiële en inhoudelijke resultaten van het programma voor het hele EPD Oost-Nederland. Hierin is geen onderscheid gemaakt naar de verschillende deelprogramma's.

Financiële resultaten

Eindcijfers EPD Oost-Nederland

De financiële eindcijfers van het EPD Oost-Nederland zijn gebaseerd op de cumulatieve cijfers, zoals opgenomen in de slotbetalingsaanvraag (nr. 19) die tegelijk met de aanbidding van het eindverslag bij de Europese Commissie is ingediend. Onderstaand is een beknopt overzicht opgenomen inzake de cumulatieve eindcijfers.

Tabel 10a eindcijfers EPD Oost-Nederland

Eindcijfers EPD-Oost (in euro's)	investeringen	financiering		
	TSK	EFRO (gemeenschap)	Publiek (nationaal)	Privaat
begroot (complement)	417.609.153	147.960.000	218.820.026	50.829.127
gecommitteerd	666.742.774	173.662.414	345.137.548	147.942.812
committeringspercentage	159%	117%	157%	291%
begroot (complement)	417.609.153	147.960.000	218.820.026	50.829.127
gerealiseerd	597.584.107	145.635.625	286.532.490	165.415.992
realisatiepercentage	143%	98%	131%	325%
D2 Plattelandprogramma's	333.642.889	98.187.528	166.625.895	68.829.466
Phasing out programma's	263.941.218	47.448.097	119.906.595	96.586.526
totaal realisatie	597.584.107	145.635.625	286.532.490	165.415.992

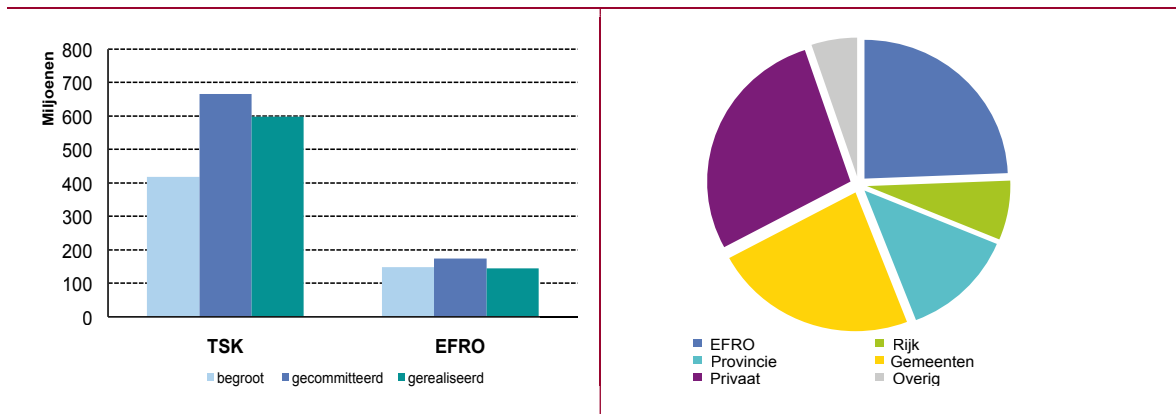
De investeringen (TSK/totale subsidiabele kosten) zijn gebaseerd op de door de projecten tot en met 30 juni 2009 gemaakte en betaalde kosten, die overeenkomen met de door de betalingsautoriteit gecertificeerde eindaangifte van de uitgaven behorende bij de slotbetalingsaanvraag.

Op de TSK is bij het afsluiten van de financiële tabellen een 'NAP-correctie' in mindering gebracht van € 1.484.400,-. Dit bedrag is conform de aanwijzingen van de Europese Commissie verdeeld over de maatregelen naar rato van hun aandeel in het financieel plan (complement). De verdeling van dit bedrag is terug te vinden in Bijlage 5. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar paragraaf 4.4 van het eindverslag.

Teneinde op een zo hoog mogelijke uitputting te komen zijn meer middelen vastgelegd dan begroot. Deze overcommitting heeft vanaf de start van het programma bewust plaatsgevonden om voldoende absorptie (bestedingsvolume) te kunnen genereren, omdat de ervaring leert dat projecten veelal lager uitvallen. Hoewel de verwachting was dat het EFRO-budget nagenoeg voor 100% zou worden benut, bleek bij het opmaken van de eindbalans dat het realisatiepercentage uiteindelijk is uitgekomen op ruim 98%, hetgeen ook als een behoorlijke score kan worden aangemerkt.

Dat deze cijfers iets onder de prognose liggen heeft voornamelijk te maken met de zogenaamde 'Herzieningsoperatie BCF-BTW' die een negatieve impact heeft gehad op de financiële planning (substantiële verlaging van de betalingsaanvraag). Hierdoor viel eind 2007 ineens een bedrag van € 7,5 miljoen aan EFRO-middelen vrij waarvoor alsnog nieuwe projecten moesten worden gegenereerd. Ook de hiermee samenhangende dreigende 'N+2-korting' heeft noodgedwongen tot enige voorzichtigheid in het committeringsvolume geleid. Deze kwestie heeft zich overigens volledig buiten de macht van het programmamanagement afgespeeld, omdat het een zaak was tussen de lidstaat Nederland en de Europese Commissie.

Figuur 11

Begroting versus comittingering en realisatie totaal

Realisatie verdeeld naar financiers

Ten opzichte van het in het Programmacomplement opgenomen financieel plan blijkt dat de realisatie aanzienlijk hoger is uitgekomen dan begroot. Uiteindelijk is een totaal aan investeringsvolume gerealiseerd van bijna € 600 miljoen en dat is 43% meer dan begroot. Wat opvalt is dat, naast substantiële publieke financiering, de private investeringen maar liefst het drievoudige (325%) hebben bedragen van het geraamde investeringsvolume.

De oorspronkelijke aanname dat 35% Europese financiering nodig was om projecten van de grond te krijgen bleek in de praktijk aanzienlijk gunstiger uit te pakken. Uiteindelijk bleek gemiddeld slechts 24% Europese financiering noodzakelijk te zijn om investeringen te genereren. Dit betekent dat het programma voor wat betreft de financiële indicatoren (absorptie/bestedingsvolume en hefboomwerking/aandeel private sector) boven verwachting heeft gepresteerd. De financiële impact van het programma op de totale investeringen in de regio Oost- Nederland is van een niet te verwaarlozen omvang geweest.

Tabel 10b eindcijfers rijks- versus lokale financiering

Cofinanciering nationaal/lokaal (in euro's x 1.000)	rijksfinanciering		lokale financiering	
	begroot	realisatie	begroot	realisatie
prioriteit 1	72.579	31.975	44.147	110.955
prioriteit 2	17.464	5.842	8.390	1.858
prioriteit 3	8.053	2.232	11.173	24.668
prioriteit 4	1.326	1.256	351	0
Totaal	99.422	41.305	64.061	137.481
Aandeel in totaal programma	23%	7%	15%	23%

Ondanks de tegenvallende nationale financiering kon ten opzichte van het financieel plan toch aanzienlijk meer publieke cofinanciering worden ingebracht. Deze tegenvaller is meer dan goed gemaakt door het aanboren van met name lokale financieringsmiddelen, hetgeen uit tabel 10b kan worden opgemaakt.

Tabel 10c eindcijfers naar bijstandsgebied

Totale kosten naar bijstandsgebied (in euro's x € 1.000,-)	Plattelands programma's		Phasing Out programma's	
	begroot	realisatie	begroot	realisatie
maatregel 1.1	15.208	11.326	0	0
maatregel 1.2	53.928	54.096	0	0
maatregel 1.3	63.509	74.305	59.168	98.106
maatregel 1.4	35.125	56.456	30.869	44.697
Totaal prioriteit 1	167.770	196.183	90.037	142.803
maatregel 2.1	27.863	35.473	43.089	77.862
maatregel 2.2	10.205	23.627	11.972	36.152
Totaal prioriteit 2	38.068	59.100	55.061	114.014
maatregel 3.1	7.042	3.613	506	1.036
maatregel 3.2	44.731	67.019	2.722	1.612
Totaal prioriteit 3	51.773	70.632	3.227	2.648
maatregel 4.1	4.532	5.301	2.650	3.176
maatregel 4.2	2.488	2.427	2.003	1.300
Totaal prioriteit 4	7.020	7.727	4.653	4.476
Totaal generaal	264.631	333.643	152.978	263.941
Aandeel in totaal programma	63%	56%	37%	44%
EFRO-aandeel	99.980	98.187	47.980	47.448
Budgetuitputting		98,2%		98,9%

Voor wat betreft de uitsplitsing van de eindcijfers naar bijstandsgebied (regio's zonder overgangssteun/Plattelandsprogramma's versus regio's met overgangssteun/Phasing Out Programma's) is in tabel 10c een nadere specificatie per maatregel opgenomen. Hieruit blijkt dat beide programma's gemeten in investeringsvolume (uitgavenniveau gemeten in totale kosten) en benutting van EFRO-middelen vergelijkbaar scoren. Op een enkele uitzondering na (prioriteit 3 Phasing Out programma's) worden de ramingen volgens het financieel plan ruimschoots gehaald. De uitputting van het budget is weliswaar niet maximaal geweest, doch komt toch dicht in de buurt van de maximumbedragen, zoals zijn vastgelegd in het financieel plan.

Voor een nadere specificatie van de eindcijfers, zie Bijlagen 2a en 2b (financiële tabel totale kosten), Bijlage 2c (financiële tabel budgetverschuivingen), Bijlage 3 (financiële tabel financiering) en Bijlage 4 (finale uitgavenstaat ten behoeve van de slotbetalingsaanvraag) van het eindverslag. De in deze tabellen opgenomen subsidiabele kosten zijn gebaseerd op daadwerkelijk uitbetaalde en door de betalingsautoriteit gecertificeerde uitgaven. Er zijn tijdens de uitvoering van het programma geen financieringstechnieken in de zin van artikel 28, lid 3 van Verordening (EG) nr. 1260/1999 gebruikt. Ook zijn er binnen het programma geen projecten groter dan € 50 miljoen gecommiteerd en uitgevoerd.

Declaratie en bevoorschotting

Voor wat betreft de bij de Europese Commissie gedeclareerde en door de betalingsautoriteit gecertificeerde uitgaven in relatie met de van de Commissie ontvangen betalingen is onderstaand een beknopt overzicht opgenomen.

Tabel 12 EFRO-bevoorschotting EPD Oost-Nederland

Eindcijfers EPD-Oost (in euro's)	gecertificeerde gedeclareerde EFRO	ontvangen voorschotten van de Europese Commissie
voorschotbetaling		9.909.199
betaalaanvraag 1	223.927	208.828
betaalaanvraag 2	1.238.483	1.216.321
betaalaanvraag 3	5.109.393	5.065.532
betaalaanvraag 4	6.067.983	5.841.550
betaalaanvraag 5	4.192.999	4.163.588
betaalaanvraag 6	10.169.910	9.698.959
betaalaanvraag 7	21.878.796	22.466.303
betaalaanvraag 8	6.374.183	6.354.484
betaalaanvraag 9	17.298.327	17.252.542
betaalaanvraag 10	4.173.099	4.388.427
betaalaanvraag 11	6.659.577	6.623.848
betaalaanvraag 12	7.498.194	7.497.512
betaalaanvraag 13	7.017.114	7.017.030
betaalaanvraag 14	3.524.711	3.530.515
betaalaanvraag 15	13.010.539	12.781.206
betaalaanvraag 16	4.281.922	4.127.698
betaalaanvraag 17	4.667.996	4.645.583
betaalaanvraag 18	7.919.684	4.392.064
betalingsaanvragen 1 t/m 18	131.306.837	127.261.990
slotbetalingsaanvraag	14.328.788	p.m.
Eindtotalen	145.635.625	137.171.189

Bij de start van het programma is door de Europese Commissie een vast werkvoorschot overgemaakt van € 9,9 miljoen. Tijdens de uitvoering van het programma zijn door de betalingsautoriteit van het EPD Oost-Nederland (provincie Gelderland) 18 betalingsaanvragen aan de Europese Commissie verzonden met een totale declaratie van € 131,3 miljoen aan EFRO-middelen. Hiervan is door de Europese Commissie een bedrag van €127,6 uitbetaald. Deze lagere bevoorschotting heeft te maken met de door de Commissie gehanteerde rekenregels, waarbij met name de hoge private uitgaven in het programma tussentijds zijn afgetopt tot het niveau van het financieel plan. Bij de afrekening van het programma zal dit door de Europese Commissie worden hersteld en conform de gedeclareerde eindcijfers worden uitbetaald.

Het saldo tussen gedeclareerde en ontvangen EFRO-middelen bedraagt bij het afsluiten van het programma circa € 8,5 miljoen. Rekening houdend met een beperkte overschrijding in de uitvoeringskosten (technische bijstand) die voor eigen rekening van de provincies komt, zal naar verwachting een slotbetaling van bijna € 8,4 miljoen tegemoet kunnen worden gezien.

De slotbetalingsaanvraag is tegelijk met de aanbieding van het eindverslag bij de Commissie ingediend, doch behoeft uiteraard nog goedkeuring alvorens de Commissie tot eindbetaling kan overgaan.

Ontvangen rente

Op de door de Europese Commissie ontvangen voorschotten zijn rente-inkomsten genoten. Over de totale programmaperiode betreft dit een bedrag van in totaal € 1.478.331,-, dat volledig is toegevoegd aan het programmabudget. De rente is door het programmamanagement binnen de publieke financieringsmiddelen ingezet ter cofinanciering van projecten in maatregel 3.2. 'Versterking sociale cohesie en culturele identiteit' (Gelderland) dan wel de technische bijstand in prioriteit 4 (Overijssel).

Verwerking ontvangsten

Bij de subsidieverlening aan projecten is rekening gehouden met de Europese regelgeving rond de verwerking van ontvangsten overeenkomstig de relevante bepalingen van onder meer de Verordeningen (EG) nr. 1260/1999 (artikel 29) en nr. 448/2004 (regel 2), alsmede daarop betrekking hebbende richtlijnen. Zo zijn projectontvangsten (niet zijnde cofinanciering) te allen tijde in mindering gebracht op de subsidiabele kosten alvorens de EFRO-bijdrage is berekend. Daarnaast is bij inkomstengenererende projecten rekening gehouden met toekomstige ontvangsten alvorens de maximale EFRO-bijdrage is berekend op basis van bijvoorbeeld het resterende financiële tekort van het project.

Bij de afsluiting van het programma bestonden geen projecten, waarbij op welke wijze dan ook nog rekening zou moeten worden gehouden met in de financiële eindtabellen te verwerken ontvangsten.

N+2-regel

De 'N+2 regel' houdt in dat het programma moet voldoen aan de door de Europese Commissie opgelegde uitgavniveaus. In dit verband moeten de door de Europese Commissie aangegane verplichtingen (jaarschijf van het budget) binnen 2 jaar te zijn uitgegeven. Zo niet, dan dreigt een budgetkorting en dient een nieuw financieel plan bij de Commissie te worden ingediend.

Deze regel heeft vanaf het begin druk op het programmamanagement gelegd om jaarlijks voldoende projecten in uitvoering te krijgen. Vanwege het trage op gang komen van het programma heeft het er vanaf de start van het programma dan ook jaarlijks om gespannen of de N+2 regel behaald zou worden. Uiteindelijk is dit gelukt en kon ook over 2007 (toen de realisatie door bijzondere omstandigheden onder de 100% dreigde uit te komen) instemming van de Europese Commissie worden ontvangen, althans hebben geen budgetkortingen hoeven plaats te vinden.

Cofinanciering Ministerie van Economische Zaken

Ten behoeve van de Phasing-out deelprogramma's Arnhem/Nijmegen en Twente zijn door het Ministerie van Economische zaken cofinancieringsmiddelen toegezegd en ontvangen van in totaal € 6,8 miljoen (Gelderland en Overijssel ieder € 3,4 miljoen). De daadwerkelijke uitgaven hebben € 6,6 miljoen bedragen (Gelderland € 3.550.184,- en Overijssel € 3.043.538,-). In de bij dit eindverslag opgenomen projectenlijst (Bijlage 5) zijn de EZ-cofinancieringsmiddelen op verzoek van het ministerie apart vermeld.

Door beide provincies zal vóór 31 december 2010 nog een separaat financieel verslag bij het ministerie worden ingediend om deze middelen definitief te kunnen afrekenen.

Gehonoreerde projecten

Binnen het programma werden maar liefst 460 projecten gehonoreerd en op vijf na allemaal in uitvoering gebracht. Meer dan 300 projecten (65%) werden gehonoreerd binnen de D2 Plattelandsprogramma's. Deze waren verantwoordelijk voor een investeringsvolume van € 333 miljoen (56%) met een EFRO-bijdrage van € 98 miljoen (67%). Binnen de Phasing-out deelprogramma's werden 140 projecten (35%) gehonoreerd en deze genereerden een investeringsvolume van € 264 miljoen (44%) met een EFRO-bijdrage van € 47 miljoen (33%). Binnen deze 140 projecten zat een aantal regelingen (die als één project zijn geteld), die per regeling weer goed waren voor tientallen kleinere deelprojecten gericht op ondersteuning van het bedrijfsleven.

De omvang van de projecten varieerde van klein tot middelgroot en van middelgroot tot groot. De gemiddelde omvang van projecten in de D2 Plattelandsprogramma's was circa € 1.100.000,-, terwijl dit bij de Phasing-out programma's iets meer dan € 1.800.000,- was. Bij 40 projecten werd meer dan € 1.000.000,- aan EFRO toegezegd, terwijl circa 100 projecten een EFRO-toezegging kregen van € 50.000,- of minder. De verdeling over de twee soorten programma's is vergelijkbaar, zij het dat binnen Phasing Out bij hetzelfde bedrag aan EFRO de projecten aanzienlijk groter zijn, omdat vanwege het bedrijfsgerichte karakter relatief meer private financiering ingezet is.

Het grote aantal en de veelsoortigheid van projecten heeft het mogelijk gemaakt gericht in te zetten op de meervoudige doelstellingen van het programma, mede waardoor een evenwichtige uitvoering van het programma kon worden bewerkstelligd.

Bij het afsluiten van het programma waren geen projecten die waren of moesten worden opgeschort door juridische of administratieve procedures. Wel bleek bij de afsluiting dat één project (de bouw van een multifunctioneel centrum) nog niet was afgerond (zie Bijlage 6 van het eindverslag). De afronding van dit project vindt voor rekening en risico van de aanvrager plaats en naar verwachting zal nog voor 31 december 2010 het project operationeel zijn.

Ingevolge artikel 30 van Verordening (EG) nr 1260/1999 is en wordt ook na afloop van het programma getoetst of afgerekende projecten voldoen aan de instandhoudingsdoelstelling. Dit houdt in dat projecten tot 5 jaar na vaststelling van de EFRO-bijdrage geen belangrijke veranderingen mogen ondergaan voor wat betreft functie, plaats, eigendomsverhoudingen en dergelijke. Voor alle projecten die zijn vastgesteld tot en met 2007 is nagegaan of op het moment van afsluiting (medio 2009) deze nog in stand zijn gehouden. Voor de na deze datum nog binnen de vijfjaarstermijn vallende projecten zijn voorzieningen getroffen om dit in de jaren 2011-2014 te blijven monitoren en te blijven toetsen.

Inhoudelijke resultaten

Om een globaal beeld te geven van het bereik en de output van het programma zijn in een beknopt overzicht de belangrijkste indicatoren geclusterd en afgezet ten opzichte van de streefwaarden volgens het programmacomplement en de gecommitteerde aantallen. Hieruit blijkt dat de impact van het programma op de economische en sociale activiteiten in de regio Oost in ieder geval substantieel te noemen is.

Tabel 13 Output EPD Oost-Nederland

Indicatoren (aantallen)	Streefwaarden	Committering	Realisatie
Aantal hectare gebied	5.007	6.819	6.893
Aantal m2 openbare ruimte	183.417	1.481.026	1.382.468
Aantal gerealiseerde voorzieningen	720	434	427
Aantal ondersteunde bedrijven	3.077	2.216	2.888
Aantal gevestigde bedrijven	185	241	337
Aantal arbeidsplaatsen	12.098	14.160	14.388

Het programma heeft op alle indicatoren vrij goed tot zeer goed gescoord. De realisatie is in de meeste gevallen gelijk aan of hoger dan de bij de start van de projecten gecommitteerde aantallen. Dat betekent dat ook de vele projecten over het algemeen zeer succesvol zijn uitgevoerd.

Binnen prioriteit 1 'ruimtelijke ontwikkeling' is fors ingezet op de ontwikkeling van nieuwe en bestaande gebieden (buitengebied, natuur en water, bedrijfslocaties e.d.). Het aantal hectares gebied met een gewijzigde of verbeterde functie vertoont daarbij qua diversiteit een evenwichtig beeld in relatie met het programmacomplement. Het aantal gerealiseerde m2 nieuwe of vernieuwde oppervlakte openbare ruimte overtreft alle verwachtingen. Wel dient hierbij de kanttekening te worden gemaakt dat hierin niet geheel vergelijkbare grootheden (gebouwen versus gebieden als dorpspleinen, parken en paden) bij elkaar worden opgeteld. Op alle hiervoor ingezette maatregelen wordt echter ruim boven de norm gescoord.

Het aantal gerealiseerde voorzieningen blijft achter bij de verwachting. Op het terrein van de natuur, water en milieuontwikkeling, alsmede in het bijzonder de realisatie van sociaal-culturele voorzieningen (Kulturhusen e.d.) worden de streefwaarden ruimschoots behaald. Het probleem heeft met name te maken met de wat arbitraire wijze waarop het 'begrip voorzieningen' binnen maatregel 1.4 'versterking toeristische infrastructuur' kan worden gedefinieerd, dan met de daadwerkelijk gepleegde inspanningen. Hoewel de indicator binnen deze maatregel laag scoort is deze juist qua geld en activiteiten fors overgecommitteerd. Wel moet worden aangetekend dat meer is ingezet op de ontwikkeling van openbare ruimte (bijvoorbeeld landgoederen, parken en fiets- en wandelpaden), dan op concrete voorzieningen.

Voor wat betreft de bedrijfsgerichte maatregelen is zeer goed gescoord op het aantal ondersteunde en gevestigde bedrijven. Daarnaast hebben veel bedrijven meegedaan aan allerlei samenwerkingsverbanden, gemeenschappelijke ICT/R&D-projecten en gezamenlijke kennisdelingsbijeenkomsten. Het hefboomeffect van de Europese financiering was daarbij gezien de zeer omvangrijke private inbreng van veel bedrijven vele malen groter dan bij de opstelling van het financieel plan was verwacht.

Ten aanzien van een andere belangrijke resultaatindicator (bruto gecreëerde en behouden werkgelegenheid) is bijna over de gehele linie eveneens goed gescoord. Alleen bij maatregel 1.1 'ruimtelijke herstructurering' is zeer slecht gescoord op het behoud van werkgelegenheid, omdat met name de beoogde herstructurering van de agrarische bedrijvigheid op dat moment onvoldoende van de grond kwam. Uiteindelijk is op grond van een tussentijdse evaluatie de maatregel geherformuleerd en budgettair afgeraamd. Achteraf bezien was het beter geweest de indicatorenset op deze maatregel ook aan te passen.

'Oost-Nederland heeft veel geleerd en bereikt'

Oost-Nederland op de kaart zetten als duurzame, dynamisch economische en evenwichtige sociale regio. Dat was het doel van het EPD-programma voor de provincies Gelderland, Overijssel en een deel van Utrecht. Wat is er de afgelopen jaren bereikt? En hoe heeft Europa hieraan bijgedragen? Programmamanagers Paul Beeker (provincie Overijssel) en Wim Hobus (provincie Gelderland) lichten de resultaten toe.

'Het EPD-programma was voor een belangrijk deel een vervolg op een aantal 'oude' subsidieprogramma's uit de jaren negentig', vertelt Beeker. 'Deze programma's moesten de economische teruggang in de regio opvangen. Enschede bijvoorbeeld verloor veel arbeidsplaatsen door het verdwijnen van de textielindustrie. Met Europees geld werd nieuwe werkgelegenheid gecreëerd in nieuwe sectoren. Ook werd er geïnvesteerd in aantrekkelijke bedrijfsterreinen, innovatieve projecten en de toeristische infrastructuur.'

Andere bron van inkomsten

'De economie van Oost-Nederland werd in de jaren negentig ook getroffen door verschillende dierziekten, zoals de varkenspest en mond- en klauwzeer. Ook hierdoor liep het aantal arbeidsplaatsen in de regio terug. Europa stelde subsidie beschikbaar voor boeren die op zoek gingen naar andere manieren om hun inkomen te verdienen. Door het buitengebied anders te gebruiken, ontstond er nieuwe werkgelegenheid voor boeren die hun agrarische activiteiten noodgedwongen moesten staken.'

Meer arbeidsplaatsen

Hobus: 'Uit de cijfers blijkt dat het EPD-programma Oost-Nederland heeft bijgedragen aan het bevorderen van de werkgelegenheid in deze regio. Er zijn ongeveer 14.000 arbeidsplaatsen bijgekomen. Daar zijn we heel blij mee. Want het hebben van een baan is niet alleen goed voor de economie, maar ook voor de persoonlijke ontwikkeling van mannen en vrouwen. Het is bovendien gelukt om meer vrouwen te laten deelnemen aan het arbeidsproces, ook dat was een doelstelling van het programma. Projecten rondom parttime werken en betere kinderopvang maakten dit mogelijk. Ook werden vrouwen gestimuleerd om een eigen bedrijf te starten.'

Aantrekkelijke regio

'Daarnaast ging er Europees geld naar projecten om het vestigingsklimaat en de concurrentiepositie van het bedrijfsleven te verbeteren. Veel van die projecten hadden een innovatief karakter. Oost-Nederland heeft zich op dit gebied

sterk geprofileerd. Kijk maar naar initiatieven als Health Valley en Food Valley. Maar ook creatief ondernemerschap werd gestimuleerd. Een mooi voorbeeld hiervan is de Krayenhoff Kazerne in Nijmegen. In dit voormalige militaire bolwerk ontmoeten cultuur en ondernemerschap elkaar. Het is een cultureel bedrijfsverzamergebouw voor startende en doorstartende ontwerpers, kunstenaars en IT-bedrijven, in het kader van het broedplaatsenbeleid.'

Alles onder één dak

'Verder investeerde Europa ook in het versterken van de sociale cohesie in Oost-Nederland. Voor scholen, bibliotheken en andere gemeenschappelijke voorzieningen op het platteland werd het steeds moeilijker om zichzelf te redden. Daarom maakt Brussel geld vrij voor de bouw en inrichting van zogeheten kulturhusen.' Beeker vult aan: 'Hier worden verschillende gemeenschapsfuncties voor welzijn, cultuur, zorg, educatie en dienstverlening bij elkaar gebracht onder één dak. Dit levert een dynamische omgeving op, waar mensen elkaar graag ontmoeten.'

Trots op projecten

'Ik ben trots op alle projecten die zijn gerealiseerd', vervolgt Beeker. 'Maar het meest op de projecten die een geweldig effect hebben op de uitstraling van Oost-Nederland. Denk aan de ontwikkelingen langs de IJssel, Olst, Deventer of in Twente langs de Regge. Het is echt leuker geworden om hier te fietsen en te wandelen. Als programmanager zie ik dat veel mensen goede ideeën hebben. Fijn dat zij die ideeën met de hulp van Europa kunnen realiseren.' Ook Hobus kijkt terug met een positief gevoel. 'Ik ben trots op wat er allemaal is bereikt, maar ook op wat we hebben geleerd. Er zijn een aantal projecten gerealiseerd, die als voorbeeld dienen voor de huidige programma's. Vooral op het gebied van innovatie en cultureel ondernemerschap in een creatieve regio. Voor de toekomst wens ik dat de goede samenwerking tussen alle betrokkenen en het enthousiasme blijft. Dat is heel belangrijk. Net als laten zien dat het Europese geld goed besteed wordt. We willen dat mensen de meerwaarde van de programma's blijven zien.'

3.4 Resultaten prioriteiten en maatregelen

Algemeen

Deze paragraaf geeft een overzicht van de resultaten van het programma op het niveau van de diverse prioriteiten en maatregelen voor het hele EPD Oost-Nederland, waarbij geen onderscheid is gemaakt naar de verschillende deelprogramma's.

Hierbij worden de financiële en de inhoudelijke voortgang (aan de hand van een tweetal tabellen per maatregel) in samenhang met elkaar gepresenteerd.

Prioriteit 1: Ruimtelijke ontwikkeling

Maatregel 1.1 ruimtelijke herstructurering

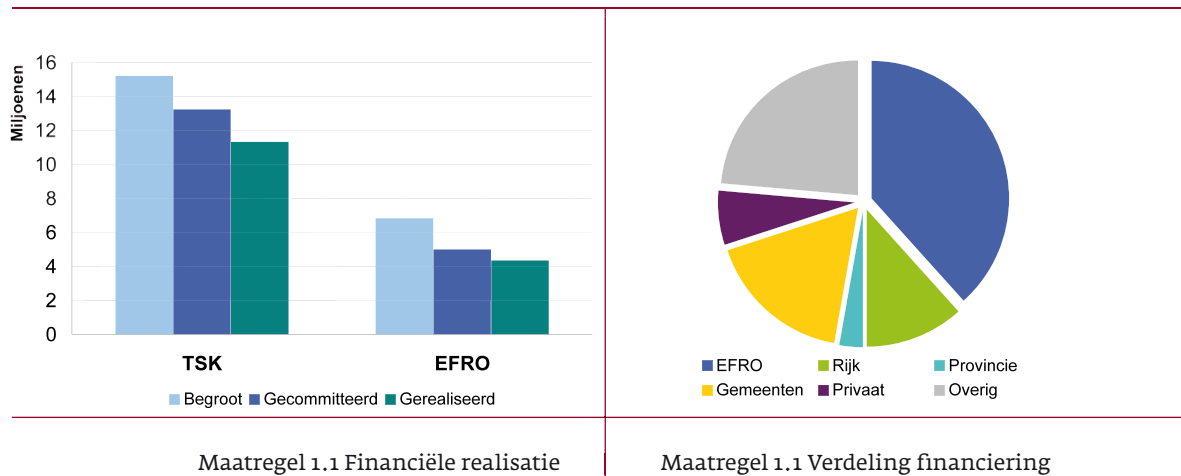
Bij de start van het programma was voorzien dat deze maatregel zou aansluiten bij de uitvoering van de reconstructiewet. De uitvoering van de reconstructiewet heeft echter vertraging opgelopen, met name wat betreft de uitvoering van concrete projecten. Mede op grond van de resultaten van de mid-term review is daarom besloten de maatregel te herformuleren en een deel van het budget over te hevelen naar andere maatregelen. Deze wijziging is in werking getreden na de indiening van een herziene versie van het EPD in augustus 2004. Uiteindelijk zijn binnen deze maatregel 19 projecten uitgevoerd, waarvan het overgrote deel (14) in het Overijsselse plattelandsdeelprogramma.

Tabel 14

1.1	Begroot EPD	Committering	Realisatie
Financieel			
Totale kosten	15.208.162	13.245.435	11.325.859
EFRO	6.835.583	5.004.845	4.355.352
Publiek Nationaal	8.132.877	7.559.047	6.245.062
Privaat	239.702	681.543	725.445
Indicatoren			
aantal ha gebied met gewijzigde of verbeterde functie	2.000	3.342	3.567
aantal gefaciliteerde sterlocaties	10	38	38
aantal nieuwe of verbeterde voorzieningen/ accommodaties	6	29	25
behoud werkgelegenheid	207	19	20
bruto gecreëerde werkgelegenheid	40	2	2

Vanaf de wijziging is inhoudelijk gezien sterk ingezet op infrastructurele werken die van groot belang zijn voor de instandhouding en uitbreiding van de bedrijvigheid in de agrarische gebieden in Oost-Nederland. De indirecte effecten van deze maatregelen op de werkgelegenheid zijn naar verwachting aanzienlijk. De directe effecten zijn echter niet goed meetbaar, waardoor op dit punt de indicator 'werkgelegenheid' een lage score vertoont. Op de overige indicatoren wordt wel zeer goed gescoord, zij kennen allen een overrealisatie.

Figuur 15

Financieel gezien is de maatregel pas in 2007 echt op stoom gekomen, in dat jaar steeg de realisatie van 34% naar 61% van het budget. De aan de start opgelopen vertraging is echter niet meer helemaal ingelopen, waardoor de realisatie achterblijft bij de begroting. In de verdeling van de uitgaven over de financiers valt op dat het aandeel ‘overige’ financiering groot is. Deze bijdrage komt met name van de stichting Het Geldersch Landschap voor de projecten ‘Staverden Levend?!’ en ‘Staverden Versterkt’.

Maatregel 1.2 natuur-, water- en milieuontwikkeling

Maatregel 1.2 is alleen van toepassing in de plattelandsdeelprogramma’s. In totaal zijn binnen deze maatregel 47 projecten uitgevoerd, waarvan 22 binnen het deelprogramma plattelandsontwikkeling Achterhoek/Gelderse Vallei en 25 in het plattelandsprogramma Zuid-Twente/Salland.

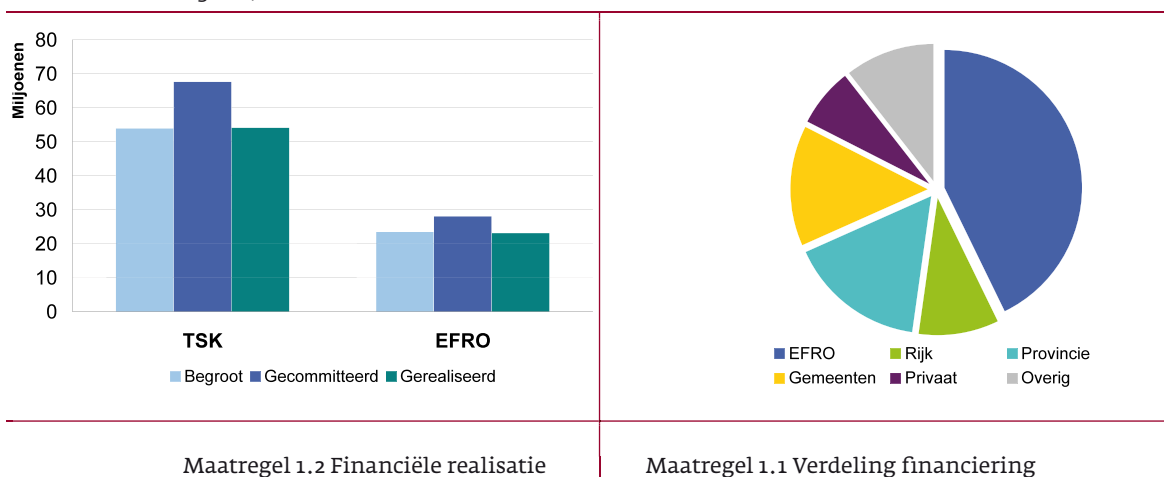
De focus binnen deze maatregel lag op natuurontwikkeling buiten de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en recreatieontwikkeling binnen de EHS. Aangezien in de eerste jaren vanuit nationaal beleid vooral werd ingezet op natuurontwikkeling binnen de EHS bleef de committering achter. Vanaf 2004 is hiermee een inhaalslag gemaakt, die in 2006 leidde tot een volledige committering van het maatregelbudget. Door een combinatie van overcommittering en vrijval is uiteindelijk nagenoeg het volledige budget binnen deze maatregel benut.

Tabel 16

1.2	Begroot EPD	Committering	Realisatie
Financieel			
Totale kosten	53.927.835	67.602.775	54.095.745
EFRO	23.443.577	28.061.701	23.114.153
Publiek Nationaal	28.234.357	35.609.585	27.118.913
Privaat	2.249.901	3.931.489	3.862.679
Indicatoren			
aantal ha gebied met gewijzigde of verbeterde functie	2.407	2.488	2.346
aantal nieuwe of verbeterde voorzieningen/accomm.	30	100	103
behoud werkgelegenheid	241	102	91

De score op de maatregelindicatoren is goed. Er is ruim drieëntwintighonderd hectare gebied gewijzigd of verbeterd en er zijn ruim honderd voorzieningen of accommodaties verbeterd of nieuw gebouwd. Het behoud van de werkgelegenheid blijft achter bij de begroting, hoewel deze score in de laatste jaren van het programma aanzienlijk verbeterd is.

Figuur 17

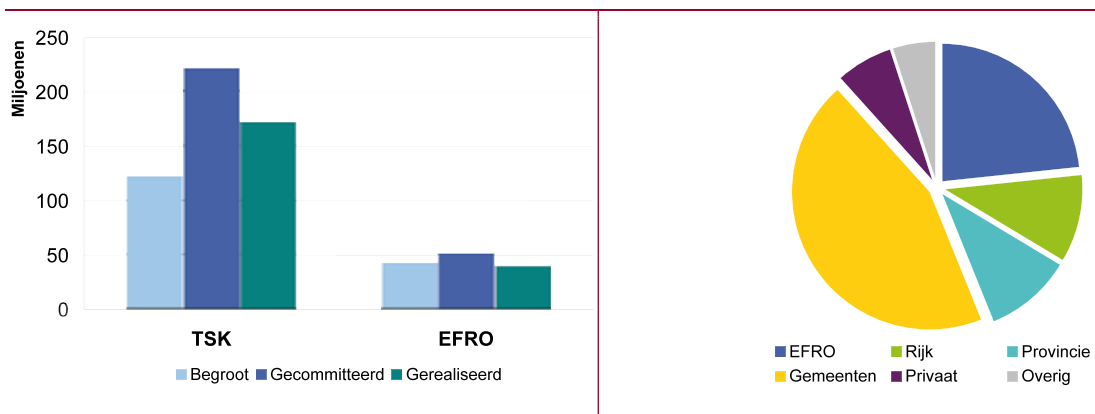
Maatregel 1.3 ontwikkeling en revitalisering bedrijfslocaties en versterking fysieke kennisinfrastructuur
 Het doel van deze maatregel was het verbeteren van de fysieke randvoorwaarden om de ontwikkeling van het bedrijfsleven verder te stimuleren, bedrijven zo optimaal mogelijk te laten presteren en (nieuwe) werkgelegenheid te behouden of creëren. De 50 uitgevoerde projecten binnen deze maatregel zijn bijna evenredig verdeeld over de plattelandsdeelprogramma's en de Phasing Out programma's.

Tabel 18

1.3	Begroot EPD	Committering	Realisatie
Financieel			
Totale kosten	122.677.386	221.950.751	172.411.715
EFRO	42.887.019	51.607.852	40.294.478
Publiek Nationaal	72.341.624	149.307.415	120.679.449
Privaat	7.448.743	21.035.484	11.437.788
Indicatoren			
aantal ha gebied met gewijzigde of verbeterde functie	600	989	980
aantal m2 nieuw/gerenoveerde bedrijfs- of kantooroppervlakte	30.000	57.724	50.476
aantal facilitaire voorzieningen	15	49	48
aantal gevestigde bedrijven	1.000	269	181
bruto gecreëerde werkgelegenheid	8759	11.013	10.326

Opvallende projecten, naast de ontsluiting en revitalisering van bedrijventerreinen, bevinden zich met name in de Phasing Out programma's. Hierin is een aantal projecten uitgevoerd op het gebied van kennisinfrastructuur, mede ten behoeve van het MKB. De score op de indicatoren is goed. Er is een groot aantal hectare gebied en bedrijfs- of kantooroppervlakte verbeterd en een groot aantal facilitaire voorzieningen gerealiseerd. Het aantal gevestigde bedrijven blijft achter bij de begroting. Dit komt vooral door het grote aantal revitaliseringsprojecten, waarbij bedrijven behouden blijven, maar geen nieuwe bedrijven worden aangetrokken.

Figuur 19

Vanaf de start van het programma is een groot beroep gedaan op deze maatregel. Zelfs na de toevoeging van extra budget, overgeheveld vanuit maatregel 1.1, bleef de committering hoog. Alleen het deelprogramma Arnhem/Nijmegen heeft in de beginjaren last gehad van economische tegenspoed waardoor de committering binnen dit deelprogramma achterbleef. In de laatste jaren van het programma zijn de inspanningen erop gericht geweest de

gecommitteerde bedragen ook daadwerkelijk te realiseren. Zowel in de verdeling van de financiering als in het lage interventiepercentage is overigens het belang dat gemeenten hechtten aan de projecten die zijn uitgevoerd binnen deze maatregel duidelijk zichtbaar.

Europa draagt bij aan kwaliteit van XL Businesspark Twente

Twente is een krachtige en dynamische regio die zich de afgelopen jaren op bedrijfseconomisch vlak volop heeft bewezen. Vooral wanneer het gaat om industrie en logistiek. Twente behoort tot de top-3 van bedrijfseconomische regio's van Nederland. Een plek die zij zich niet meer snel laat afnemen.

XL Businesspark Twente (Regionaal Bedrijventerrein Twente) ligt in de gemeente Almelo en kent een ideale ligging, in tal van opzichten. Zo is het optimaal bereikbaar via de weg, waterwegen en zelfs via het luchtruim. Daarmee is het bedrijventerrein ook vanuit Europees perspectief gunstig gelegen.

'Juist met Europees geld uit het Europees Fonds voor Regionale ontwikkeling hebben we een optimale ontsluiting op de A35 kunnen realiseren', licht projectdirecteur Hoogenberg toe. "Deze hoogwaardige ontsluiting zorgt ervoor dat er geen verkeersbelasting is voor de doorgaande weg door het dorp Bornerbroek en ontstaat er geen doorgaande route door het bedrijventerrein. Zo kan XL Businesspark optimaal worden beveiligd'. Gezien de aard van de bedrijven die zich (zullen) vestigen is te verwachten dat veel vrachtverkeer gebruik maakt van deze ontsluitingswegen. Daarnaast heeft de Europese subsidie bijgedragen aan een obstakelvrij bouwrijp terrein waarop grote bedrijven de ruimte krijgen om te ondernemen. Door retentiebekkens te plaatsen wordt bovendien verdroging van

het landschap tegengegaan. Kortom, Europa heeft bijgedragen aan belangrijke elementaire voorzieningen op XL Businesspark Twente, die we anders niet hadden kunnen realiseren', besluit Hoogenberg.

Gemotiveerde en gekwalificeerde beroepsbevolking

Twente telt ruim 615.000 inwoners van wie er bijna 270.000 tot de beroepsbevolking behoren. De Twentse beroepsbevolking bestaat uit goed gekwalificeerd personeel, van laag tot hoog opgeleid. Ze staan bekend om hun zeer positieve arbeidsmentaliteit. Twente kenmerkt zich door een hoge kwaliteit van leven. Denk aan de groene woonomgeving en het hoogwaardige voorzieningenniveau. Dat maakt Twente tot een fantastische plek voor werken én wonen.

Alles onder handbereik

XL Businesspark Twente ligt ver genoeg van de Twentse steden en dorpen af om te voldoen aan alle milieueisen. Toch is Almelo, Borne, Hengelo en Enschede, met allerlei voorzieningen zó bereikbaar met de auto. De Twentse steden beschikken onder meer over uitstekende hotels, goede restaurants, een uitgebreid winkelaanbod en een rijk uitgaansleven. Ook cultureel gezien neemt Twente een vooraanstaande positie in.

Voor natuurliefhebbers is er natuurlijk het gevarieerde buitengebied waar zelfs de drukste manager helemaal tot rust komt.

project 'Regionaal Bedrijventerrein Twente'

Doelstelling van dit project is het realiseren van een hoogwaardig regionaal bedrijventerrein van 51 ha voor grootschalige bedrijvigheid in de sectoren transport, logistiek, distributie en productie. De aanvraag heeft betrekking op project 1 (eerste fase) van in totaal drie projecten die samen het XL Business Park Twente vormen.

prioriteit en maatregel	1.3
totale investeringskosten	€ 15.863.597
bijdrage EFRO	€ 4.000.000
aantal ha gebied met gewijzigde of verbeterde functie	38,5
aantal gevestigde bedrijven	11
bruto gecreëerde werkgelegenheid	800

Maatregel 1.4 versterking toeristische infrastructuur

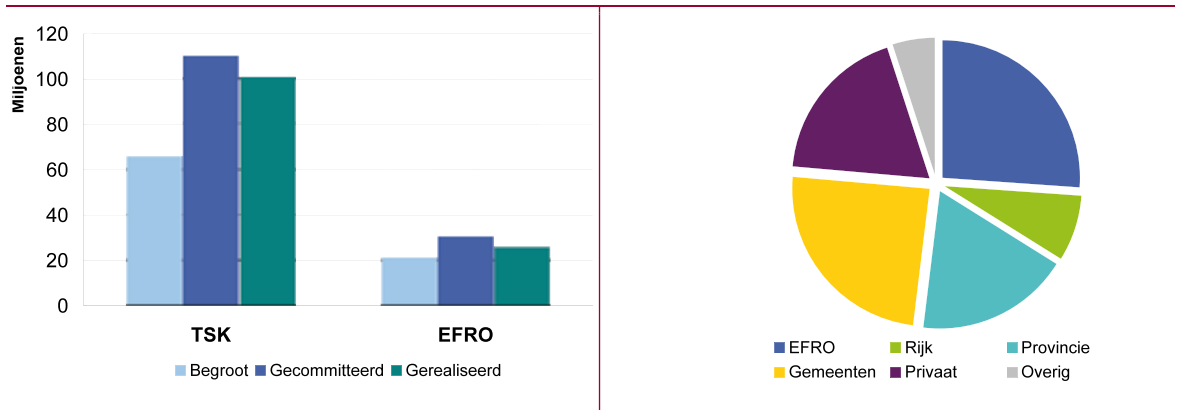
De grote potentie van de toeristische sector in het gebied is het uitgangspunt van deze maatregel. Er werd beoogd deze potentie te benutten en de werkgelegenheid in deze sector te bevorderen. Maar liefst 116 projecten werden binnen deze maatregel uitgevoerd. Het zwaartepunt van het aantal projecten lag in de plattelandsgebieden, waar het animo groot was.

Tabel 20

1.4	Begroot EPD	Committering	Realisatie
Financieel			
Totale kosten	65.993.578	110.501.602	101.152.493
EFRO	21.438.225	30.803.910	26.281.034
Publiek Nationaal	35.283.353	64.116.330	56.253.793
Privaat	9.272.000	15.581.362	18.617.666
Indicatoren			
aantal nieuwe of verbeterde toeristische voorzieningen	625	160	155
aantal m2 nieuw/vernieuwde opp. openbare ruimte	78.417	1.197.371	1.111.689
aantal bezoekers	249.000	1.553.853	1.313.631
bruto gecreëerde werkgelegenheid	598	646	468

De werkgelegenheidscreatie blijft steken onder de begroting, ondanks de grote investeringen die zijn gedaan. Wat verder opvalt is dat de gerealiseerde voorzieningen vooral de openbare infrastructuur betreffen. Hierdoor wordt een groot aantal m2 openbare ruimte vernieuwd, maar blijft het aantal nieuwe/verbeterde voorzieningen achter bij de begroting.

Figuur 21

Maatregel 1.4 Financiële realisatie

Maatregel 1.4 Verdeling financiering

De committering van het maatregelbudget is vanaf de start van het programma voorspoedig verlopen. Dit is terug te zien in de hoge committering van met name totale subsidiabele kosten. Het EFRO budget is dan ook overschreden met bijna vijf miljoen euro, wat gedekt wordt door de onderrealisatie in de overige maatregelen van prioriteit 1. De financiering is redelijk evenredig verdeeld, waarbij het aandeel private financiering positief opvalt. Dit ondanks het grote aantal investeringen in de openbare ruimte, die vrijwel volledig publiek gefinancierd worden.

'Groene Entree Amerongen is een echte blikvanger geworden!'

Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug is zesduizend hectare groot en ligt tussen Driebergen en Rhenen. Het heuvelachtige gebied herbergt een stuwwal, heidevelden, stuifzanden, uiterwaarden, kastelen, landgoederen en bos. Om bezoekers goed te kunnen ontvangen is een lint van poorten, groene entrees en kleinschalige informatievoorzieningen aangelegd. Groene Entree Amerongen is een van de locaties die met Europees geld werd ingericht. Projectleider Wybe Bakker van gemeente Utrechtse Heuvelrug vertelt.

'Met de realisatie van de Groene Entree hebben bezoekers toegang gekregen tot de verschillende natuurwaarden en wandelroutes van de Utrechtse Heuvelrug en de Amerongse Bovenpolder. Met de aanleg van de rotonde in de N225 zijn ook veilige oversteekplaatsen en een goede toegang tot de entree gegarandeerd. Voorheen lag er een smalle toegangsweg richting de sportvelden en de bossen. Verschillende partijen, waaronder gemeente Utrechtse Heuvelrug, wilden de situatie ter plekke verbeteren. Deze wens sloot aan bij de plannen van de provincie Utrecht voor de Stichtse Lustwarande, een keten van landgoederen en buitenplaatsen langs de provinciale weg N225.

Sterrenteam van betrokkenen

'Voor de inrichting van Groene Entree Amerongen werd een 'sterrenteam' samengesteld. Hierin zaten vertegenwoordigers van alle betrokkenen bij de omgeving, zoals de gemeente Utrechtse Heuvelrug, de provincie Utrecht, Staatsbosbeheer en het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. Maar ook ondernemers en sportverenigingen. Samen formuleerden we een opdracht voor een landschapsarchitect, die onze visie vertaalde in een inrichtingsplan. Het voorproces duurde vrij lang. Dat kan ook niet anders met zo veel verschillende belanghebbenden met elk hun eigen wensen. Toch lukte het om samen overeenstemming bereiken over het definitieve ontwerp.'

Europese subsidie

'Toen het inrichtingsplan er lag, brak een spannende periode aan. Werd het ontwerp goedgekeurd door de gemeenteraad? En lukte het om de financiering rond te krijgen? Uiteindelijk droegen verschillende subsidies bij aan de totstandkoming van Groene Entree Amerongen. Ook Europa deed een flinke duit in het zakje. Het aanvragen en veiligstellen van de Europese subsidie vond ik een gecompliceerd proces, er kwam veel bij kijken. Gelukkig konden we rekenen op ondersteuning vanuit de provincies Utrecht en Gelderland. Een functionaris nam alle belangrijke vragen met ons door. Hoe verloopt het subsidieproces? Wat wordt er van je verwacht? En wat betekent dit in de tijd?'

Betere toeristische infrastructuur

'Met de aanleg van de Groene Entree Amerongen is de toeristische infrastructuur flink verbeterd. Eerst werd de toegangsweg aangepakt; er kwam een brede laan met mooie beplanting. Om dit mogelijk te maken, werden de sportvelden een stuk verplaatst. Ook kwam er een parkeerplaats voor bezoekers, omgeven door een groene wal. Direct naast de parkeerplaats staat een zuil met informatie over het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. Vlak voor de toegang naar het bos, waar de wandelroutes beginnen, ligt een 'verblijfsplein' met informatiepanelen en een informatiecentrum dat in een oude tabaksschuur is gevestigd. Op deze manier komen kinderen en volwassenen meer te weten over het gebied, bijvoorbeeld over de grafheuvels en de tabakscultuur. De toegangspoort heeft hierdoor ook een educatieve waarde.'

Toegankelijke recreatie

'Voor de regio is het belangrijk dat er goede, toegankelijke mogelijkheden zijn voor recreatie. Hieraan heeft het project een bijdrage geleverd. In de tweede helft van 2008 was de Groene Entree Amerongen helemaal klaar. Sindsdien is het voor mensen uit de omgeving veel gemakkelijker om Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug via de oostzijde te bezoeken. Dat merken we ook aan de toenemende bezoekersaantallen. Bovendien is de entree met al het groen een echte blikvanger geworden. Ik ben blij dat we de financiering, mede door toedoen van Europa, rond hebben gekregen. Want het eindresultaat mag er zeker wezen!'

projecten 'Groene Entree Amerongen'

Doelstelling van deze twee projecten is het realiseren van een goed bereikbare en veilige toegangspoort tot de Groene Entree Amerongen middels aanleg en inrichting (project 'aanleg') en de bouw van een rotonde in de N225 (project 'rotonde').

	Aanleg	Rotonde
prioriteit en maatregel	1.4	1.4
totale investeringskosten	€ 1.190.796,-	€ 325.478,-
bijdrage EFRO	€ 476.318,-	€ 81.706,-
aantal nieuwe of verbeterde toeristische voorzieningen	1	
aantal m2 nieuw/vernieuwde opp. openbare ruimte	9.000	
aantal bezoekers	110.000	
bruto gecreëerde werkgelegenheid	5	

Prioriteit 2: Economische stimulering

Maatregel 2.1 versterking concurrentiepositie bedrijfsleven (MKB)

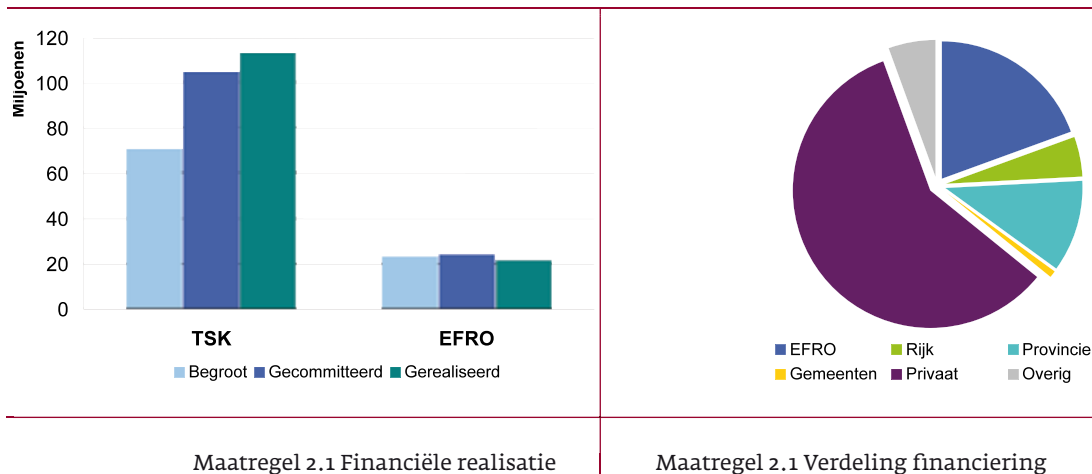
Deze maatregel is erop gericht het regionale bedrijfsleven, en dan met name MKB-bedrijven, te ondersteunen bij het versterken van hun concurrentiepositie. Binnen de Phasing-Out programma's kende deze maatregel een vliegende start. Met name dankzij een aantal generieke regelingen, waar veelvuldig gebruik van is gemaakt, werd een groot deel van het budget al in de eerste jaren vastgelegd. De plattelandsprogramma's zijn pas op een later moment aangehaakt bij deze ontwikkeling. Hoewel in later jaren wel bedrijfsgerichte regelingen zijn uitgevoerd binnen deze programma's, kenden zij niet het succes van de Phasing-Out programma's. Wel werd een aantal grote projecten gerealiseerd, die bijgedragen hebben aan het succes van de maatregel. Tezamen heeft het geleid tot 142 projecten (deelprojecten binnen regelingen meegeteld), het grootste aantal binnen één maatregel in het programma. Ruim honderd daarvan werden in de Phasing-Out programma's gerealiseerd.

Tabel 22

2.1	Begroot EPD	Committering	Realisatie
Financieel			
Totale kosten	70.951.625	104.945.649	113.334.858
EFRO	23.445.652	24.475.218	21.928.930
Publiek Nationaal	28.304.404	26.840.094	25.178.427
Privaat	19.201.569	53.630.337	66.227.500
Indicatoren			
aantal ond. dat directe financiële bijstand ontvangt	1.574	780	780
aantal ond. dat deelneemt aan milieuprojecten	154	119	141
aantal ond. dat deelneemt aan ICT/R&D-projecten	299	384	366
aantal nieuwe clusters/samenwerkingsverbanden	110	77	221
aantal promotie-activiteiten	23	18	179
aantal startende ondernemers	119	208	289
aantal deelnemers aan samenwerkingsprojecten	855	1.007	1.660
aantal innovatieve producten en (prod.) methoden	244	565	487
bruto gecreëerde werkgelegenheid	1.660	1.672	2.515

Het indicatorenoverzicht laat zien dat bedrijven vooral deelnemen aan ICT/R&D projecten die binnen deze maatregel worden gefinancierd. Dit is ook te zien aan het aantal innovatieve producten/(productie-) methoden (ruim twee keer zoveel als verwacht). Daarnaast ondersteunt deze maatregel projecten die gericht zijn op nieuwe samenwerkingsvormen en startende ondernemers. De werkgelegenheidscreatie in de maatregel is zeer goed, wat met name voor rekening komt van een aantal uitgevoerde regelingen gericht op starters en MKB-ondernemingen.

Figuur 23

Zoals te verwachten valt binnen een maatregel die zich richt op het bedrijfsleven komt bijna 60% van de financiering uit private bron. Daarnaast is de totale investering hoger dan begroot, terwijl de EFRO investering lager dan begroot is. Dit ondersteunt de functie van EFRO financiering als ‘triggermoney’ met een aanzienlijk hefboomeffect.

Maatregel 2.2 versterking concurrentiepositie toeristisch bedrijfsleven

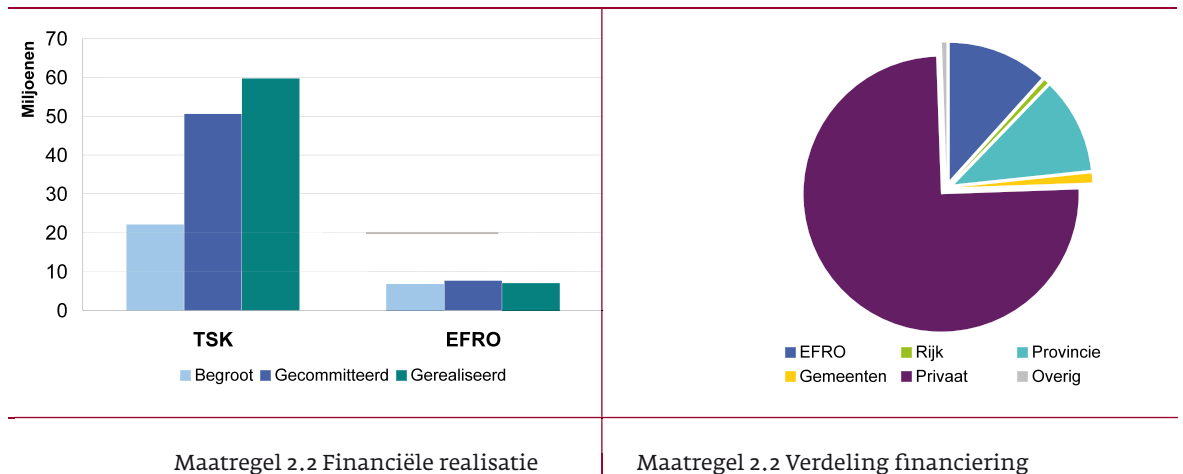
Naast de (indirecte) investeringen in de toeristische infrastructuur, zoals die in maatregel 1.4 worden gestimuleerd, is ook direct ingezet op de versterking van de concurrentiepositie van het toeristisch bedrijfsleven. Het verloop van de uitputting van het budget en de inhoudelijke realisatie vertoont veel gelijkenissen met maatregel 2.2. Ook hier domineerden de Phasing-Out programma’s in eerste instantie met een aantal succesvolle regelingen. Maar met name het Overijsselse plattelandsprogramma is in latere jaren succesvol gebleken, met 24 van de in totaal 67 uitgevoerde projecten binnen haar gelederen.

Tabel 24

2.2	Begroot EPD	Committering	Realisatie
Financieel			
Totale kosten	22.177.245	50.625.885	59.778.809
EFRO	6.848.256	7.679.680	7.042.235
Publiek Nationaal	11.175.884	8.647.249	7.987.019
Privaat	4.153.105	34.298.956	44.749.555
Indicatoren			
aantal ond. dat directe financiële bijstand ontvangt	328	429	448
aantal ond. dat deelneemt aan milieuprojecten	79	114	121
aantal nieuwe clusters/samenwerkingsverbanden	23	33	70
aantal promotie-activiteiten	26	44	70
aantal startende ondernemers	65	33	48
bruto gecreëerde werkgelegenheid	373	428	626

Op de indicatoren wordt goed gescoord. Met uitzondering van het aantal startende ondernemers, kennen alle indicatoren een overrealisatie. De bruto gecreëerde werkgelegenheid valt op, met een realisatie van bijna twee keer de begroting.

Figuur 25

De bestedingen binnen deze maatregelen zijn zeer hoog en dat met slechts een beperkte overschrijding van het EFRO budget. De investeringsimpuls die hierbij met Europese cofinanciering wordt bereikt is dan ook bijzonder gunstig. Evenals in maatregel 2.1 is ook binnen deze maatregel de bijdrage van private financiers groot, in deze maatregel zelfs meer dan driekwart van de totale kosten.

Prioriteit 3: Sociale cohesie

Maatregel 3.1 human resources

Doel van deze maatregel is een bijdrage leveren aan de inzetbaarheid van arbeidskrachten door professionalisering van de human resources bij bedrijven en het versterken van de samenwerkingsstructuur op de arbeidsmarkt. Deze maatregel was alleen van toepassing in de Gelderse Deelprogramma's. Het budget voor het Phasing-Out gebied is nagenoeg geheel ingezet voor de ontwikkeling van een 'Integraal praktijkcentrum'. Binnen het plattelandsdeelprogramma is vanaf de start van het programma slechts beperkt interesse geweest voor deze maatregel. Mede als gevolg van de overlap met andere programma's die specifiek gericht zijn op de arbeidsmarkt, zoals het ESF-programma, is de uitputting van het budget dan ook laag.

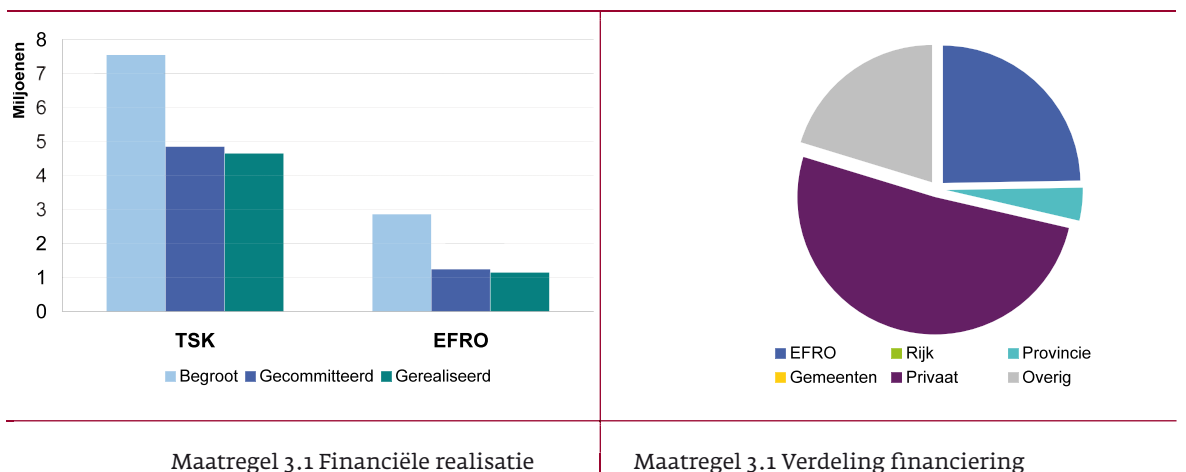
Tabel 26

3.1	Begroot EPD	Committering	Realisatie
Financieel			
Totale kosten	7.547.170	4.845.897	4.649.594
EFRO	2.860.433	1.242.799	1.145.996
Publiek Nationaal	4.307.090	1.276.141	1.116.908
Privaat	379.647	2.326.957	2.386.690
Indicatoren			
aantal ond. dat directe financiële bijstand ontvangt	320	0	0
aantal nieuwe clusters/samenwerkingsverbanden	8	3	3
bruto gecreëerde werkgelegenheid	27	77	145

Aangezien de lagere budgetuitputting reeds was voorzien is in 2005 door het CvT besloten circa 1 miljoen euro over te hevelen naar andere maatregelen. Daarnaast is eind 2006 besloten de beschikbare middelen ook in te zetten in maatregel 3.2, om zodoende de middelen voor het gehele programma zo goed mogelijk te benutten. Slechts zes projecten zijn uiteindelijk uitgevoerd binnen deze maatregel.

De beperkte financiële realisatie komt deels tot uitdrukking in de scores op de indicatoren. Er is onverwacht veel werkgelegenheid gecreëerd, maar er zijn geen ondernemers die financiële bijstand hebben ontvangen, terwijl er 320 waren begroot.

Figuur 27

Maatregel 3.2 versterking sociale cohesie en culturele identiteit

In tegenstelling tot maatregel 3.1 bestaat voor maatregel 3.2 gedurende de gehele programmaperiode veel belangstelling, zowel in de Phasing-Out gebieden als in de plattelandsgebieden. De behoefte op het platteland aan het versterken van de sociale infrastructuur en het behoud van de culturele identiteit blijkt groot te zijn. Dit heeft geleid tot 76 projecten en een overschrijding van het maatregelbudget. De overschrijding is gefinancierd met middelen die vrij zijn gevallen binnen maatregel 3.1.

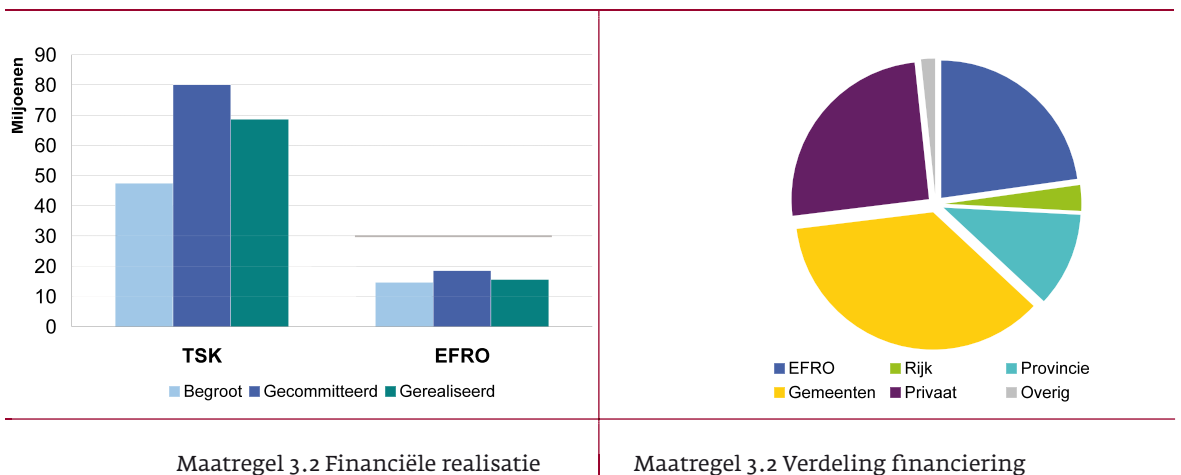
Tabel 28

3.2	Begroot EPD	Committering	Realisatie
Financieel			
Totale kosten	47.453.020	80.009.064	68.631.112
EFRO	14.624.454	18.470.231	15.563.166
Publiek Nationaal	24.944.107	45.082.149	35.659.277
Privaat	7.884.459	16.456.684	17.408.669
Indicatoren			
aantal m2 nieuwe/verbeterde openbare ruimte	75.000	225.931	220.303
aantal nieuwe of verbeterde soc.cult. voorzieningen	44	96	97
bruto gecreëerde werkgelegenheid	193	201	194

Het succes van de maatregel in financiële zin heeft zich ook vertaald in een goede score op de indicatoren. Maar liefst 97 sociaal-culturele voorzieningen zijn verbeterd of nieuw gebouwd en meer dan 220.000 m2 openbare ruimte is aangepakt.

De verdeling van de financiering is redelijk evenredig verdeeld, met een belangrijke rol voor de gemeenten die een aanzienlijk deel van de realisatie gefinancierd hebben.

Figuur 29

Prioriteit 4: Technische bijstand

Het programmamanagement voor het EPD Oost-Nederland wordt gevoerd door het EU programmamanagement van de provincie Gelderland voor het Gelders/Utrechtse plattelandsprogramma en het Gelderse Phasing Out programma, en het Europoloket van de provincie Overijssel voor de Overijsselse deelprogramma's. De coördinatie vindt plaats via het zogenaamde Koepelsecretariaat dat onder leiding staat van de provincie Gelderland.

Binnen prioriteit 4 zijn de kosten voor de uitvoering van het Europese programma belegd, overigens alleen voor de extern gemaakte kosten (monitoringsysteem, inhuur, onderzoek, publiciteit, evaluatie en controle). De budgetten binnen deze maatregel zijn niet toereikend en moeten vanuit provinciale middelen worden aangevuld.

Maatregel 4.1 Technische Bijstand Beheer

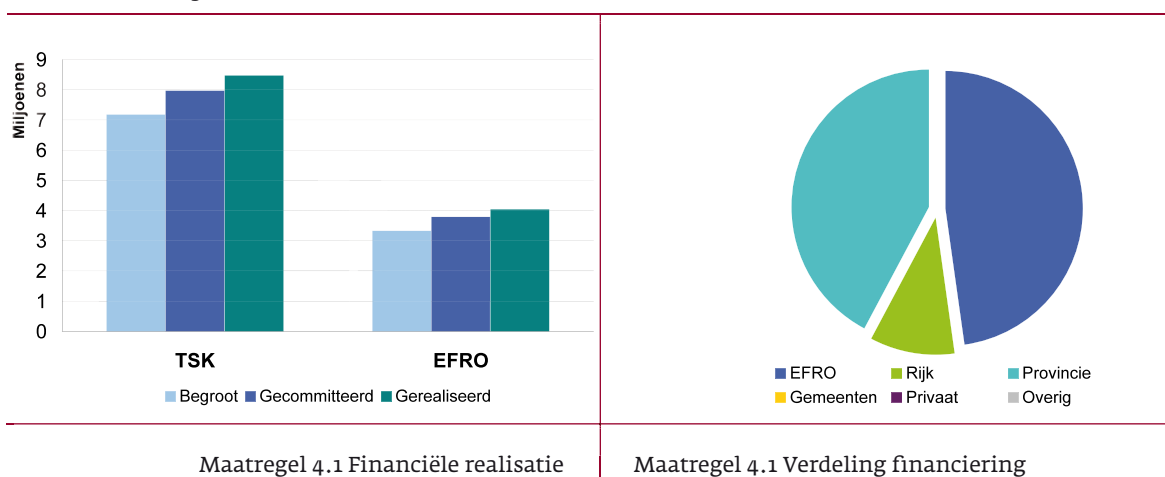
Binnen maatregel 4.1 zijn de kosten voor het beheer van het programma opgenomen. Hierbij gaat het o.a. om de begeleiding van het traject dat projecten binnen het programma doorlopen, het ondersteunen van de bestuurlijke structuur, het beheer en rapportages en verslaglegging aan stuurgroepen, Comité van Toezicht en Europese Commissie.

Tabel 30

4.2	Begroot EPD	Committering	Realisatie
Financieel			
Totale kosten	7.181.931	7.969.874	8.477.285
EFRO	3.331.201	3.793.258	4.046.964
Publiek Nationaal	3.850.730	4.176.616	4.430.321
Privaat	-	-	-

De middelen binnen deze maatregel zijn volledig benut. Het budget is niet toereikend om alle kosten te dekken. Een deel van de extra kosten is opgenomen als overrealisatie, het overige deel wordt gedekt uit provinciale middelen.

Figuur 31

Maatregel 4.2 Technische Bijstand Overig

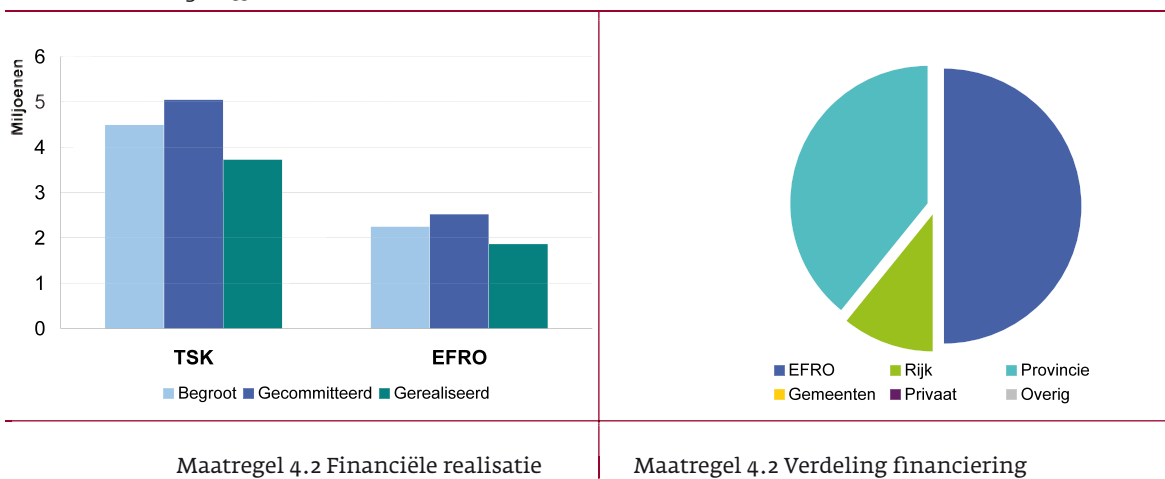
Deze maatregel omvat de overige kosten die worden gemaakt in het belang van het programma. Daarbij gaat het om promotie en publiciteit, (extern) onderzoek en advies, uitvoering van evaluaties, aanschaf monitoringsystemen, bijscholing en netwerkvorming.

Tabel 32

4.1	Begroot EPD	Committering	Realisatie
Financieel			
Totale kosten	4.491.200	5.045.842	3.726.637
EFRO	2.245.600	2.522.920	1.863.317
Publiek Nationaal	2.245.600	2.522.922	1.863.320
Privaat	-	-	-

Binnen deze maatregel blijven de kosten ruim binnen de begroting. Door samen te werken met andere Europese programma's in de regio (o.a. het EPD Stedelijke Gebieden Nederland) bij promotie en publiciteitsuitingen konden kosten worden gedeeld.

Figuur 33

4 Uitvoering van het programma

4.1 Inleiding

Door het Comité van Toezicht en de beheersautoriteit zijn de nodige voorzieningen getroffen om de kwaliteit en doeltreffendheid van de tenuitvoerlegging te waarborgen. Vooraf zijn hier uiteraard met alle betrokken partijen afspraken over gemaakt. Tijdens de uitvoering hebben waar nodig, mede op basis van uitgevoerde evaluaties, onderzoeken en controles, de nodige aanpassingen plaatsgevonden. Onderstaand wordt een kort beeld gegeven van de tenuitvoerlegging over de gehele programmaperiode. Voor elke jaarschijf is overigens meer gedetailleerde informatie opgenomen in de jaarlijks uitvoeringsverslagen alsmede de jaarlijkse rapportages over de opzet en werking van de beheers- en controlesystemen als bedoeld in artikel 13 van Verordening (EG) nr. 438/2001.

4.2 Toezicht en evaluatie

Comité van Toezicht

Het Comité van Toezicht heeft in principe tweemaal per jaar vergaderd, soms via een schriftelijke ronde. De voortgang van het programma was natuurlijk een vast agendapunt, maar ook specifieke onderwerpen - zowel beleidsmatig (o.a. de midterm evaluatie) als beheersmatig (o.a. 'EU-systeemaudit 2006' en Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006) van aard - werden veelvuldig uitgediept. Naast de toezichthoudende rol van het Comité kwam haar een belangrijke rol toe inzake het jaarlijkse onderzoek van de uitvoeringsverslagen. Alle jaarverslagen van het programma zijn door het Comité goedgekeurd en tijdig (voor 30 juni van elk jaar) bij de Europese Commissie ingediend. Ook heeft het Comité twee keer (in 2003 en 2005) besloten over te gaan tot beperkte budgetoverhevelingen tussen prioriteiten en maatregelen binnen het programma. De laatste vergadering heeft plaatsgevonden op 13 september 2010 op locatie bij het in het Sonsbeekpark van Arnhem gelegen Watermuseum. De totstandkoming van dit prachtige museum met landelijke allure is mede mogelijk gemaakt met projectfinanciering vanuit EFRO-middelen uit het EPD-Oost programma.

Evaluaties

Op verschillende momenten tijdens de programmauitvoering is meegewerkt aan dan wel opdracht gegeven tot de uitvoering van diverse evaluatieve onderzoeken. Een belangrijk ijkpunt voor het programmamanagement was de uitvoering van de midterm evaluatie (opgedragen aan het bureau Bartels). Dit vrij omvangrijke onderzoek gebaseerd op een landelijk evaluatiekader is gecoördineerd door een speciaal hiertoe door het Comité van Toezicht ingestelde begeleidingscommissie. De hoofdconclusie van het eindrapport (november 2003) was dat zowel op het punt van relevantie, effectiviteit, efficiency en uitvoering in grote lijnen het programma naar behoren functioneerde. Wel is een aantal kritische kanttekeningen geplaatst bij de beleidsmatige invulling van de maatregelen 1.1, 1.2 en 3.1, de trage voortgang van het programma en de afbakening van sommige output- en resultaatindicatoren. Een en ander resulteerde in een 19-tal aanbevelingen die door het Comité van Toezicht grotendeels zijn overgenomen en onder meer tot aanpassing van het programmacomplement hebben geleid. In 2005 is vervolgens een update van de midterm evaluatie uitgevoerd om zodoende tijdig te kunnen bekijken of de werkwijze voor de resterende programmaperiode nog verandering diende te ondergaan. Binnen deze update is uiteraard ook veel aandacht uitgegaan naar de implementatie van de aanbevelingen uit de midterm evaluatie. Uit de update (november 2005) vloeit een positief beeld voort ten aanzien van de uitvoering en voortgang van het programma. Een compliment werd gemaakt voor de wijze waarop het programma in heeft gespeeld op toekomstige prioriteiten (o.a. concurrentievermogen, kennis en innovatie) van de Europese Commissie voor de structuurfondsen voor de periode 2007-2013

Aanbevelingen Tussentijdse evaluatie (midterm 2003)

1. Versterk bij maatregel 3.1 het partnerschap door het intensiveren van de contacten met regionale partijen die op het terrein van scholing en arbeidsmarkt actief zijn en met de 'uitvoerders' van ESF-3
2. Intensiveer de betrokkenheid van kennisinstellingen bij (de organisatiestructuur van) het EPD-Oost.
3. Indien het verzoek voor toepassing van de 'force majeure' voor de maatregelen 1.1 en 1.2 niet wordt doorgezet of geen succes heeft dan is het wenselijk om op korte termijn tot overhevelingen vanuit maatregelen 1.1 en 1.2 te komen en de streefwaarden voor de indicatoren navenant aan te passen.
4. Onderken dat ook met andere maatregelen dan 1.1 en 1.2 doelstellingen op het gebied van reconstructie en plattelandsvernieuwing kunnen worden gerealiseerd.
5. Wees bij de committing van nieuwe projecten alert op de realisatie van voldoende publieke cofinanciering in prioriteit 2.
6. Maak op korte termijn een keuze over eventuele overhevelingen vanuit prioriteit 2.
7. Herformuleer een aantal output- en resultaatindicatoren en stel hiervoor (nieuwe) streefwaarden vast.
8. Pas de sociaal-economische indicatorenset op een aantal punten aan.
9. Ga in de komende periode meer met operationele (financiële) 'targets' voor de afzonderlijke deelprogramma's en prioriteiten/maatregelen werken en gebruik de ervaringsgegevens om deze targets vast te stellen.
10. Operationaliseer nu zo snel mogelijk het PBS en vul dit met de (monitoring)gegevens die op decentraal niveau beschikbaar zijn.
11. Bewerkstellig in organisatorische zin een sterkere vervlechting tussen het Comité van Toezicht en de Stuurgroepen door de voorzitters van de Stuurgroepen op te nemen in het Comité van Toezicht.
12. Bouw de Stuurgroepen voor het D2 Plattelandsprogramma Gelderland/Utrecht uit met economische partijen voor het niet-agrarische bedrijfsleven.
13. Stel een Task Force 'Doelstelling 2 Platteland' in die een krachtige impuls moet geven aan de implementatie van het D2 Plattelandsprogramma.
14. Maak de Stuurgroepen voor D2 Platteland (in Gelderland/Utrecht) ook mede 'probleemhouder' van de voortgang door hen adequaat te informeren over de financiële en inhoudelijke voortgang van hun programmaonderdeel.
15. In komende vergaderingen van het Comité van Toezicht zou steeds ook de voortgang van het EPD-Oost naar onderdeel - de deelregio's - aan bod dienen te komen.
16. Maak nu al afspraken over wat de consequenties zullen zijn indien het EPD Oost-Nederland op enig moment niet meer kan voldoen aan de N+2-regel.
17. Schenk ook in de komende periode nog aandacht aan publiciteit en PR en dan met name richting de doelgroepen die een rol kunnen spelen bij de invulling van maatregelen 1.1, 1.2 en 3.1
18. Zet op alle fronten - dus ook voor andere maatregelen dan 1.1, 1.2 en 3.1 - maximaal in op projectontwikkeling.
19. Biedt op een heldere en toegankelijke wijze meer inzicht in de selectiecriteria die worden toegepast bij de beoordeling van projecten.

Implementatie (update 2005)

- Wordt uitgevoerd. Met name worden actief de mogelijkheden van ESF gepromoot bij gemeenten en zijn platforms opgericht voor onderwijs en arbeidsmarkt. Ook treedt de provincie meer faciliterend op.
- Is gebeurd. Kennisinstellingen worden actief bij samenwerking en projectontwikkeling betrokken.
- Is uitgevoerd. Bij de eerste overheveling is budget uit maatregel 1.1 overgeheveld. Momenteel lopen de maatregelen goed. Er komt zelfs een verzoek komt om geld over te hevelen naar maatregel 1.2 (zie overhevelingvoorstel).
- Wordt onderkend.
- Gebeurt. De publieke cofinanciering voor projecten onder prioriteit 2 komt moeilijk van de grond, waardoor aanvragen binnen deze prioriteit stagneren.
- Is uitgevoerd. Zie voorstel voor tweede overheveling.
- In het aangepaste programmadocument en complement zijn de streefwaarden aangepast.
- Wordt uitgevoerd. Het Ministerie van EZ heeft hierbij het voortouw.
- Wordt uitgevoerd.
- PBS is operationeel maar wordt nog verder ontwikkeld, daarom wordt de schaduwadministratie ook nog bijgehouden.
- Uitgevoerd. Voorzitters van de stuurgroepen zijn lid van het Comité van Toezicht.
- Gezien de procedurele consequenties is ervoor gekozen om de economische partijen indien relevant uit te nodigen bij de Stuurgroepen
- De provincie Gelderland heeft een task force ingesteld. In 2004 is de implementatie hierdoor versneld. Vervolgens is de task force opgeheven. In Overijssel is geen task force ingesteld.
- De Stuurgroepen worden geïnformeerd over de voortgang van het deelprogramma.
- Wordt uitgevoerd.
- Is niet aan de orde geweest. Wel zijn afspraken gemaakt om, indien de N+2 niet behaald kan worden, tussen deelprogramma's zoveel mogelijk te compenseren.
- Wordt uitgevoerd, met name bij de intake.
- Wordt uitgevoerd.
- Wordt uitgevoerd. Bij de intake wordt aangegeven welke selectiecriteria gelden.

In 2008 heeft de Algemene Rekenkamer een onderzoek gedaan naar de effecten van de structuurfondsprogramma's 2000-2006 in het bijzonder op het punt van de werkgelegenheid. Hiertoe zijn twee Nederlandse programma's onderzocht, waaronder het EPD Oost-Nederland. De uitkomsten van het onderzoek zijn opgenomen onder hoofdstuk 19 van het 'EU-tendrapport 2009' dat breed verspreid is en te downloaden is via de website van de rekenkamer.

Op initiatief van de Europese Commissie zijn in het licht van de aanstaande afsluiting van de programma's diverse ex post evaluaties uitgevoerd inzake de programmeringsperiode 2000-2006, waaronder een evaluatie op het terrein van 'Gender Equality and Demographic Change'. De provincie Gelderland heeft hier als regionale 'case study' gediend. Het rapport is medio 2009 gepubliceerd en te vinden op de website van de Europese Commissie.

Tenslotte is gedurende de programmaperiode meegewerkt aan een aantal ad-hoc evaluatieve onderzoeken van de Commissie, andere EU-lidstaten en derden middels het invullen van vragenlijsten, het deelnemen aan enquêtes, het telefonisch beantwoorden van vragen en dergelijke.

Jaarvergaderingen

Tijdens de jaarvergaderingen met de Europese Commissie is altijd veel aandacht uitgegaan naar de follow-up van de Nederlandse structuurfondsprogramma's. De brede vertegenwoordiging vanuit de nationale en regionale autoriteiten in combinatie met een actieve informatie-uitwisseling en een sturend voorzitterschap van de Commissie vormde een waardevolle aanvulling op de behoefte aan periodieke sturingsinformatie bij het programmamanagement om de tenuitvoerlegging van het programma op niveau te houden. Met name de themagerichte aanpak leverde veel de nodige aandachtspunten op waar de programma's vervolgens mee aan de slag konden. Gedacht kan worden aan de kwaliteit van de jaarverslagen (opnemen van voorbeeldprojecten), de toegespitste aandacht voor de 'performance' (meer dan op de 'compliance'), de cyclus van de betaalaanvragen (periodiciteit en kwaliteit) en het belang van regelmatige updates inzake de budgetuitputting (tijdige bijsturing).

Na afloop van de jaarvergadering op 13 november 2009 is aan de DG Regionaal Beleid van de Europese Commissie een projectenboek overhandigd met talrijke successtories uit de Nederlandse structuurfondsprogramma's in de periode 2000-2006.

'Het mooiste Kulturhus van de provincie staat in Scherpenzeel; hier zou ik wel willen wonen', zei gedeputeerde Esmeijer van Gelderland bij de opening op 16 oktober 2009.

Gedeputeerde Hans Esmeijer en wethouder Teun van de Weert hebben op vrijdag 16 oktober 2009 het Kulturhus De Breehoek geopend. Ze deden dit door een deur te openen en naar een multifunctionele ruimte te lopen. De opening trok veel belangstellenden.

Esmeijer was vol lof over het nieuwe gebouw. „Het mooiste Kulturhus van de provincie staat in Scherpenzeel. Hier wil ik wel wonen.“ Van de Weert betrok ook zijn voorganger Huub van der Erve en Jan van Kampen in de lof. „Ik mag vandaag de hotemetoot zijn, maar zij hebben ook veel werk gedaan.“ Burgemeester Hans Colijn zei dat het Kulturhus belangrijk is voor de sociale cohesie in Scherpenzeel. Het idee van het Kulturhus komt uit Denemarken. Het idee is dat samenwerkende organisaties meer voor elkaar krijgen en langer kunnen functioneren dan ieder op zich. „Betekent iets voor elkaar“, riep Esmeijer de deelnemers op.

Kulturhus

Een Kulturhus is een combinatie van verschillende voorzieningen onder een of meerdere daken. Het kan onder meer gaan om VVV, bank, postvoorziening, bibliotheek, peuterspeelzaal, kinderopvang, schoolruimte, spreekkamers voor artsen, fysiotherapeut., vergaderfaciliteiten en ontmoetingsplekken. De bibliotheek is hierbij in veel gevallen de vertegenwoordiger van de brede dienstverlening op het terrein van informatie, educatie en cultuur. Al deze voorzieningen onder één (beheers)management en één programmering zijn de kenmerken van een Kulturhus. De eerste plannen voor de nieuwbouw van een multifunctioneel centrum dateren van rond 2001. Het eerste overleg vond plaats met het toenmalige bestuur van De Heijhorst en wethouder Huub van der Erve. Uiteindelijk is op 23 september 2004 door de gemeenteraad besloten geld beschikbaar te stellen voor de bouw. De bouw zou in 2006 kunnen starten en de oplevering was gepland in 2007. Dit liep allemaal anders. Eind 2007 is de bouw gestart en het multifunctioneel centrum is een kulturhus geworden, waarin onder andere de bibliotheek een plaats krijgt. Het kulturhus De Breehoek is 18 september 2009 opgeleverd.

Exposeren, vergaderen, horeca en sport

De Breehoek is niet alleen een prachtige locatie om te exposeren, maar ontvangt bovendien jaarlijks duizenden bezoekers die de werken kunnen zien. De Breehoek beschikt over een ophangstelsel in de grote entreehal.

Voor grote bijeenkomsten beschikt de Breehoek over een multifunctionele zaal voor maximaal 500 personen. In deze moderne, lichte zaal is een groot podium aanwezig en is er basisgeluid- en verlichting en een vaste beameropstelling beschikbaar. Tevens is de zaal met tussenwanden op te delen in vijf aparte ruimtes. Daarnaast beschikt de Breehoek over diverse kleinere ruimtes in het gebouw. Voor kleine gezelschappen heeft zij vergaderzalen voor max. twaalf personen en een zaal voor maximaal vijftwintig personen.

De Breehoek beschikt over een prachtig Grand-café met 110 zitplaatsen. Er zijn diverse arrangementen mogelijk, zoals bruiloften, recepties en borrels.

Deze sporthal biedt ruimte aan zes binnensportverenigingen en doet ook dienst als gymzaal voor de basisscholen. Er is een tribune met 250 kuipstoelen.

project 'Nieuwbouw MFC Scherpenzeel'

Doelstelling van dit project is het realiseren van een multifunctioneel centrum, waarin naast sportactiviteiten het 'Kulturhusconcept' tot stand wordt gebracht.

prioriteit en maatregel	3.2
totale investeringskosten	€ 6.514.362,-
bijdrage EFRO	€ 750.000,-
aantal nieuwe of verbeterde soc. cult. voorzieningen	1
aantal m2 nieuwe/vernieuwde opp. openbare ruimte	4.800
bruto gecreëerde werkgelegenheid	5

4.3 Financiële controle

Beheersautoriteit

Binnen het programma zijn door de beheersautoriteit de nodige voorzieningen getroffen teneinde een rechtmatige, doelmatige en doeltreffende uitvoering van het programma zo goed mogelijk te waarborgen. Deze voorzieningen waren voor wat betreft het projectbeheer geconcentreerd rond de belangrijkste te onderkennen werkprocessen, te weten:

- aanvraagbehandeling en subsidieverlening
- voortgangsbewaking en tussentijdse controle
- beoordeling eindafrekening en subsidievaststelling

De beschrijving van alle beheers- en controlemaatregelen is opgenomen in het 'Handboek beheer en controle EPD Oost-Nederland' dat vooraf is voorgelegd aan en instemming heeft verkregen van de nationale lidstaat en de Europese Commissie.

Voor wat betreft het programmabeheer was sprake van een min of meer vaste Planning&Control-kalender ten aanzien van de diverse interne en externe rapportagemomenten, werd gewerkt met vaste formats en regelmatige ijkpunten om de financiële en inhoudelijke voortgang van het programma te kunnen volgen en bewaken. Via een aantal structurele overlegvormen is de communicatie op dit punt onderhouden en is steeds bekeken waar en op welke wijze bijgestuurd diende te worden.

Betalingsautoriteit

Binnen het programma is de betalingsautoriteit als onafhankelijke instantie vanaf het begin belast geweest met de certificering van de periodiek bij de Europese Commissie ingediende betalingsaanvragen.

In dat kader zijn door de betalingsautoriteit voorzieningen getroffen teneinde de juistheid en regelmatigheid van de door beheersautoriteit gevolgde procedures en controles te toetsen alvorens betalingsaanvragen konden worden gecertificeerd. Deze procedures hielden overigens in dat ook getoetst werd op de subsidiabiliteit van de opgevoerde kosten.

Mede naar aanleiding van de bevindingen van de EU-audit is in het najaar van 2006 door de betalingsautoriteit de certificeringstaak zwaarder ingevuld. Dit heeft er onder meer toe geleid dat vanaf 2006/2007, voorafgaand aan het opmaken van de betalingsaanvragen door het programmamanagement, strakkere procedures zijn gehanteerd ten aanzien van de periodieke aggregatie van de financiële gegevens en dat ook vanuit de controlfunctie scherper toezicht is uitgevoerd op de betrouwbaarheid van het cijfermateriaal.

De laatste betalingsaanvragen (inclusief slotbetaling) konden dan ook zonder noemenswaardige problemen door de betalingsautoriteit worden gecertificeerd.

Artikel 13 rapportage

Omtrent de uitgevoerde beheers- en controlemaatregelen heeft het programmamanagement jaarlijks overeenkomstig de vereisten zoals neergelegd in artikel 13 van Verordening (EG) nr. 438/2001 een zogenaamde 'Artikel 13 rapportage' uitgebracht aan de Europese Commissie. In deze rapporten is telkenmale uitgebreid verslag gedaan over de opzet en werking van het controlesysteem, de uitvoering van audits en de follow-up van bevindingen en aanbevelingen. De artikel 13 rapportage over 2008 - de laatste binnen dit programma - is door de Europese Commissie onderzocht en op 15 september 2009 akkoord bevonden.

Een belangrijk punt hierin vormt de uitvoering van '5%-controles', die moet garanderen dat minimaal 5% van de voor subsidie in aanmerking komende uitgaven zijn gecontroleerd. Deze controle is uitgevoerd door een onafhankelijke instantie (Deloitte Accountants) op basis van

een representatieve steekproef die voldoet aan de criteria van artikel 10 van Verordening (EG) 438/2001. Van de totale kosten is tot en met 2009 7,6% gecontroleerd, hetgeen ruimschoots boven de norm uitkomt.

Tabel 34

Uitkomsten uitgevoerde 5% controles	
Aantal projecten gecontroleerd	21
Projecten met fouten	7
Programmatotaal	€ 597.584.107
Gecontroleerde bedragen	€ 45.484.992
Onregelmatige uitgaven	€ 181.620
% gecontroleerd	7,61%
% fouten	0,40%

Uit de 5%-controles is gebleken dat er zich geen problemen met een systematisch karakter hebben voorgedaan bij de gecontroleerde eindbegunstigden. Dat is een indicatie voor een goed functionerend systeem van beheers- en controlemaatregelen. Van de 21 projecten die werden gecontroleerd werden bij 14 projecten (2/3 deel) geen fouten geconstateerd. Het foutenpercentage bedroeg 0,4% van de totale gecontroleerde kosten, hetgeen ook volgens de Europese normen bijzonder laag te noemen is.

Onregelmatigheden

Op basis van de Europese regelgeving dient het programmamanagement elk kwartaal verslag te doen aan de Europese Commissie over de tijdens de uitvoering van het programma ingevolge Verordening (EG) nr. 1681/1994 geconstateerde onregelmatigheden. Dientengevolge hebben over de gehele programmaperiode in totaal 61 onregelmatigheidsmeldingen (exclusief afmeldingen) plaatsgevonden, waarvan de meeste meldingen in 2008 en 2009. Het aantal onregelmatigheden is op zich substantieel te noemen. Dit kan echter als een logisch voortvloeisel worden gezien van de in 2007 gemaakte afspraken over verscherping van de controles. Daarnaast is het inherent aan de systematiek van meldingen, waarbij ook geconstateerde en herstelde onjuistheden moeten worden gerapporteerd nog voordat een declaratie bij de Europese Commissie wordt ingediend. Het merendeel van de onregelmatigheden heeft hierop betrekking (o.a. technische en administratieve fouten) en dit zijn dan ook geen 'schrappingen' dan wel 'terugvorderingen' in de terminologie van de Europese regelgeving.

De meeste inhoudelijke fouten deden zich voor rond de naleving van de aanbestedingsregels, de verantwoording van uren en loonkosten, alsmede periodeafbakening rond betalingen. Er zijn overigens geen andere fouten aan het licht gekomen dan de gevallen die in het kader van de zogenaamde in 2007 uitgevoerde 'Hercontrole' waren geconstateerd. Het programmamanagement heeft geen structurele afwijkingen van de regelgeving geconstateerd. Onregelmatigheden in de zin van fraude of misbruik zijn ook niet vastgesteld. Bij het opmaken van het eindverslag is op basis van de eigen administratie tevens onderzocht en vastgesteld dat alle gepleegde onregelmatigheden volgens de geldende procedureregels zijn afgewikkeld dan wel afgemeld, zodat derhalve per verslagdatum geen meldingen meer openstaan.

Monitoring

Ten aanzien van het programmabeheer en ten behoeve van de monitoring van de voortgang is een projectbeheerssysteem gehanteerd. Hiertoe was voorafgaand aan de start van het programma een apart Project Beheers Systeem (PBS) ontwikkeld, dat overigens geleidelijk aan na een gedeeltelijke invoering niet meer voldeed aan de daaraan te stellen eisen.

Bij de provincie Overijssel is vanaf het begin slechts met één module van het systeem (voortgangsrapportages) gewerkt, terwijl de provincie Gelderland de gehele ontwikkeling van het PBS-systeem in 2006 heeft gestaakt. Uiteindelijk is met ondersteunende programma's de monitoring nader invulling gegeven en zijn in overleg met de accountant en de betalingsautoriteit voldoende administratieve controles ingebouwd om een tijdige en betrouwbare monitoring van de voortgang te kunnen waarborgen.

Medio 2006 is een traject ingezet om de mogelijkheden van de automatisering (subsiemonitor via internet) beter te kunnen benutten, waardoor tevens de doelmatigheid en betrouwbaarheid van de werkprocessen kon worden vergroot. De vruchten hiervan konden niet meer ten volle worden benut voor het EPD-Oost programma, doch zijn uiteraard meegenomen bij de invoering van het nieuwe Europese programma 2007-2013.

Accountantscontrole

De externe controle op het programma was opgedragen aan Deloitte Accountants. Dit kantoor is vanaf de start van het programma belast geweest met de uitvoering van de accountantscontrole op zowel de Gelderse/Utrechtse als de Overijsselse deelprogramma's. Dit in combinatie met de pro-actieve opstelling van de accountant heeft in positieve zin bijgedragen aan het in stand houden van de kwaliteit van de beheers- en controlesystemen. Door de accountant zijn jaarlijks managementletters aan het programmamanagement uitgebracht en goedkeurende verklaringen bij de jaarlijkse uitvoeringsverslagen afgegeven. Hieruit blijkt dat het beheer en de controle binnen het programma gedurende de gehele programmaperiode aan de daaraan te stellen eisen heeft voldaan en dat de EFRO-middelen zijn ingezet in overeenstemming met beginselen van goed beheer. Dit laat onverlet dat gedurende de programmaperiode op onderdelen verbeteringen dan wel aanscherpingen nodig bleken te zijn in de beheers- en controlesystemen. Dit is echter inherent aan een meerjarig uitvoeringsprogramma dat wordt uitgevoerd in een dynamische omgeving met vele betrokkenen en daarbij steeds dient in te spelen op nieuwe eisen en gewijzigde inzichten.

4.4 Bijzondere audits

Preventieve audit Europese Commissie (2001)

Bij de start van het programma in 2001 heeft de Europese Commissie een preventieve audit uitgevoerd op de beheers- en controlesystemen van het EPD Oost-Nederland. Via uitgebreide vragenlijsten van DG Regio is de opzet van het programma tijdens een aparte bijeenkomst op 8 augustus 2001 doorgesproken met vertegenwoordigers van de Commissie. De resultaten van deze preventieve audit zijn door de Europese Commissie op 29 januari 2002 in een integrale rapportage (geldend voor alle structuurfondsprogramma's 2000-2006) kenbaar gemaakt. De in dit kader gedane voorstellen en aanbevelingen zijn door het programmamanagement bij de verdere implementatie van het programma ter harte genomen.

Audit opzet beheers- en controlesysteem (2002)

In 2002, toen het programma net op gang was, heeft PriceWaterhouseCoopers op verzoek van de coördinerende ministeries van LNV en EZ een audit uitgevoerd op de opzet van de beheerssystemen voor de Europese structuurfondsprogramma's 2000-2006. Uit het PWC-onderzoek kwam een aantal aanbevelingen ter verbetering van de opzet van de beheers- en controlesystemen naar voren. Deze zijn allen door het programmamanagement van het EPD-Oost overgenomen.

Audit werking beheers- en controlesysteem (2003)

Met als vertrekpunt het PWC-onderzoek heeft de Auditdienst van het Ministerie van Economische Zaken eind 2003/begin 2004 een audit uitgevoerd naar de werking van het beheers- en controlesysteem bij een aantal EFRO-programma's, waaronder het EPD Oost-Nederland. Hiertoe heeft men een referentiemodel gehanteerd aan de hand waarvan men op basis van vooraf geformuleerde normen de kwaliteit van de beheers- en controlemaatregelen heeft getoetst.

De rapportage van 11 maart 2004 concludeert dat de aanbevelingen uit het PWC-onderzoek binnen de programma's zijn geïmplementeerd en dat de beheerssystemen over het algemeen goed werken.

Audit financieel management structuurfondsen (2004)

In de jaarlijks door de Algemene Rekenkamer uitgebrachte EU-tendrapporten wordt regelmatig verslag gedaan over uitgevoerde onderzoeken. Zo is in het EU-tendrapport 2005 een hoofdstuk gewijd aan het financieel management van de structuurfondsen 2000-2006, waaronder die bij het EPD Oost-Nederland. Dit onderzoek was in het bijzonder gericht op de uitvoering van de zogenaamde '5%-controles' en de handhaving van de 'audit trail'. De rekenkamer constateerde dat weliswaar voldoende garanties werden geboden voor een goed financieel management, doch dat op onderdelen bij de ministeries dan wel bij de uitvoerende programma's verbeteringen wenselijk waren. Het programmamanagement heeft in het kader van de jaarafsluiting 2004 vastgesteld dat de op het EPD-Oost betrekking hebbende aanbevelingen van de rekenkamer zijn opgepakt.

Systeemaudit Europese Commissie (2006)

In 2006 is op het EPD-Oost programma, evenals bij de programma's Zuid, Noord, Flevoland en Steden, een systeemaudit uitgevoerd door de Europese Commissie. Op 13 oktober 2006 is het voorlopige auditrapport voor reactie aan de beheersautoriteit van de provincie Gelderland aangeboden. De voorlopige rapportage bevatte een aantal kritische opmerkingen en daarnaast aanbevelingen over de uitvoering van de beheers- en controlemaatregelen. Op sommige punten zijn de bevindingen van de Commissie erkend en zijn passende acties ondernomen dan wel heeft de Nederlandse lidstaat dit gezien haar verantwoordelijkheid opgepakt. Op een aantal inhoudelijke punten bleef verschil van inzicht bestaan en is ter onderbouwing van het standpunt van de beheersautoriteit de nodige nadere informatie aan de Commissie verstrekt. Na hoor en wederhoor is na ontvangst van de definitieve rapportage van de Commissie op 24 september 2008 uiteindelijk op 7 december 2009 definitieve duidelijkheid ontstaan over de daadwerkelijke uitkomsten van de audit.

Qua financiële omvang spitste de discussie zich met name toe op de vraag of een drietal projecten wel of niet binnen de programmacriteria vielen. Inzake één project ('Rondweg N348 Deventer') heeft het programmamanagement reeds bij het verschijnen van het auditrapport besloten dit project terug te trekken. De andere twee projecten ('45 km stil asfalt' en

'Reconstructie Grotestraat') zijn alsnog door de Europese Commissie geaccepteerd. Hoewel geen sprake was van een representatieve steekproef bleek slechts 0,9% van de fouten terug te voeren te zijn tot een niet goed functionerend beheers- en controlesysteem.

In het jaarverslag 2006 is door het programmamanagement het volgende ter verantwoording over de eigen beheers- en controlesystemen vastgelegd

'Onderschreven wordt dat gegeven bepaalde ontwikkelingen, interpretaties en opvattingen verbeteringen mogelijk zijn. Toch moet worden benadrukt dat in de overtuiging van het programmamanagement de basissystemen inzake het beheer en de controle goed in elkaar zitten en naar behoren functioneren. De voortgang van projecten wordt zowel in inhoudelijke als in financiële zin strikt gemonitord. Op basis van de viermaandelijke voortgangsrapportages wordt de subsidiabiliteit van de opgevoerde kosten beoordeeld, vinden administratieve controles plaats en worden steekproefsgewijs controles ter plaatse uitgevoerd. Hiertoe worden al sinds de start van het programma uitgebreide checklisten gehanteerd, waarin tevens de bevindingen op een toegankelijke wijze worden vastgelegd. Deze checklisten worden regelmatig geëvalueerd en zonedig (bijv. op grond van het Nationaal Actieplan) aangepast. Op grond van de beoordeling op subsidiabiliteit vindt al dan niet bevoorschotting van het project plaats, worden de projectgegevens in de projectadministratie vastgelegd en worden de daaraan gekoppelde financiële tabellen bijgewerkt.'

(Bron: jaarverslag EPD Oost-Nederland 2006, pagina 44)

Uitvoering 'Hercontrole' (2007)

Naar aanleiding van de systeemaudit van de Europese Commissie is door de lidstaat Nederland een 'Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006' opgesteld, waarbij het programmamanagement actief betrokken is geweest.

De beheersautoriteiten van de vijf regionale EFRO-programma's zijn ermee akkoord gegaan dat de aansturing van het Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006 plaats zou vinden door het Ministerie van Economische Zaken.

Dit Nationaal Actieplan bestond uit twee onderdelen:

1. daar waar nodig het verbeteren van het beheers- en controlesysteem van de verschillende beheersautoriteiten
2. de uitvoering van een steekproef van 26 projecten en daarnaast 1 groot project, die zeer gedetailleerd onder-zocht zouden worden ('hercontrole')

Ten aanzien van het eerste punt is op 31 januari 2008 door de minister van Economische Zaken een eindrapportage aangeboden aan de Europese Commissie. De bevindingen hiervan zijn positief voor het EPD Oost-Nederland en hebben nauwelijks tot bijzondere actiepunten geleid.

Voor wat betreft het tweede punt (de 'hercontrole') heeft de Auditdienst van het Ministerie van Economische Zaken (ADEZ) centraal gestaan. Het onderzoek is gestart in het voorjaar van 2007 en op 4 april 2008 is het eindrapport namens de minister aan de Europese Commissie aangeboden.

Tabel 35

Uitkomsten 'hercontrole'	Oost	Nederland
Aantal projecten gecontroleerd	26	170
Projecten met fouten	12	?
Programmatotaal (x 1.000)	€ 306,1	€ 2.015,1
Gecontroleerde bedragen (x 1.000)	€ 85,5	€ 829,3
Onregelmatige uitgaven (x 1.000)	€ 0,5	€ 25,8
% gecontroleerd	27,9%	41,1%
% fouten	0,5%	2,9%

Op grond van de door ADEZ gerapporteerde uitkomsten blijkt voor het EPD-Oost programma (ten aanzien van de steekproefprojecten) dat bij 12 van de 26 projecten één of meerdere fouten zijn geconstateerd. Bij de meerderheid van de projecten is geen enkele fout geconstateerd. Het gemiddelde foutenpercentage bedraagt volgens de ADEZ-rapportage 0,5%. Dit percentage is dermate laag dat normaal gesproken - ook op basis van Europese normen - geen extrapolatie van de fouten naar programmaniveau dient plaats te vinden. Behoudens correctie van de geconstateerde fouten zou dan géén korting aan het totale programma behoeven te worden opgelegd.

De Europese Commissie kon echter niet geheel instemmen met de onafhankelijk tot stand gekomen auditbevindingen van ADEZ en wilde in afwijking van eerder gewekte verwachtingen een landelijke 'korting' voor alle Nederlandse programma's aan de lidstaat Nederland opleggen. Na onderhandelingen tussen de Commissie en de lidstaat Nederland is uiteindelijk op 8 maart 2010 overeenstemming bereikt over een landelijke 'NAP-correctie' op de einduitgavenstaat van € 160,4 miljoen (3,4 %). Dit is inclusief de zogenaamde grote projecten die buiten de steekproef vielen. Het EPD-Oost heeft hiervan een bedrag van € 8.834.000,- voor haar rekening genomen. Na aftrek van de reeds eerder aangebrachte correcties door het programmamanagement zelf bleek bij het opmaken van het eindverslag dat nog een bedrag van € 1.484.400,- in de eindtabellen diende te worden gecorrigeerd. Bij de slotbetalingsaanvraag is op verzoek van de Europese Commissie apart zichtbaar gemaakt hoe deze 'NAP-correctie' in de eindcijfers is verwerkt.

5 Communicatie en publiciteit

Communicatieplan

De uitvoering van het programma kan niet zonder goede communicatie. Vandaar dat door de Europese Commissie dan ook in de Verordeningen (EG) nr. 1260/1999 (artikel 46) en nr. 1159/2000 (uitvoeringsbepalingen) bepaalde maatregelen op het punt van voorlichting en publicatie zijn voorgeschreven. Zo dient naast communicatie gericht op potentiële eindbegunstigden ook algemene bekendheid aan het bredere publiek te worden gegeven. Door het programmamanagement is hiertoe een communicatieplan opgesteld, dat onderdeel uitmaakt van het zogenaamde Programmacomplement dat aan de Europese Commissie is voorgelegd. Het communicatieplan is tijdens de gehele duur van het programma richtinggevend geweest voor de uitgevoerde communicatieactiviteiten.

Programmagerelateerde communicatie

Het EU Programmasecretariaat (in Gelderland en Utrecht) en het Europoloket (in Overijssel) waren verantwoordelijk voor de communicatie met de doelgroepen over het EPD Oost. De deelprogramma's verzorgden hierbij de communicatie met het veld, met name met (potentiële) subsidieaanvragers, regionale partners, bestuurders, media en burgers. Via folders, nieuwsbrieven, het organiseren van informatiebijeenkomsten, het verspreiden van persberichten en het verstrekken van interviews is zo actief invulling gegeven aan de belangrijkste communicatie-vereisten. Daarnaast is uit oogpunt van transparantie via eigen websites de gelegenheid geboden aan projectaanvragers en geïnteresseerden om zelf informatie te vinden over de Europese subsidiemogelijkheden. De door de provincie Overijssel ontwikkelde digitale projectenkaart, waarbij voor iedere burger en geïnteresseerde inzichtelijk wordt waar met Europees geld gefinancierde projecten zich afspelen en wat deze inhouden, is voorloper geweest voor de in 2009 ingevoerde landelijke digitale kaart 'Europa om de hoek'.

Op programmaniveau is door de beheersautoriteit invulling gegeven aan diverse communicatieactiviteiten gericht op de bij het programma betrokken instanties (Comité van Toezicht, Europese Commissie, rijksoverheid e.d.), het bredere publiek en de media, alsmede de coördinatie van de voorlichting en publiciteitsacties van de deelprogramma's. Daarnaast zijn op programmaniveau bijeenkomsten en evenementen georganiseerd, waaronder in 2004 een tweedaagse tour langs projecten met kandidaten van het Europees parlement en in 2009 de afsluitingscampagne 'Blij met Europa'.

Projectgerelateerde communicatie

Binnen alle deelprogramma's werd nadrukkelijk aandacht geschonken aan de naleving van de communicatievoorschriften door projectaanvragers. Zowel bij de subsidieverlening (instructies en handreikingen), tijdens de projectuitvoering (voortgangsgesprekken en controlebezoeken), als bij de oplevering van projecten (opening en ingebruikneming) is door het programmamanagement actief invulling gegeven aan de publiciteit. Zo kreeg het Europese logo ook bij projecten steeds meer plaats op communicatiemiddelen als websites, folders, nieuwsbrieven en uitnodigingen. Bij (feestelijke) bijeenkomsten rond start en gereedkomen van projecten wordt vermeld dat de projecten met steun van de Europese Unie tot stand zijn gekomen. Vertegenwoordigers van het programmamanagement, leden van de stuurgroepen, het Comité van Toezicht en provinciale bestuurders waren daarbij vaak present en/of verzorgden een inleiding. Op diverse plaatsen in het gebied staan inmiddels langs doorgaande wegen, bij gebouwen en toegangshekken borden die bekend maken dat een project met steun van de Europese Unie is gerealiseerd.

Impact van de communicatie

Door de juiste voorzieningen te treffen (communicatieplan, inzet fulltime medewerker, opzet informatiemateriaal en toetsingsprocedures) met betrekking tot de uitvoering van het communicatiebeleid rond het Europese programma EPD Oost-Nederland denkt het programmamanagement een succesvolle bijdrage te hebben geleverd aan het vergroten van de bekendheid met de mogelijkheden die Europese programma's bieden. Uit een in opdracht van de beheersautoriteit door een extern bureau uitgevoerde tussentijdse evaluatie in 2004 zijn aanbevelingen naar voren gekomen hoe dit beleid nog verder verbeterd kon worden. In de aanloop naar de afsluiting zijn diverse bijeenkomsten georganiseerd, waaruit is gebleken dat niet alleen de bekendheid doch ook het enthousiasme bij doelgroepen steeds groter aan het worden is. Het afsluitende evenement 'Blij met Europa' heeft dit nog eens aangetoond en hiermee de weg bereid voor de te volgen communicatiestrategie bij nieuwe Europese programma's.

Uitgelicht: 'Oost-Nederland Blij met Europa!'

Sinds 2000 zijn meer dan vierhonderd projecten, gefinancierd met Europees geld, tot stand gekomen die de economie van Gelderland, Overijssel en een deel van Utrecht hebben verbeterd. Om het succesvolle resultaat van deze projecten op een inspirerende manier te delen met de inwoners van Oost-Nederland is 'Oost-Nederland Blij met Europa!' van 15 tot en met 30 mei 2009 op tournee gegaan. Het tijdstip is bewust strategisch gepland, vlak voor de Europese verkiezingen van 4 juni 2009. Het event kon daardoor meeliften op de media-aandacht voor Europa in de aanloop naar de verkiezingen.

Met de uitvoering van dit event is voor een groot publiek inzichtelijk gemaakt wat mede met Europees geld tot stand kan komen in Oost-Nederland. Op een inspirerende en originele manier hebben de programmamanagers van Oost-Nederland voorlichting gegeven over de resultaten die zijn bereikt met inzet van Europese subsidiegelden.

Op donderdag 14 mei, de avond voorafgaand aan de start van de tour is door de beheersautoriteit in het Huis der Provincie in Arnhem een kick-off bijeenkomst georganiseerd waar alle projectuitvoerders van zowel het vorige als het huidige EFRO programma waren uitgenodigd. Ook betrokken stakeholders, bestuurders en ambtenaren op Europees, nationaal en regionaal niveau waren te gast. Ruim 150 aanwezigen kregen een voorproef van de 'Blij met Europa!' tour. Tijdens deze kick-off werd het lokale TV-programma Zakencircuit opgenomen, met daarin de gedeputeerden Harry Keerweer (Gelderland) en Dick Buursink (Overijssel). Die avond is ook de 'Blij met Europa' award uitgereikt aan het meest aansprekende project uit de periode 2000 – 2006. De winnaar was het wierenproject uit Borculo van projectuitvoerder Carel Callenbach.

Achterhoek kweekt oplossing voor wereldproblemen

Algen lijken niks bijzonders. Ze zijn hooguit irritant als ze teveel in je vijver groeien of het terras overwoekeren. Toch zijn algen de basis van al het andere leven. Ze zetten CO₂ om in zuurstof en hebben daarmee de aarde leefbaar gemaakt voor complexer leven. Daarbij zijn ze uitermate geschikt als bron voor voeding, vitamines en energie (biobrandstof). Het Achterhoeks bedrijf Ingrepro voert de ontwikkeling aan mede mogelijk gemaakt door een bijdrage uit het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling. Een R&D project bij uitstek.

Algen zijn niet sexy, maar de groene vla die Carel Callenbach, directeur Ingrepro, in de Achterhoek kweekt is wel een oplossing voor vele wereldproblemen. Zijn eencellige organismen groeien harder dan welke plant dan ook. Toen niemand een idee had van de potentie van deze 'biomassa', bouwde Callenbach in Lochem al een 'Powerfarm'. Boeren lozen hun reststromen in zijn algenvijver en zetten daarmee vijfduizend kuub mest om in vijftig ton algen. Daarvan maakt Callenbach voedingssupplementen en visvoer, maar ook biogas. Dat laatste opent spectaculaire vergezichten. Als we in water algen kweken, hoeft het tropenwoud niet meer tegen de vlakke voor biobrandstof.

Groene vla wordt dikke pasta

De algen in Borculo groeien in een waterdiepte van een halve meter. Een schoepenrad zorgt voor circulatie, zodat de algen voldoende licht vangen. Het water wordt verrijkt met CO₂ afkomstig van de drogerij. De algen worden continu geoogst via een draaiende trommelzeef. Dan worden ze gecentrifugeerd tot een 'groene vla' en gedroogd tot een dikke pasta of poeder die

gebruikt wordt als voer, of als grondstof voor medicijnen, kleurstoffen, bestrijdingsmiddelen, voedingssupplementen en olie.

Ir. Carel Callenbach, directeur van Ingrepro zegt in Trouw: 'De teelt van algen voor biodiesel kan alleen maar uit als je de andere stoffen in algen tot waarde weten te brengen.'

De afgelopen jaren is daar hard aan gewerkt. Ingrepro produceert ingrediënten voor honden- en paardenvoer op basis van algen. Ook werd een schimmelwerend middel voor golfbanen ontwikkeld. Algen blijken ook zeer geschikt als visvoer. Callenbach: 'Naarmate de oceanen leger worden, wordt het kweken van vis belangrijker. Nu wordt vooral vismeel gebruikt, maar met algen kan het ook. We leveren bijvoorbeeld algenpoeder aan kwekers van zeebaars en zeebrasem in Griekenland.'

Algen kunnen zo een bijdrage leveren aan bestrijding van het overbevissingsprobleem. Nu wordt nog twee kilo vismeel van wilde vis gebruikt om één kilo aquacultuur vis te kweken. Een hopeloos inefficiënt proces.

project 'Wierentechnologie'

Doelstelling van dit project is het realiseren van alternatieve economische activiteiten op het platteland door het opschalen van de wierentechnologie en het ontwikkelen van nieuwe toepassingen van wieren in diverse bedrijfssectoren (food, feed, farmacie)

prioriteit en maatregel	2.1
totale investeringskosten	€ 1.367.905,-
bijdrage EFRO	€ 515.446,-
aantal nieuwe clusters/samenwerkingsverbanden	4
aantal deelnemende ondernemers aan ICT/R&D-projecten	11
bruto gecreëerde werkgelegenheid	18

Op 15 mei, daags na de kick-off, is de tour in Nijmegen gestart. Hierna heeft het 'Blij met Europa!'-paviljoen en het Europa-team nog vijf plaatsen in Oost-Nederland bezocht. Via Doetinchem (16 mei) is de karavaan vertrokken naar Deventer (19 mei) om vervolgens Zutphen (26 mei) en Enschede (28 mei) te bezoeken. Op 30 mei is de tournee in Arnhem afgesloten.

Angelique Krüger, Eric Schuurman en Marga Bult, alle drie regionale bekendheden van de televisie in Gelderland en Overijssel presenteerden dit ludieke en informatieve programma, ieder in hun eigen regio.

Van twintig met Europees geld gesubsidieerde projecten die een groot publiek aanspreken, zijn korte inspirerende en informatieve films gemaakt. Deze films werden in het rondtrekkend paviljoen getoond vanuit de gedachte de boodschap van het Europese stimuleringsprogramma het beste overkomt door de projecten naar de mensen toe te brengen. Projectuitvoerders gaven ter plekke tekst en uitleg.

Om het publiek te verleiden om een kijkje te komen nemen in het paviljoen met films en promotiemateriaal van de verschillende projecten, zijn acteurs ingezet. Zij wisten door het zingen van een lied met door de voorbijganger aangereikte bouwstenen en genre het publiek naar binnen te halen. Een ander instrument dat is ingezet om de aandacht te trekken, is het Rad van Fortuin waar

het publiek ludieke prijzen kon winnen zoals de hoofdprijs, een broodrooster die de slogan 'Oost-Nederland, Blij met Europa! in je toast brandt.

Voor het toegestroomde publiek werd de theatershow 'Europees geld telt!' opgevoerd. Door dit theaterstuk maakte het publiek op een luchtige manier kennis met het nut van Europese subsidies voor het realiseren van bepaalde doelstellingen.

Aanvullend op de georganiseerde activiteiten is in Enschede een 'debating game' georganiseerd waarin scholieren debatteerden over de rol van de Europese Unie in Oost-Nederland. In de aanloop naar het event hebben twee klassen 4 en 5 VWO van twee verschillende scholen in Hengelo en Enschede tijdens de maatschappij lessen de kunst van het debatteren geoefend en hebben zij zich verdiept in de Europese Unie. Op 28 mei hebben beide klassen laten zien wat zij waard waren. Met veel passie gingen de scholieren de strijd aan en trokken daarmee weer veel publiek. De gedrevenheid in het debat werd versterkt door de prijs die voor het winnende team in het verschiet lag, namelijk een dag naar de Europese Commissie in Brussel. In oktober 2009 heeft het winnende team het Huis der Provincies en de Europese Commissie in Brussel bezocht.

Vooraf radio en televisie maakten melding van de tour. Omroep Gelderland heeft een uitgebreid nieuwsitem gewijd aan de start van de tour. Dit had een sneeuwbaaleffect op de overige lokale, regionale en zelfs de nationale omroepen, met als resultaat een reportage op radio 1 en deelname aan een NCRV tv programma over Europa. Ook het NOS journaal had belangstelling net als de VRT uit Brussel.

'Europa moet echt tussen de oren gaan zitten'

Europa investeert in veel projecten, ook in Oost-Nederland. Toch ziet de gemiddelde inwoner niet wat er precies met het geld gebeurt. Om die zichtbaarheid te vergroten, is communicatie heel belangrijk. Aan het woord is Dick Buursink, gedeputeerde van de provincie Overijssel en vicevoorzitter van het Comité van Toezicht van het EPD-programma Oost-Nederland.

'Met Europees geld worden prachtige projecten gerealiseerd. Zo kreeg gemeente Rhenen bijvoorbeeld subsidie voor de aanleg van een fietspad. Het ging om de ontbrekende schakel in het fietspadennetwerk langs de Grift. Hierdoor wordt het gebied extra aantrekkelijk voor recreanten. Toch weten fietsers waarschijnlijk niet dat hun tochtje mede mogelijk wordt gemaakt door Europa. En in Enschede investeerde Brussel in de bouw van het Nationaal Muziekkwartier, een samenwerking tussen Stadsschouwburg en Muziekcentrum Enschede, Poppodium Atak, Nationale Reisopera, Orkest van het Oosten, Muziekschool Twente en ArteZ Conservatorium. Maar lang niet elke bezoeker die plaatsneemt in het rode pluche, weet dat Europa een bijdrage heeft geleverd aan de totstandkoming van dit initiatief.'

Zichtbaarheid

'Er is dus overal wel een project in de buurt dat (mede) gefinancierd is met Europees geld. Wat er precies met het geld gebeurt, voltrekt zich meestal buiten het blikveld van de inwoners van Oost-Nederland. Het is niet altijd even zichtbaar. Juist dan is communicatie over het EPD-programma Oost-Nederland enorm belangrijk. Welke projecten zijn er? Wat is de rol van Brussel bij de totstandkoming ervan? En wat levert het Oost-Nederland op? We willen inwoners niet alleen informeren, maar ook enthousiasmeren voor Europa. Ruim zestig procent van alles wat we in Nederland produceren, is bestemd voor de Europese markt. Het grootste deel daarvan gaat naar Duitsland. We hebben Europa dus heel hard nodig, en andersom ook. Dat besef dringt nog niet tot iedereen door. Europa moet nog echt tussen de oren gaan zitten. Daarom bedenken we steeds nieuwe initiatieven om Europa onder de aandacht te brengen.'

Europese tournee

'De afgelopen tien jaar zijn er tussen de 4 à 5 honderd projecten gerealiseerd, die een belangrijke impuls geven aan de economie en de sociale cohesie van Gelderland, Overijssel en Utrecht. Deze projecten zijn deels met Europees geld gefinancierd. Dit succesvolle resultaat wilden we graag op een inspirerende manier delen met alle bewoners van Oost-Nederland. Maar we wilden vooral ook laten zien wat Europees geld allemaal mogelijk maakt. Onder het motto

'Oost-Nederland Blij met Europa!' gingen we op tournee langs zes verschillende steden. De aftrap vond plaats in Nijmegen. Daarna volgden Doetinchem, Deventer, Zutphen, Enschede en Arnhem. Het evenement werd steeds gepresenteerd door een lokale bekendheid, bijvoorbeeld Marga Bult in Enschede.'

Veel tamtam maken

'Op het evenement was veel te doen. In speciaal ontworpen paviljoenen vertoonden we films van een aantal aansprekende projecten. Bijvoorbeeld over het NanoLab in Nijmegen, het IJsselhotel in Deventer en Spinnerij Oosterveld in Enschede. In de films vertellen initiatiefnemers over hun eigen project. Wat was hun plan? Hoe hebben ze dat gerealiseerd? En waarvoor hebben ze Europees geld ontvangen? Met het theaterstuk Europees geld telt! brachten we het nut en het gebruik van subsidies onder de aandacht. Verder was er een ballonnenwedstrijd, een liedjesshow en konden bezoekers mooie prijzen winnen bij het Rad van Fortuin. Het was een echte happening. De tournee kondigden we vooraf met veel tamtam aan. Persberichten gingen de deur uit, flyers werden gedrukt en op internet verschenen nieuwsberichtjes. Want we wilden natuurlijk zo veel mogelijk publiek trekken en publiciteit genereren. Dat lukte ook: de tournee werd overal goed bezocht en kreeg voldoende media-aandacht.'

Sterkere positie

'Met de tour hebben we laten zien dat Europees geld helpt om de positie van Oost-Nederland te verbeteren. Die aandacht voor Europa willen we levend houden. Daarom verzinnen we steeds nieuwe initiatieven op het gebied van communicatie. Denk bijvoorbeeld aan een manifestatie over subsidieprojecten op universiteiten en hogescholen. Brussel investeert namelijk ook vaak in innovatieve projecten die onze regio op de kaart zetten. Onderzoek en onderwijs kunnen hierin een belangrijke rol spelen. En sinds een tijdje presenteren we alle projecten op een speciaal ontwikkelde website: www.europaomdehoek.nl. Hier vinden belangstellenden niet alleen veel achtergrondinformatie, maar ook veelgestelde vragen, het laatste nieuws en een overzichtskaart met alle projecten. Kortom, we blijven tamtam maken. Oost-Nederland gaat nog veel over Europa horen!'

6 Inachtneming communautair beleid

6.1 Inleiding

Het programmamanagement droeg zorg voor de algehele coördinatie van het Europees beleid in het programma en heeft daarbij de nodige maatregelen genomen om de verenigbaarheid met het communautair beleid in continuïteit te kunnen waarborgen. Niet alleen valt hierbij te denken aan de naleving van de publiciteitsrichtlijnen, maar ook aan andere belangrijke uitvoeringsbepalingen van de Europese Commissie, zoals de Europese aanbestedingsregels, de toepassing van de 'de minimis'-regel en staatssteun, milieubescherming, duurzaamheid en bevordering gelijke kansen voor mannen en vrouwen. Deze uitvoeringsbepalingen waren vastgelegd in de subsidieregeling en beleidsregels voor het programma, hetgeen betekende dat projecten al in het aanvraagstadium hiermee werden geconfronteerd en op de naleving daarvan konden worden getoetst. In de subsidiebeschikkingen zijn altijd de relevante uitvoeringsbepalingen formeel vastgelegd naar de aanvrager en eindbegunstigde. Tijdens de uitvoering van de projecten en bij de afrekening van de projecten is nogmaals getoetst of aan deze reglementaire bepalingen is voldaan.

De aspecten 'aanbesteding', 'duurzaamheid' en 'gelijke kansen' maken overigens verplicht onderdeel uit van het eindverslag dat door de projectaanvrager na uitvoering van het project wordt ingediend.

6.2 Naleving Europese beleidsregels

Aanbestedingsvoorschriften

In alle stadia van een project worden de eindbegunstigden gewezen op de verplichting de Europese aanbestedingsregels na te leven. Zowel bij de projectintake (aanbestedingstoets), bij de beschikking (subsidievoorwaarden), tijdens controlebezoeken (controle op procedure en stukken), als bij de eindafrekening (checklist eindcontrole) wordt nadrukkelijk aan de regels voor de gunning van overheidsopdrachten aandacht besteed.

Weliswaar was dit standaardprocedure, maar onderzoeken, de ontwikkeling van de regelgeving en voortschrijdend inzicht hebben uitgewezen dat ook hier nadere accenten in de toetsingsprocedure diende te worden opgenomen. Een eigen onderzoek door het programmamanagement in 2005 wees al uit dat de projectdossiers niet altijd toegankelijk en volledig waren en zaken op onderdelen scherper zouden kunnen worden getoetst. Het op 1 augustus 2006 verschijnen van de zogenaamde Interpretatieve Mededeling inzake overheidsopdrachten (C2006/C 179/02) bracht hierin een nieuwe dimensie, die tezamen met de uitkomsten van de EU-audit een nader licht wierp op de naleving van de Gemeenschapswetgeving op aspecten als transparantie, openbaarheid en non-discriminatie bij opdrachten onder de Europese drempel.

Alhoewel de uiteindelijke uitkomsten voor de regio Oost-Nederland slechts een beperkt aantal fouten aan het licht brachten en sommige punten op landelijk niveau nog ter discussie stonden, heeft het programmamanagement desalniettemin met aanvullende acties en verscherpte controles (o.a. op basis van aanwijzingen van de Europese Commissie, adviezen van de Staatssecretaris van Economische zaken en vervolgens categoriseringstabel van het 'Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006') hierop ingespeeld. Dit heeft erin geresulteerd dat met ingang van 2007 bij diverse projecten aanbestedingscorrecties zijn aangebracht. Het algehele beeld van het programmamanagement is dat bij vrijwel alle projecten - zeker als in beschouwing wordt genomen hoeveel er is gecontroleerd - toch vrij zorgvuldig is aanbesteed, zowel boven (geen enkele fout) als onder de Europese drempels (incidentele fouten).

Mededinging

Alle projecten zijn standaard getoetst op de Europese mededingingsregels. Conform de subsidieregeling en beleidsregels voor projectaanvragen wordt alleen individuele bedrijfssteun toegestaan wanneer deze valt binnen de 'de minimis regeling' of als projecten of regelingen ter goedkeuring aan de Europese Commissie zijn voorgelegd. Geopereerd is binnen de staatssteuntabel, zoals deze als onderdeel van het EPD (bijlage H) door de Europese Commissie bij de start van het programma op 6 augustus 2001 is goedgekeurd.

Duurzame ontwikkeling

Duurzaamheid is één van de horizontale thema's (programmabrede beleidsaccenten) waaraan binnen het programma EPD-Oost extra aandacht is besteed. Bij het toetsen op de duurzaamheid van een project is gebruik gemaakt van een in 2003 door het programmamanagement ontwikkelde duurzaamheidstoets. Deze toets is ontwikkeld zodat op projectniveau een indicatie kan worden gegeven van de bijdrage van een project aan een duurzame economische, ecologische en maatschappelijke ontwikkeling vanuit de drie met elkaar in evenwicht te brengen dimensies People, Planet en Profit. Overigens betreft het geen hard selectie criterium maar wel een wegingscriterium bij eventuele prioriteitstelling.

Milieubescherming en -verbetering

Onderdeel van de bovenbeschreven toets met betrekking tot de duurzaamheid van het project is de mate waarin het project bijdraagt aan de bescherming of verbetering van het milieu (aspect Planet). Die toets is uitgevoerd voor elk project in het EPD. Daarnaast wordt vastgesteld of voorgestelde projecten voldoen aan de nationale en Europese voorschriften en (habitat)richtlijnen.

Gelijke kansen voor mannen en vrouwen

Bij een ander horizontaal thema, het toetsen van projecten aan het principe van gelijke kansen voor mannen en vrouwen, heeft het programmamanagement een 'gelijke kansen toets' gebruikt. Hierdoor kan worden vastgesteld dat bij alle projecten sprake is van gelijkheid en of er specifieke acties worden ondernomen om de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt of in het maatschappelijk leven te bevorderen. Overigens moet worden opgemerkt dat meerdere maatregelen (infrastructuur, openbare ruimte) zich niet specifiek richten op een bepaalde doelgroep. Wel kan dit worden gezegd voor maatregel 3.1 'Human Resources'. Hierbinnen zijn echter vanwege de geringe belangstelling maar twee projecten gehonoreerd.

Binnen het eigen programma is overigens nadrukkelijk aandacht geweest voor inschakeling van vrouwen bij zowel het management als de uitvoering van het programma.

6.3 Coördinatie Europees beleid

In het programma voor het EPD Oost-Nederland is als beleidsintentie opgenomen dat waar mogelijk aangesloten wordt op andere Europese programma's. Tot die programma's behoorden bijvoorbeeld Leader+, POP, IAP en Interreg IIIA. Met name de aansluiting op de plattelandsontwikkelingsprogramma's is daarbij van belang. Onder meer via de één-loket-gedachte en de inrichting van een centraal programmasecretariaat zijn reeds bij de start van het EPD de voorwaarden ingevuld voor een optimale aansluiting tussen de verschillende programma's. Zo waren binnen de provincie Gelderland een viertal subregionale programmabureau's ingericht, die programmaoverstijgend zich hebben beziggehouden met de ondersteuning van projectinitiatiefnemers in de regio, de projectontwikkeling en het opstellen van projectaanvragen. De ervaringen met deze bundeling in de intake en advisering waren zeer positief

Daarnaast is hierbinnen soms ook het programmamanagement voor een aantal landelijke en eigen provinciale beleidsprogramma's gevoerd. Deze omstandigheid heeft in een aantal gevallen de medefinanciering van projecten vereenvoudigd.

Bijkomend voordeel van deze aanpak was dat als gevolg uitgevoerde evaluaties en dergelijke, onderzoeken en audits bepaalde aanpassingen, verbeteringen, accentverschuivingen binnen het ene programma direct bij andere programma's konden worden benut. Met name de vele overeenkomsten tussen het EPD-Oost en Leader+ waren zodanig groot, dat de coördinatie van deze programma's soepel kon verlopen en bijsturingen ook doelmatig konden worden geïmplementeerd. Zo was het mogelijk om de ervaringen van het 'Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006' vrijwel naadloos in te brengen in het Leader+ programma. Het IAP en POP kennen een iets ander regime, zij het dat binnen deze programma's met name de expertise van de structuurfondsprogramma's kon worden ingezet ten behoeve van de opzet en uitvoering van deze programma's.

Tijdens de programmaperiode heeft een actieve betrokkenheid (o.a. via deelname aan stuurgroepen) plaatsgevonden bij een aantal Doelstelling 2- programma's die in de Stedelijke gebieden binnen het programmagebied zijn uitgevoerd.

Daarnaast is in de tweede helft van het programma met behulp van de binnen het programma EPD Oost-Nederland opgebouwde ervaring en expertise de nodige energie gestoken in de totstandkoming van het nieuwe Operationele Programma voor de periode 2007-2013. Het op stoom komen van dit programma in 2009 ging hand in hand met de afsluiting van het oude programma 2000-2006.

Het EPD Doelstelling 3 is in Nederland uitgevoerd door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het ministerie heeft de uitvoering opgedragen aan het Agentschap SZW. Met het ministerie of het agentschap heeft geen regulier of periodiek overleg plaatsgehad. Incidenteel is het programmamanagement wel geïnformeerd over de stand van zaken rond de uitvoering in Oost-Nederland.

7 Conclusie

Omdat in dit eindverslag de verantwoording over de uitvoering en de resultaten van het programma EPD Oost-Nederland centraal staat is enige voorzichtigheid geboden met het trekken van conclusies. Het gevaar bestaat dat hierop wordt gefocust, waarbij aan de primaire doelstelling van het verslag wordt voorbij gegaan. Daarnaast is het natuurlijk ook aan de gebruiker om conclusies te trekken op basis van het eigen daarbij gehanteerde normenkader.

Desalniettemin kan toch wel een aantal concluderende opmerkingen worden geplaatst als wordt teruggekeken op de uitvoering van het Europese programma.

In de eerste plaats mag worden geconcludeerd dat de financiële doelstellingen van het programma ruimschoots zijn gehaald. De omvang van de uiteindelijke investeringen (€ 597 miljoen) komt ver uit boven de geraamde bedragen in het financieel plan (€ 417 miljoen). Met name de private sector en ook lokale overheden hebben hierbij een forse duits in het zakje gedaan. Dit heeft tot gevolg gehad dat de streefwaarden van de financiële uitvoering voor wat betreft absorptievermogen en hefboomwerking op een ongekend hoog niveau uit zijn gekomen. Uiteindelijk bleek slechts 24% Europese financiering nodig te zijn om investeringen in projecten te genereren, terwijl de oorspronkelijke aanname in het financieel plan uitging van 35%.

Een tegenvaller bleek de fors achterblijvende cofinanciering vanuit de Rijksoverheid te zijn. Voor een deel had dit te maken met de lastige toegankelijkheid van rijksregelingen, maar ook met budgettaire afwegingen binnen de rijksoverheid die vooraf vanuit een regionaal programmabeheer moeilijk in te schatten zijn. Het is raadzaam in de toekomst meer aandacht - en zoveel mogelijk vooraf - te besteden aan het aanboren van rijkscofinancieringsmiddelen.

Als tweede conclusie kan worden gesteld dat de inhoudelijke doelstellingen nagenoeg geheel zijn gerealiseerd. De ontwikkelingen in Oost-Nederland lopen min of meer in de pas met de landelijke trends, zij het dat op sommige punten deze soms wat trager verlopen.

De impact van het programma gemeten in output- en resultaatindicatoren, zoals gerealiseerde voorzieningen, gevestigde bedrijven, gerealiseerde arbeidsplaatsen en verbeterde gebiedsoppervlakte, is ongelooflijk groot geweest. Ten opzichte van de streefwaarden worden op een kleine uitzondering na allemaal positieve scores getoond. Er is dus heel wat tot stand gebracht en dat is een reden om trots op te zijn.

Weliswaar is het bereik en de output van het programma groot geweest, een ander punt blijft de vraag wat nu de eigenlijk impact hiervan is geweest en in hoeverre waargenomen effecten aan het Europese programma kunnen worden toegerekend. Dit blijft na de uitvoering van meerdere Europese en niet Europese programma's voor het programmamanagement nog steeds een lastig punt en ook regelmatig stof voor discussie. De tussentijdse evaluaties en ook de onderzoeken door of namens de Europese Commissie of derden leveren hierbij een ondersteunende bijdrage om gezamenlijk te kijken of er in ieder geval niet te gekke afwijkingen zijn, of het programma door de bank genomen op koers ligt en waar eventueel bijsturing nodig is. De ervaring leert echter ook dat een open oog en oor voor mensen vanuit de praktijk veelal nuttige input levert bij de beleidsmatige beoordeling van in uitvoering zijnde programma's. Vandaar dat ook wordt aanbevolen kennis te nemen van de in dit verslag opgenomen interviews met mensen vanuit het veld en de gepresenteerde projectcases, die zeker zaken bevatten die voor velen als eye-opener kunnen worden beschouwd.

In de derde plaats kan - tot tevredenheid van velen die met name beheersmatig bij het programma betrokken waren - worden geconcludeerd dat het programma EPD Oost-Nederland voor wat betreft de daaraan uit oogpunt van beheer en controle te stellen eisen gewoon goed heeft gefunctioneerd. Misschien wel het beste van alle Nederlandse programma's. De definitieve resultaten van de diverse uitgevoerde onderzoeken en audits bevestigen dit beeld, al is soms op basis van tussentijdse uitingen en signalen (ook in de pers) een negatief beeld neergezet rond het beheer van het programma. Met name de nogal snelle conclusie van de lidstaat Nederland op voorlopige bevindingen van een door de Europese Commissie in 2006 uitgevoerde systeemaudit, uitmondend in een zwaar opgezet 'Nationaal actieplan EFRO 2000-2006' (inclusief een uitgebreide door het Ministerie van Economische Zaken uitgevoerde 'Hercontrole') hebben hieraan in negatieve zin bijgedragen. Het heeft het programmamanagement veel energie gekost om hier verweer tegen te voeren. Hieruit valt echter ook te leren dat op het punt van audits rond het beheer en controle meer aandacht zou moeten uitgaan naar regelmatige afstemming, het geven van feedback, de uitvoering van hoor- en wederhoor en bewaking van de vaktechnische uitvoering. Een ander leerpunt is om te kijken naar de steeds toenemende controledruk. Er wordt naar de mening van het programmamanagement te veel 'geaudit' door teveel partijen op teveel momenten en teveel over hetzelfde. Een betere coördinatie op dit punt zou ook hier de nodige efficiencywinst kunnen opleveren, en kunnen bijdragen aan meer sturing en controle op basis van vertrouwen.

Als vierde conclusie denkt het programmamanagement met de uitvoering van dit programma bijna te hebben bereikt wat de Europese Commissie altijd al heeft gewild, namelijk het via voorlichting en publiciteit bekendheid geven aan de mogelijkheden en het belang van Europese financiering van projecten. Al zit 'Europa nog niet tussen de oren', het programma heeft hier wel een aardige bijdrage aan geleverd, ondermeer via de campagne 'Oost-Nederland Blij met Europa', die een groot succes is geweest en zelfs landelijke aandacht heeft gekregen. Dit leert dat de communicatiestrategie binnen de Europese programma's een volwaardige plaats behoort in te nemen en er niet 'bij moet worden gedaan'.

Tenslotte wil het programmamanagement, mede in het licht van de toekomstige Europese programma's, nog graag wijzen op de soms wat gebrekkig ogende samenhang tussen de diverse bestuurslagen binnen de lidstaat Nederland als het gaat om de ontwikkeling van visie en (controle)beleid rond de niet onbelangrijke Europese cofinanciering vanuit de structuurfondsen. Voorkomen moet worden dat vanuit verschillende tempo's of achtergronden wordt geopereerd en dat de 'neuzen' niet allemaal dezelfde kant opstaan. Dit werkt belemmerend op een daadkrachtige aanwending en besteding van Europese middelen door de lidstaat Nederland, ook ten opzichte van andere EU-partners. Een goede regie en coördinatie blijven wat dat betreft nog onverminderd zeer belangrijke aandachtspunten.

Bijlage 1 Overzicht leden Comité van Toezicht EPD Oost-Nederland

Naam	Organisatie
Dhr. Ir. J.H. Boxem	Gedeputeerde Staten van Gelderland (Voorzitter, tot juni 2003)
Dhr. H. Keereweer	Gedeputeerde Staten van Gelderland (m.i.v. juni 2003 voorzitter)
Dhr. T. Bennink	Gedeputeerde Staten van Overijssel (plv. voorzitter, tot juni 2003)
Mevr. C. Abbenhues	Gedeputeerde Staten van Overijssel (plv. voorzitter, tot juni 2007)
Dhr. D. Buursink	Gedeputeerde Staten van Overijssel (plv. voorzitter, m.i.v. juni 2007))
Dhr. drs. J.P. Lokker	Gedeputeerde Staten van Utrecht (tot juni 2007)
Dhr. drs. R.W. Krol	Gedeputeerde Staten van Utrecht (m.i.v. juni 2007)
Dhr. R. Storm	Europese Commissie DG Regio (tot oktober 2003)
Dhr. G. Muijzers	Europese Commissie DG Regio (tot december 2009)
Dhr. K. vander Eecken	Europese Commissie DG Regio (m.i.v. december 2009)
Dhr. Ir. D.P. Visser	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (tot december 2005)
Dhr. R. Tuller	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (tot december 2006)
Mevr. ir. G.L. Veerbeek	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (m.i.v. december 2006)
Dhr. drs. P.L. Stroink	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (tot december 2004)
Dhr. W. van der Laan	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (tot januari 2005)
Mevr. drs. I. Hoogstraten	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (m.i.v. januari 2005)
Dhr. Mr. F. Wijsma	Ministerie van Economische Zaken, Directie Oost
Dhr. drs. E. Roest	Gemeente Doesburg, namens Gelderse Gemeenten (tot februari 2002)
Dhr. J.H.G. Walvaren	Gemeente Overbetuwe, namens Gelderse Gemeenten (tot december 2004)
Dhr. P.G.I. Wilbers	Gemeente Ubbergen, namens Gelderse Gemeenten (m.i.v. december 2004)
Mevr. A. Emmens-Knol	Gemeente Eibergen, namens Gelderse Gemeenten (tot juni 2002)
Mevr. D.J. Mulderije-Meulenbroek	Gemeente Vorden, namens Gelderse Gemeenten (m.i.v. juni 2002)
Dhr. mr. W. Meulman	Gemeente Hardenberg, namens Overijsselse Gemeenten
Dhr. J. W. ter Keurs	Gemeente Borne, namens Overijsselse Gemeenten (tot januari 2006)
Dhr. N. Lansink Rotgerink	Gemeente Borne, namens Overijsselse Gemeenten (jan. 2006 tot april 2010, niet vervangen)
Dhr. mr. K.F.H. Schorer	Gemeente Renswoude, namens Utrechtse Gemeenten (tot juni 2006, niet vervangen)
Dhr. B.J.M. Lichtenberg	GLTO, namens Bedrijfsleven Platteland Oost-Nederland
Mevr. A. Swienink-Visser	Namens Bedrijfsleven Platteland Oost-Nederland
Dhr. J.C. van Kessel	MKB Nederland, namens Bedrijfsleven Industrie Oost-Nederland (tot april 2004, niet vervangen)
Dhr. J.A. ten Cate	Kamer van Koophandel, namens Bedrijfsleven Industrie Oost-Nederland
Dhr. D.J.E. Liefers	KvK, namens Bedrijfsleven Industrie Oost-Nederland (tot juni 2010, niet vervangen)
Dhr. W.A. Haandrikman	VNO NCW, namens Werkgeversorganisaties Oost-Nederland (tot juni 2006)
Dhr. drs. J.D. Wilton	VNO NCW, namens --Werkgeversorganisaties Oost-Nederland (m.i.v. juni 2006)
Dhr. H. Slegten	FNV, namens Werknemersorganisaties Oost-Nederland (tot januari 2005)

Naam	Organisatie
Dhr. D. Boer	FNV, namens Werknemersorganisaties Oost-Nederland (m.i.v. januari 2005)
Dhr. V. Vintges	Gelderse Milieufederatie, Milieuorganisaties Oost-Nederland
Dhr. J.T. Wolleswinkel	Voorzitter Stuurgroep Gelderse Vallei
Dhr. mr. H. van Brink	Voorzitter Stuurgroep Achterhoek/Liemers
Mevr. M.A.J. van der Tas	Voorzitter Stuurgroep Veluwe
Dhr. J.C. Cornet	Voorzitter Stuurgroep Eurowerk
E. M. Koopmans-Roeloffzen	Voorzitter Stuurgroep Overijssel
Dhr. F. van Bussel	Provincie Gelderland (secretaris, tot juni 2007)
Mevr. drs. M.J.A. van den Berg	Provincie Gelderland (secretaris, m.i.v. juni 2007)

Alle leden zijn vermeld (dus ook de vervangende leden), echter vervangers niet

Bijlage 2a Financiële tabel totale kosten EPD Oost-Nederland per prioriteit en maatregel

	Complement	Totaal gecommitteerde subsidiabele uitgaven	percentage gecommitteerde uitgaven ten opzichte van complement	Totaal werkelijke subsidiabele uitgaven	percentage realisatie uitgaven ten opzichte van complement
	(grondslag TSK)	(grondslag TSK)	(grondslag TSK)	(grondslag TSK)	(grondslag TSK)
Prioriteit/Maatregel					
1 Ruimtelijke Ontwikkeling	257.806.961	413.300.563	160,31%	338.985.812	131,49%
1.1 Ruimtelijke herstructurering	15.208.162	13.245.435	87,09%	11.325.859	74,47%
1.2 Natuur, water- en milieuontwikkeling	53.927.835	67.602.775	125,36%	54.095.745	100,31%
1.3 Ontwik. En rev. Bedr.ter/verz.gebouwen	122.677.386	221.950.751	180,92%	172.411.715	140,54%
1.4 Versterking toeristische infrastructuur	65.993.578	110.501.602	167,44%	101.152.493	153,28%
2 Economische Stimulering	93.128.870	155.571.534	167,05%	173.113.667	185,89%
2.1 Versterk. Concurr. Pos. Bedrijfsleven MKB	70.951.625	104.945.649	147,91%	113.334.858	159,74%
2.2 Versterk. Concurr. Pos. Toerist. Bedrijfsleven	22.177.245	50.625.885	228,28%	59.778.809	269,55%
3 Sociale cohesie	55.000.190	84.854.961	154,28%	73.280.706	133,24%
3.1 Human resources	7.547.170	4.845.897	64,21%	4.649.594	61,61%
3.2 Versterk. Sociale cohesie en cult. Identiteit	47.453.020	80.009.064	168,61%	68.631.112	144,63%
4 Technische bijstand	11.673.131	13.015.716	111,50%	12.203.922	104,55%
4.1 Beheer	7.181.931	7.969.874	110,97%	8.477.285	118,04%
4.2 Overig	4.491.200	5.045.842	112,35%	3.726.637	82,98%
Totaal generaal EPD-Oost	417.609.152	666.742.774	159,66%	597.584.107	143,10%
Prioriteit/overgangssteun					
1 Ruimtelijke Ontwikkeling	257.806.961	413.300.563	160,31%	338.985.812	131,49%
Regio's zonder overgangssteun (platt.prog)	167.769.806	235.891.952	140,60%	196.183.056	116,94%
Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	90.037.155	177.408.611	197,04%	142.802.756	158,60%
2 Economische Stimulering	93.128.870	155.571.534	167,05%	173.113.667	185,89%
Regio's zonder overgangssteun (platt.prog)	38.067.996	56.241.593	147,74%	59.100.127	155,25%
Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	55.060.874	99.329.941	180,40%	114.013.540	207,07%
3 Sociale cohesie	55.000.190	84.854.961	154,28%	73.280.706	133,24%
Regio's zonder overgangssteun (platt.prog)	51.772.989	81.985.534	158,36%	70.632.276	136,43%
Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	3.227.201	2.869.427	88,91%	2.648.430	82,07%
4 Technische bijstand	11.673.131	13.015.716	111,50%	12.203.922	104,55%
Regio's zonder overgangssteun (platt.prog)	7.020.001	7.982.569	113,71%	7.727.430	110,08%
Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	4.653.130	5.033.147	108,17%	4.476.492	96,20%
Totaal	417.609.152	666.742.774	159,66%	597.584.107	143,10%

Bijlage 2b Financiële tabel totale kosten EPD Oost-Nederland naar bijstandsgebied

	Complement	Totaal	percentage	Totaal	percentage
	(grondslag TSK)	gecommitteerde subsidiabele uitgaven (grondslag TSK)	gecommitteerde uitgaven ten opzichte van complement (grondslag TSK)	werkelijke subsidiabele uitgaven (grondslag TSK)	realisatie uitgaven ten opzichte van complement (grondslag TSK)
Plattelandsprogramma's/Prioriteit/Maatregel					
1 Ruimtelijke Ontwikkeling	167.769.806	235.891.952	140,60%	196.183.056	116,94%
1.1 Ruimtelijke herstructurering	15.208.162	13.245.435	87,09%	11.325.859	74,47%
1.2 Natuur, water- en milieuontwikkeling	53.927.835	67.602.775	125,36%	54.095.745	100,31%
1.3 Ontwik. En rev. Bedr.ter/verz.gebouwen	63.508.837	93.810.757	147,71%	74.305.337	117,00%
1.4 Versterking toeristische infrastructuur	35.124.972	61.232.985	174,33%	56.456.115	160,73%
2 Economische Stimulering	38.067.996	56.241.593	147,74%	59.100.127	155,25%
2.1 Versterk. Concurr. Pos. Bedrijfsleven MKB	27.862.552	36.338.820	130,42%	35.472.736	127,31%
2.2 Versterk. Concurr. Pos. Toerist. Bedrijfsleven	10.205.444	19.902.773	195,02%	23.627.391	231,52%
3 Sociale cohesie	51.772.989	81.985.534	158,36%	70.632.276	136,43%
3.1 Human resources	7.041.550	3.625.019	51,48%	3.613.328	51,31%
3.2 Versterk. Sociale cohesie en cult. Identiteit	44.731.439	78.360.515	175,18%	67.018.948	149,83%
4 Technische bijstand	7.020.001	7.982.569	113,71%	7.727.430	110,08%
4.1 Beheer	4.531.799	5.094.902	112,43%	5.300.898	116,97%
4.2 Overig	2.488.202	2.887.667	116,05%	2.426.532	97,52%
Totaal gebieden zonder overgangssteun	264.630.792	382.101.648	144,39%	333.642.889	126,08%
Phasing Out programma's/Prioriteit/Maatregel					
1 Ruimtelijke Ontwikkeling	90.037.155	177.408.611	197,04%	142.802.756	158,60%
1.3 Ontwik. En rev. Bedr.ter/verz.gebouwen	59.168.549	128.139.994	216,57%	98.106.378	165,81%
1.4 Versterking toeristische infrastructuur	30.868.606	49.268.617	159,61%	44.696.378	144,80%
2 Economische Stimulering	55.060.874	99.329.941	180,40%	114.013.540	207,07%
2.1 Versterk. Concurr. Pos. Bedrijfsleven MKB	43.089.073	68.606.829	159,22%	77.862.122	180,70%
2.2 Versterk. Concurr. Pos. Toerist. Bedrijfsleven	11.971.801	30.723.112	256,63%	36.151.418	301,97%
3 Sociale cohesie	3.227.201	2.869.427	88,91%	2.648.430	82,07%
3.1 Human resources	505.620	1.220.878	241,46%	1.036.266	204,95%
3.2 Versterk. Sociale cohesie en cult. Identiteit	2.721.581	1.648.549	60,57%	1.612.164	59,24%
4 Technische bijstand	4.653.130	5.033.147	108,17%	4.476.492	96,20%
4.1 Beheer	2.650.132	2.874.972	108,48%	3.176.387	119,86%
4.2 Overig	2.002.998	2.158.175	107,75%	1.300.105	64,91%
Totaal gebieden met overgangssteun	152.978.360	284.641.126	186,07%	263.941.218	172,54%
Totaal generaal EPD Oost-Nederland	417.609.152	666.742.774	159,66%	597.584.107	143,10%

Bijlage 2c Financiële tabel budgetoverhevelingen EPD Oost-Nederland per prioriteit en maatregel

	EFRO-budget beschikking EC C(2001)2056 €	Mutaties prestatiereserve €	Mutaties budgetoverhevelingen (tussentijdse evaluatie)	EFRO-budget beschikking EC C(2004)5791 €	Mutaties budgetoverhevelingen (update) €	EFRO-budget beschikking EC C(2005)5484 €
Prioriteit/Maatregel						
1 Ruimtelijke Ontwikkeling	85.442.976	3.499.752	0	88.942.728	5.661.676	94.604.404
1.1 Ruimtelijke herstructurering	20.670.000	0	-14.084.417	6.585.583	250.000	6.835.583
1.2 Natuur, water- en milieuontwikkeling	17.480.000	0	3.617.017	21.097.017	2.346.560	23.443.577
1.3 Ontwik. En rev. Bedr.ter/verz.gebouwen	33.565.656	2.872.159	5.989.444	42.427.259	459.760	42.887.019
1.4 Versterking toeristische infrastructuur	13.727.320	627.593	4.477.956	18.832.869	2.605.356	21.438.225
2 Economische Stimulering	34.702.064	1.543.520	0	36.245.584	-5.951.676	30.293.908
2.1 Versterk. Concurr. Pos. Bedrijfsleven MKB	25.081.272	1.543.520	1.074.281	27.699.073	-4.253.421	23.445.652
2.2 Versterk. Concurr. Pos. Toerist. Bedrijfsleven	9.620.792	0	-1.074.281	8.546.511	-1.698.255	6.848.256
3 Sociale cohesie	15.838.160	1.356.727	0	17.194.887	290.000	17.484.887
3.1 Human resources	3.667.264	0	223.167	3.890.431	-1.029.998	2.860.433
3.2 Versterk. Sociale cohesie en cult. Identiteit	12.170.896	1.356.727	-223.167	13.304.456	1.319.998	14.624.454
4 Technische bijstand	5.576.800	1	0	5.576.801	0	5.576.801
4.1 Beheer	3.331.200	1	0	3.331.201	0	3.331.201
4.2 Overig	2.245.600	0	0	2.245.600	0	2.245.600
Totaal generaal EPD-Oost	141.560.000	6.400.000	0	147.960.000	0	147.960.000
Regio's zonder overgangssteun (platt.prog)	95.880.000	4.100.000	0	99.980.000	0	99.980.000
Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	45.680.000	2.300.000	0	47.980.000	0	47.980.000
Totaal generaal EPD-Oost	141.560.000	6.400.000	0	147.960.000	0	147.960.000

Bijlage 3

Financiële tabel financiering EPD Oost-Nederland per prioriteit en maatregel

In lopende prijzen) Prioriteit/Maatregel	Totale kosten	Totale publ. uitgaven	Europese Unie Totaal (EFRO)	Totaal	Nat. Publieke middelen			Overig	Private Uitgaven	EU / TO		EU / TK	
					Rijk	Prov.	Lokaal			%	%	%	%
prioriteit 1 Ruimtelijke ontwikkeling	338.985.812	304.342.234	94.045.017	210.297.217	31.975.320	45.310.457	110.955.020	22.056.420	34.643.578	31%	28%		
1.1 Ruimtelijke herstructurering	11.325.859	10.600.414	4.355.352	6.245.062	1.310.160	307.498	1.952.844	2.674.560	725.445	41%	38%		
1.2 Natuur-, water- en milieuontwikkeling	54.095.745	50.233.066	23.114.153	27.118.913	5.153.185	8.648.214	7.640.422	5.677.092	3.862.679	46%	43%		
1.3 Ontw. Revitaliseren bedrijventer. en kennisinf.	172.411.715	160.973.927	40.294.478	120.679.449	17.495.508	18.085.101	76.578.550	8.520.290	11.437.788	25%	23%		
1.4 Versterking toeristische infrastructuur	101.152.493	82.534.827	26.281.034	56.253.793	8.016.467	18.269.644	24.783.204	5.184.478	18.617.666	32%	26%		
prioriteit 2 Economische stimulering	173.113.667	62.136.610	28.971.165	33.165.446	5.841.482	18.740.638	1.868.248	6.725.078	110.977.055	47%	17%		
2.1 Versterking concurrentiepositie bedrijfsleven	113.334.858	47.107.356	21.928.930	25.178.427	5.560.105	12.178.582	1.074.113	6.365.627	66.227.500	47%	19%		
2.2 Versterking concurrentiep. toeristische bedrijfsf.	59.778.809	15.029.254	7.042.235	7.987.019	281.377	6.562.056	784.135	359.451	44.749.555	47%	12%		
prioriteit 3 Sociale cohesie	73.280.706	53.485.347	16.709.162	36.776.185	2.232.103	7.828.782	24.667.568	2.047.732	19.795.359	31%	23%		
3.1 Human resources	4.649.594	2.262.904	1.145.996	1.116.908	-	180.000	-	936.908	2.386.690	51%	25%		
3.2 Versterking sociale cohesie en cult. identiteit	68.631.112	51.222.443	15.563.166	35.659.277	2.232.103	7.648.782	24.667.568	1.110.824	17.408.669	30%	23%		
prioriteit 4 Technische bijstand	12.203.922	12.203.922	5.910.281	6.293.641	1.256.574	5.037.067	-	-	-	48%	48%		
4.1 Technische Bijstand Beheer	8.477.285	8.477.285	4.046.964	4.430.321	849.514	3.580.807	-	-	-	48%	48%		
4.2 Technische Bijstand Overig	3.726.637	3.726.637	1.863.317	1.863.320	407.060	1.456.260	-	-	-	50%	50%		
Totaal programma	597.584.107	432.168.113	145.635.625	286.532.489	41.305.479	76.916.944	137.480.836	30.829.230	165.415.992	34%	24%		
D2 Platteland	333.642.889	264.813.423	98.187.528	166.625.895	17.779.396	54.797.780	74.865.340	19.183.379	68.829.466	37%	29%		
Overgangssteun	263.941.218	167.354.690	47.448.097	119.906.594	23.526.083	22.119.164	62.615.496	11.645.851	96.586.526	28%	18%		

Prioriteit/maatregel	2001			2002			2003			2004			2005			2006			Totaal			
	Overheden Gemeensch.	Privé sector	Totaal Uitgaven	Overheden Gemeensch.	Privé sector	Totaal Uitgaven	Overheden Gemeensch.	Privé sector	Totaal Uitgaven	Overheden Gemeensch.	Privé sector	Totaal Uitgaven	Overheden Gemeensch.	Privé sector	Totaal Uitgaven	Overheden Gemeensch.	Privé sector	Totaal Uitgaven	Overheden Gemeensch.	Privé sector	Totaal Uitgaven	
																						Andere
Prioriteit 1: Ruimtelijke ontwikkeling	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maatregel 1.1: Herschikking functies buitengebied	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maatregel 1.2: Natuur-, water- en milieuontwikkeling	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maatregel 1.3: Ontwikkelen en revitaliseren bedrijfslocaties en versterken fysiek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maatregel 1.4: Versterking toeristische infrastructuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Prioriteit 2: Economische stimulering	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maatregel 2.1: Versterking concurrentiepositie van het bedrijfsleven	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maatregel 2.2: Versterking concurrentiepositie toeristisch bedrijfsleven	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Prioriteit 3: Sociale cohesie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maatregel 3.1: Human resources	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maatregel 3.2: Versterken sociale cohesie en culturele identiteit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maatregel 3.3: Human resources	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Prioriteit 4: Technische bijstand	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maatregel 4.1: Technische bijstand behoor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maatregel 4.2: Technische bijstand overige	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	8.217.346	18.255.740	2.182.877	28.655.963	9.171.609	15.710.943	7.744.662	32.627.114	11.098.312	20.904.139	591.080	32.593.531	94.045.017	210.297.217	34.643.578	338.985.812	55.851.393	55.851.393	55.851.393	55.851.393	55.851.393	55.851.393
D2: Platteland	491.576	1.041.576	1.041.576	2.164.728	1.041.576	1.041.576	2.124.728	1.041.576	1.041.576	1.041.576	1.041.576	2.124.728	1.041.576	1.041.576	1.041.576	2.124.728	1.041.576	1.041.576	1.041.576	1.041.576	1.041.576	1.041.576
Phasing Out (overgangsfase)	145.893	291.786	291.786	583.572	145.893	291.786	291.786	583.572	145.893	291.786	291.786	583.572	145.893	291.786	291.786	583.572	145.893	291.786	291.786	291.786	291.786	291.786

Prioriteit/maatregel	2007			2008			2009			Totaal											
	Overheden Gemeensch.	Privé sector	Totaal Uitgaven	Overheden Gemeensch.	Privé sector	Totaal Uitgaven	Overheden Gemeensch.	Privé sector	Totaal Uitgaven	Overheden Gemeensch.	Privé sector	Totaal Uitgaven									
													Andere	Andere	Andere	Andere	Andere	Andere			
Prioriteit 1: Ruimtelijke ontwikkeling	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Maatregel 1.1: Herschikking functies buitengebied	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Maatregel 1.2: Natuur-, water- en milieuontwikkeling	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Maatregel 1.3: Ontwikkelen en revitaliseren bedrijfslocaties en versterken fysiek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Maatregel 1.4: Versterking toeristische infrastructuur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Prioriteit 2: Economische stimulering	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Maatregel 2.1: Versterking concurrentiepositie van het bedrijfsleven	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Maatregel 2.2: Versterking concurrentiepositie toeristisch bedrijfsleven	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Prioriteit 3: Sociale cohesie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Maatregel 3.1: Human resources	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Maatregel 3.2: Versterken sociale cohesie en culturele identiteit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Maatregel 3.3: Human resources	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Prioriteit 4: Technische bijstand	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Maatregel 4.1: Technische bijstand behoor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Maatregel 4.2: Technische bijstand overige	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-									
Totaal	8.217.346	18.255.740	2.182.877	28.655.963	9.171.609	15.710.943	7.744.662	32.627.114	11.098.312	20.904.139	591.080	32.593.531	94.045.017	210.297.217	34.643.578	338.985.812	55.851.393	55.851.393	55.851.393	55.851.393	55.851.393
D2: Platteland	491.576	1.041.576	1.041.576	2.164.728	1.041.576	1.041.576	2.124.728	1.041.576	1.041.576	1.041.576	1.041.576	2.124.728	1.041.576	1.041.576	1.041.576	2.124.728	1.041.576	1.041.576	1.041.576	1.041.576	1.041.576
Phasing Out (overgangsfase)	145.893	291.786	291.786	583.572	145.893	291.786	291.786	583.572	145.893	291.786	291.786	583.572	145.893	291.786	291.786	583.572	145.893	291.786	291.786	291.786	291.786

Bijlage 5 Projectenlijst EPD Oost-Nederland naar maatregel

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ	
1.1	Aanbrengen grasbetonstenen 2007	Gemeente Rijssen-Holten	D2OV	263.311	101.018	-	
	Aanleg grasbetonkeien	Gemeente Twenterand	D2OV	95.477	42.965		
	Aanleg grasstenen fase 2	Gemeente Hof van Twente	D2OV	418.469	104.617		
	Aanleg grasstenen Hof van Twente	Gemeente Hof van Twente	D2OV	498.845	124.711		
	Coördinatiepunt intensieve veehouderij	Vereniging GLTO	D2OV	135.815	45.000		
	Duurzaam multifunctioneel landgoed De Kieftskamp	Stichting Het Geldersch Landschap	D2GU	720.331	320.930	-	
	Fietspad Buurse-Enschede	Dienst Landelijk Gebied	D2OV	1.472.202	667.637		
	Grasbetonstenen buitengebied gemeente Rijssen-Holten	Gemeente Rijssen-Holten	D2OV	364.673	97.790		
	Herinrichting Buurserstraat	Gemeente Enschede	D2OV	65.202	31.200		
	Kalvergierpersleiding	Stichting Kalvergierpersleiding Stroe en omstreken	D2GU	2.122.690	798.490	-	
	Plan van aanpak Ruraal Park Twente	Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO)	D2OV	93.034	6.735		
	Ruilverkaveling Den Ham-Lemele: deelproject	Dienst Landelijk Gebied	D2OV	328.735	82.184		
	Staverden levend?!	Stichting Het Geldersch Landschap	D2GU	907.580	417.487	-	
	Staverden versterkt	Geldersch Landschap en Geldersche kastelen	D2GU	3.166.289	1.273.658	-	
	Uitwerking pilot hart van twente	Provincie Overijssel	D2OV	317.084	98.379		
	Verbeteren Infrastructuur buitengebied Haaksbergen	Gemeente Haaksbergen	D2OV	95.477	42.965		
	Verbeteren infrastructuur landelijk gebied	Gemeente Hof van Twente	D2OV	223.026	55.756		
	Vrijkomende agrarische bedrijven-ruimtelijke	Provincie Overijssel	D2OV	91.678	43.830		
	<i>Niet in projecten verwerkte correctie NAP</i>				-/ 54.059	-	-
	Totaal 1.1				11.325.859	4.355.352	-
	Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	1.2	1e fase Groene Mal Reggedal Nijverdal	Gemeente Hellendoorn	D2OV	1.605.003	768.022	-
		45 kilometer stil asfalt	Provincie Gelderland	D2GU	6.267.792	2.820.507	-
Breeriet fase 3		Stichting Twickel	D2OV	73.818	35.323		
Brug Diepenheimse Molenbeek en twee gemetselde duikers		Provincie Overijssel	D2OV	247.591	118.596	-	
Duurzame inrichting delen kern Vorden		Gemeente Bronckhorst	D2GU	1.581.013	694.350	-	
Ecozone Eschmarke		Gemeente Enschede	D2OV	1.225.732	522.691		
Ecozone Glanerbeek		Gemeente Enschede	D2OV	376.481	180.710		
Genieten van water rond en d'rom Westerfliet		Gemeente Hof van Twente	D2OV	905.666	354.253		
Groote Modderkolk		Vereniging Natuurmonumenten	D2GU	765.444	364.378	-	
Herinrichting Winterswijk-Oost		Landinrichtingscommissie Winterswijk-Oost	D2GU	1.942.715	869.616	-	
Herstel Gracht Huize Zelle		Landgoed Zelle	D2GU	122.268	54.924	-	

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	Herstel monumentale gemetselde duikers Landgoed Weldam	Landgoed Weldam	D2OV	61.595	18.548	-
	Herstel parkbos landgoed Wijnbergen	Vitens N.V.	D2OV	146.024	69.875	-
	Herstel Wehmerbeek uitvoeringsproject Avenarius	Waterschap Rijn en IJssel	D2GU	388.203	170.116	-
	Inrichting en herstel Duivelshof	Vereniging Natuurmonumenten	D2OV	139.980	65.794	-
	Integraal beekherstel langs de Schipbeek	Waterschap Rijn en IJssel	D2OV	834.115	309.998	-
	Integraal herstel Berkel fase 5, herinrichting Hupsel-Zwolle	Waterschap Rijn en IJssel	D2GU	680.213	51.846	-
	Integraal herstel watersysteem van de Berkel in Eibergen en Groenlo (fase 1)	Waterschap Rijn en IJssel	D2GU	3.263.267	1.468.470	-
	Integraal herstel watersysteem van de Berkel, fase 2	Waterschap Rijn en IJssel	D2GU	1.037.123	236.299	-
	Integrale herinrichting Ramsbeek in de herinrichting Eibergen-Oost	Waterschap Rijn en IJssel	D2GU	520.577	234.260	-
	Integrale planvorming voor Waterberging en medegebruik	Waterschap Groot Salland	D2OV	17.850	8.568	-
	Kenniscentrum duurzame veehouderij in Salland	Kenniscentrum duurzame veehouderij	D2OV	3.658.924	1.304.219	-
	Kerkenpaden in het Achterhoekse landschap fase 3	Recreatieschap Achterhoek-Liemers	D2GU	288.199	98.800	-
	Landgoed Schovenhorst	Stichting Schovenhorst	D2GU	3.918.574	1.883.300	-
	Landgoederen IJssellandschap Netwerk	Stichting IJssellandschap	D2OV	71.262	21.600	-
	Landschappelijke en recreatieve elementen De Doorbraak	Waterschap Regge en Dinkel	D2OV	2.097.223	1.001.802	-
	Natuurlijke en recreatieve inrichting Baarlerhoek	Gemeente Deventer	D2OV	1.169.307	485.411	-
	Natuurontwikkelingsgebied Bloeidaal	Gemeente Amersfoort	D2GU	3.117.037	1.558.518	-
	Natuurvriendelijke oevers Valleikanaal Veenendaal-Leusden	Waterschap Vallei & Eem	D2GU	1.553.624	714.667	-
	Neede-Borculo, Steureg Vedan	Dienst Landelijk Gebied	D2GU	3.940.330	1.444.958	-
	Noord-Zuidverbinding brug over de Regge in de Reggeweg-Collenstaart	Gemeente Hellendoorn	D2OV	1.647.350	823.676	-
	Oude knarren	Stichting Het Geldersch Landschap	D2GU	130.230	59.906	-
	Pilot Raalte Noord	Gemeente Raalte	D2OV	44.213	14.606	-
	Randvoorziening Kern de Lutte	Gemeente Losser	D2OV	776.553	365.883	-
	Randvoorziening Overdinkel	Gemeente Losser	D2OV	1.321.255	387.688	-
	Realisatie duurzaam gezondheidscentrum Groenlo	Woningbouwvereniging De Woon-plaats	D2GU	136.784	25.989	-
	Regenwater Slingelandgoed Hagen	Gemeente Doetinchem	D2GU	461.644	188.704	-
	Regge herstelproject Kalvenhaar	Waterschap Regge en Dinkel	D2OV	429.777	140.575	-
	Restauratie de Bommelas en Erve 't Marktslag	Vereniging Natuurmonumenten	D2OV	72.584	26.357	-
	Sanering overstort Leeghwaterweg Winterswijk	Gemeente Winterswijk	D2GU	1.577.094	709.692	-
	Stuwen Esvelderbeek	Waterschap Vallei en Eem	D2GU	1.148.403	526.220	-
	uitvoeringsplan Baarlerhoek	Gemeente Deventer	D2OV	70.305	33.746	-

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	Verbeteren Worpplantsoen	Gemeente Deventer	D2OV	1.032.788	461.069	
	Waterpark het Lankheet	Plant Research International B.V.	D2OV	983.027	441.210	
	Waterpark Het Lankheet deel II	Stichting Waterpark en Veldwerk-centrum	D2OV	518.413	114.456	
	Groei en krimp, verblijfsrecreatie Apeldoorn	Gemeente Apeldoorn	D2GU	1.920.068	863.957	-
	<i>Niet in projecten verwerkte correctie NAP</i>			-/ 191.693	-	-
Totaal 1.2				54.095.745	23.114.153	-

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
1.3	Aanleg infrastructuur bedrijventerrein Zenkeldamshoek	Ontwikkelingsmaatschappij OMZ	D2OV	6.821.590	1.705.398	-
	Avenir	Radboud Universiteit Nijmegen	PO5AN	4.078.012	971.943	-
	Bedrijvencentrum Hart van Zuid	Campus Business Center	POD2O	7.494.218	1.095.747	547.873
	Bedrijventerrein 'De Lutte Zuid'	Gemeente Losser	D2OV	564.503	141.126	-
	Bedrijventerrein Haardijk Hardenberg	Gemeente Hardenberg	PO5BO	4.558.912	760.133	-
	Bio medical science incubator Mercator Technology & Science Park B.V.		PO5AN	91.785	7.439	-
	Centrum voor cultureel ondernemerschap	Stichting Portaal	PO5AN	6.176.610	1.204.349	-
	Clinical Research Center Nijmegen	UMC St. Radboud	PO5AN	1.091.424	230.697	-
	De Harselaar fase 1	Gemeente Barneveld	D2GU	10.590.454	3.504.562	-
	Doortrekking Mercuriusweg	Gemeente Barneveld	D2GU	768.124	155.328	-
	Facility Point WKS					
	Bedrijvenvereniging Westkanaaldijk Sluis		PO5AN	1.269.476	316.216	-
	Fort de Pol	Gemeente Zutphen	D2GU	5.032.980	1.258.245	-
	Hamburgerbroek	Gemeente Doetinchem	D2GU	-	-	-
	Herinrichting 'Lichtenhorst'	Gemeente Berkelland	D2GU	1.740.390	692.392	-
	Herstructurering Twentekanaal omgeving Zuidelijke Havenweg	Gemeente Hengelo	POD2O	1.195.230	269.260	-
	ICT Breedband Achterhoek	Sociaal-Economisch Overleg voor de Achterhoek (SEO)	D2GU	68.709	27.484	-
	Masterplan Spoorzone/bedrijventerrein noord	Gemeente Winterswijk	D2GU	220.697	88.279	-
	Ndix-locatie Enschede	Nederlands Duitse Internet Exchange B.V.	POD2O	815.853	229.449	-
	Nijreessingel	Gemeente Almelo	POD2O	31.589.744	1.910.933	-
	Noord-Zuidverbinding gedeelte Kappertsweg-Helmkruidlaan	Gemeente Hellendoorn	D2OV	683.650	341.825	-
	Ombuiging Ommerweg naar Marleseweg	Gemeente Twenterand	D2OV	362.923	90.731	-
	Ontbrekende schakels Breedband Infrastructuur KAN	Stg. Telematica Ontwikkelingen KAN	PO5AN	83.149	20.787	-
	Ontsluiting Bedrijventerrein Laarberg	Gemeente Groenlo	D2GU	1.226.322	260.115	-
	Ontsluiting bedrijventerrein Vletgaarsmaten	Gemeente Rijssen-Holtten	D2OV	4.163.032	1.040.758	-
	Ontwikkeling bedrijventerrein Josink Es	Gemeente Enschede	POD2O	11.499.270	2.874.817	-

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	Quick scan bedrijventerreinen Achterhoek	Sociaal Economisch Overleg voor de Achterhoek	D2GU	94.766	27.425	-
	Regionaal Bedrijventerrein Twente (XL Bu-sinnesspark)	Openbaar lichaam Regionaal bedrijventerrein Twente	D2OV	15.863.597	4.000.000	-
	Realisatie Noordsingel fase 1	Gemeente Haaksbergen	D2OV	231.918	57.980	-
	Reconstructie parallelweg	Gemeente Berkelland	D2GU	1.260.786	567.353	-
	Reconstructie Rotonde Parallelweg te Neede	Gemeente Berkelland	D2GU	205.600	49.805	-
	Revitalisering bedrijventerrein Hanzeweg	Gemeente Lochem	D2GU	992.648	446.692	-
	Revitalisering bedrijventerrein Keppelseweg West	gemeente Doetinchem	D2GU	4.366.775	2.081.012	-
	Revitalisering bedrijventerrein 't Holland	Gemeente Duiven	PO5AN	1.121.254	504.114	-
	Revitalisering bedrijventerrein Woudenberg fase A	Gemeente Woudenberg	D2GU	1.384.333	589.791	-
	Revitalisering De Kieft	Gemeente Eibergen	D2GU	2.380.820	1.060.685	-
	Revitalisering Hamburgerbroek	Gemeente Doetinchem	D2GU	2.043.868	1.089.985	-
	Revitalisering Harselaar West, Baron van Nagelstraat	Gemeente Barneveld	D2GU	3.543.886	885.971	-
	Revitalisering industrieterrein Lichtenhorst	Gemeente Borculo	D2GU	598.084	220.978	-
	Revitalisering Schansekamp/Venterkamp	Gemeente Berkelland	D2GU	2.843.768	1.137.507	-
	Revitalisering Westkanaaldijk/Sluis fase 1	Gemeente Nijmegen	PO5AN	1.824.794	547.438	-
	Revitalisering Wijchen-Oost	Gemeente Wijchen	PO5AN	5.351.307	1.828.093	-
	Ruim baan voor Heijendaal	Gemeente Nijmegen	PO5AN	12.498.686	2.499.620	-
	Stationsomgeving Zetten-Andelst	Gemeente Overbetuwe	PO5AN	184.399	82.979	-
	Stationszone bedrijventerrein De Mars	Gemeente Zutphen	D2GU	6.476.864	875.188	-
	Verbetering vestigingsklimaat B&S-park	Gemeente Enschede	POD2O	2.784.183	1.392.092	-
	Verbeteren Ontsluiting Westermaat Bedrijfsverzamelgebouw MTF	Gemeente Hengelo	POD2O	3.968.409	992.102	-
	Microsystem Technologie Foundry B.V.	POD2O	593.216	135.000		
	Revitalisering bedrijventerrein 't Varck	Gemeente Haaksbergen	POD2O	46.768	24.655	-
	<i>Niet in projecten verwerkte correctie NAP</i>			-/- 436.071	-	-
Totaal 1.3				172.411.715	40.294.478	547.873

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
1.4	5 monumentale ophaalbruggen	Gemeente Raalte	D2OV	315.013	154.384	-
	Aanbouw Zompenloods	Stichting de Berkelzomp	D2GU	118.005	38.941	-
	Aanleg en reconstructie recreatief fietspad 331 langs het Overijsselse	Recreatiegemeenschap Salland	D2OV	681.528	306.473	
	Aanleg Fietsbaan (beleef de Berkel)	Gemeente Berkelland	D2GU	352.077	116.186	-
	Aanleg fietspad Bathermerweg	Gemeente Hellendoorn	D2OV	82.373	16.288	
	Aanleg fietspad langs de Griff	Gemeente Rhenen	D2GU	522.873	172.297	-
	Aanleg fietspad oude Deventerweg	Gemeente Hellendoorn	D2OV	27.136	6.784	
	Aanleg Fietsroutenetwerk Salland	Recreatiegemeenschap Salland	D2OV	149.820	50.266	-
	Aanleg fietsvoorziening Holten-Bathmen	Gemeente Rijssen-Holten	D2OV	706.264	176.566	

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	Aanleg Groene Entree	Gemeente Utrechtse Heuvelrug	D2GU	1.190.796	476.318	-
	Aantrekkelijkheid paardentoeerisme vergroten	St. Bevordering Agrarische Bedrijfsvoering en Gebiedsontwikkeling	D2GU	136.410	49.358	-
	Arsenaal aan mogelijkheden	Gemeente Nijmegen	PO5AN	2.285.077	916.023	-
	Beleef de Wildernis van Afrika	Ouwehands Dierenpark	D2GU	658.857	48.662	-
	Blokzijl weer vestingstad	Gemeente Steenwijkerland	PO5BO	224.442	50.504	-
	Bouw Replica Berkelzomp	Stichting de Berkelzomp	D2GU	60.231	21.193	-
	Brug Giethoorn	Provincie Overijssel	PO5BO	2.061.243	412.249	-
	Centrale ruimte voor toerisme en Bredevoort boekenstad	Vereniging Bredevoorts belang	D2GU	250.103	90.356	-
	Complex Radio Kootwijk	Dienst Landelijk Gebied	D2GU	4.919.083	1.443.057	-
	De Sallandse Zandloper (voorbereiding)	Stichting Stimuland	D2OV	51.037	17.123	-
	De Sallandse Zandloper in uitvoering	Stichting Stimuland	D2OV	110.654	51.346	-
	Dragonheart	Gemeente Enschede	POD2O	555.538	277.769	-
	Erve Kots duidelijker op de kaart	Gemeente Oost Gelre	D2GU	264.848	88.273	-
	Erve Woldhuis	Stichting RIBO	POD2O	1.420.153	431.957	-
	Expositieruimte Tricot Winterswijk	Stichting Wim Izaks	D2GU	999.625	342.000	-
	Fietsen naar Radio Kootwijk	Gemeente Apeldoorn	D2GU	238.080	78.567	-
	Fietsknooppunten Twente	Regio Twente	POD2O	335.713	167.856	-
	Fietsknooppunten Twente	Regio Twente	D2OV	411.808	163.406	-
	Fietspad Barneveldsestraat	Gemeente Renswoude	D2GU	3.360.010	507.294	-
	Fietspad langs onverharde wegen	Gemeente Deventer	D2OV	103.030	35.751	-
	Fietspad Let de Stigter	Provincie Utrecht	D2GU	2.495.008	631.265	-
	Gebiedsontwikkeling Hylkemaweg Giethoorn	Gemeente Steenwijkerland	PO5BO	3.296.289	820.343	-
	Heeten samen over paden	Landschap Overijssel	D2OV	400.459	158.000	-
	Herinrichten oude Berkel en Mallum	Gemeente Eibergen	D2GU	968.211	305.421	-
	Herinrichting Beuningerstraat	Gemeente Losser	D2OV	824.733	248.226	-
	Herinrichting Centrum Hengelo Gld. 1e fase	Gemeente Hengelo GLD	D2GU	544.334	179.630	-
	Herinrichting De Ganzenheuvel	Gemeente Nijmegen	PO5AN	320.379	104.505	-
	Herinrichting Vijver Scholtenhagen	Gemeente Haaksbergen	D2OV	271.234	91.002	-
	Herinrichting weg Delden-Borne	Provincie Overijssel	D2OV	475.196	171.913	-
	Herstel Boerenvakwerk schaapskooi	De heer H.W. Hoentjen	D2OV	100.016	31.918	-
	Herstel Kasteelpark Twickel	Stichting Twickel	D2OV	1.033.911	346.886	-
	Herstel Kasteelpark Twickel fase 2	Stichting Twickel	D2OV	3.323.981	1.219.079	-
	Hoofdsteunpunt Holterberg	Gemeente Rijssen-Holten	D2OV	904.829	299.547	-
	IJsbaan Twente	Gemeente Enschede	POD2O	9.043.000	750.000	-
	Inrichting gebouw De Oale Schole	Stichting de Oale Schole	D2GU	84.106	27.629	-
	Kerkenpaden in het Achterhoekse landschap fase 4	Recreatieschap Achterhoek-Liemers	D2GU	220.602	136.055	-
	Kinderfietsroute Achterhoek	Gelders Overijssels Bureau voor Toerisme (GOBT)	D2GU	247.398	61.709	-
	Klank- en Lichtspel Oude Calixtuskerk	Gemeente Oost Gelre	D2GU	837.000	398.310	-
	Klompenpaden in de Gelderse Vallei Oost Nederland	Stichting Landschapsbeheer Nederland	D2GU	128.760	42.491	-
	Koningsplein Lievelede	Gemeente Lichtenvoorde	D2GU	345.615	107.853	-
	Kwaliteitsimpuls recreatie en natuur De Borkeld	Staatsbosbeheer	D2OV	279.338	110.842	-

Maatregel	Projectnaam	Eindbegünstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	Kwaliteitsverbetering fietspad Arnhemse Karweg	RGV Holding B.V.	D2GU	77.992	25.738	-
	Kwaliteitsverbetering fietspad Brandpad	RGV Holding B.V.	D2GU	193.354	63.807	-
	Kwaliteitsverbetering fietspad Eibertjespad	RGV Holding B.V.	D2GU	193.455	63.840	-
	Kwaliteitsverbetering fietspad Paleispad	RGV Holding B.V.	D2GU	133.826	44.163	-
	Land van Labyrinthen, 2e fase	Stichting Green Family Entertainment	D2OV	1.381.299	299.000	-
	Losser op weg naar een toeristische gemeente	Gemeente Losser	D2OV	190.115	75.842	-
	Masterplan Bredevoort	Gemeente Aalten	D2GU	97.496	34.820	-
	Molenplein Oude Molen Lettele	Stichting Windkorenmolens de Leeuw	D2OV	71.213	34.182	-
	Museumboerderij Lebbenbrugge	Meester H.W. Heuvelstichting	D2GU	132.779	19.826	-
	Natuurlijk Rolpad Lemele	Gemeente Ommen	PO5BO	152.563	35.784	-
	Op Avontuur in Twente	Twents bureau voor toerisme	D2OV	249.092	142.137	-
	Op Avontuur in Twente	Twents bureau voor toerisme	POD2O	199.274	108.000	-
	Openbaar Vervoer Museum	Openbaar Vervoer Museum	D2GU	74.331	14.084	-
	Overijssels Erfgoedpad	Vereniging Nivon	D2OV	28.639	7.155	-
	Overijssels Erfgoedpad	Vereniging Nivon	PO5BO	28.639	14.905	-
	Overijssels Erfgoedpad	Vereniging Nivon	POD2O	14.319	7.453	-
	Parkeerterrein De Wieden	Vereniging Natuurmonumenten	PO5BO	83.419	14.064	-
	Reconstructie goudzoekerspad	Gemeente Hellendoorn	D2OV	40.009	10.003	-
	Reconstructie Landgoed Ampsen	Landgoed Ampsen B.V.	D2GU	736.942	243.191	-
	Recreatie rond Doornenburg	Gemeente Bemmelen	PO5AN	163.795	54.939	-
	Recreatief fietspad nr.319	Recreatiegemeenschap Salland	D2OV	143.022	47.197	-
	Rehabilitatie Kronenburgpark	Gemeente Nijmegen	PO5AN	1.235.970	556.186	-
	Renovatie Schutsluis Borculo	Gemeente Borculo	D2GU	555.185	183.211	-
	Restauratie en multifunctioneel gebruik Oude Calixtuskerk	Stichting Gelderse Kerken	D2GU	1.736.119	559.951	-
	Restauratie IJsselhotel	N.V. Bergkwartier, Mij tot Stadsherstel	D2OV	5.613.555	398.150	-
	Restauratie Korenspieker Ravenhorst	Mevrouw E.C.L. Kroon	D2GU	250.495	75.000	-
	Revitalisering De Schaffelaar	Stichting Het Geldersch Landschap	D2GU	2.062.256	642.339	-
	Schaapskooi Ermelo	St. Schapendrift	D2GU	595.832	172.221	-
	Schaapskooi Hoog Buurlo	Staatsbosbeheer Regio Oost	D2GU	368.453	121.589	-
	Skate en skeelernetwerk Oost Achterhoek	Recreatieschap Achterhoek-Liemers	D2GU	71.275	29.579	-
	Sonsbeek 9:Locus Focus	Stichting Sonsbeek 2001	PO5AN	1.622.207	86.676	-
	Sport- en recreatieterrein Diekmangebied	Gemeente Enschede	POD2O	-	-	-
	St. Jansbeek waterpoort	Gemeente Arnhem	PO5AN	1.576.707	709.519	-
	Stadsplan Steenwijk	Gemeente Steenwijkerland	PO5BO	3.304.467	658.686	-
	Stadsrandzone Enschede Zuid	Gemeente Enschede	D2OV	799.492	249.570	-
	Synagoge Borculo	Stichting Synagoge Borculo	D2GU	646.423	155.142	-
	Toegankelijkheid grote zaal Victor de Stuers	Stichting Victor de Stuers	D2GU	152.976	50.000	-
	TOP Grebbelinie: herstel Lambalgerkeerkade	Gemeente Scherpenzeel	D2GU	161.617	57.117	-
	Trap-BEN/Bevervoorde	Gebiedscommissie Neede-Borculo	D2GU	335.607	110.973	-
	Triënnale Apeldoorn	Stichting Triënnale Apeldoorn	D2GU	1.283.344	960.000	-
	Verbeteren publiekfunctie Lemelerberg	Landschap Overijssel	PO5BO	168.804	84.402	-
	Verbetering Infrastructuur Museum Buurt- spoorweg	Stichting Museum Buurtspoorweg	D2OV	323.046	126.032	-
	Verbetering toeristische infrastructuur Bronckhorst	Gemeente Bronckhorst	D2GU	62.366	20.581	-

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	Verbreding fietspad Valleikanaal	Provincie Utrecht	D2GU	711.924	284.337	-
	Verbreding fietspad Valleikanaal fase 2	Provincie Utrecht	D2GU	364.807	138.898	-
	Vernieuwbouw Techniekmuseum HEIM	Stichting Techniekmuseum HEIM	POD2O	4.399.531	691.000	
	Versterking toegankelijkheid cultuur-historisch Elsenerbroek	Gemeente Hof van Twente	D2OV	92.259	30.954	
	Versterking vestigingsmilieu dorp Ruurlo	College van B&W van Ruurlo	D2GU	1.470.964	485.418	-
	Voetveer Veessen-Fortmond	Stichting S.V.V.F.	D2OV	48.011	22.765	
	Wandelnetwerk Twente	Regio Twente	POD2O	603.190	301.595	-
	Wandelnetwerk Twente fase II	Regio Twente	D2OV	913.837	362.612	
	Warkense Maalderij	Mevr. Draaijer-Nijendijk	D2GU	227.168	34.302	-
	Watermuseum Fase 2	Stichting 'Het Nederlands Watermuseum'	PO5AN	10.258.305	1.499.191	-
	Werken aan Groenlo Vestigingsstad	Gemeente Groenlo-Lichtenvoorde	D2GU	2.050.892	902.329	-
	Zwembad 't Willaer	Gemeente Scherpenzeel	D2GU	80.052	26.420	-
	Groene entree Amerongen, onderdeel rotonde N225	Provincie Utrecht	D2GU	325.478	81.706	-
	Uniforme voorlichtingsmiddelen	Vereniging Natuurmonumenten	D2OV	60.690	21.241	
	Recreatieve Voorziening Buurse & Witte-veen	Vereniging Natuurmonumenten	D2OV	72.654	29.061	
	Toeristische-recreatieve Routestructuren	Regio Twente	D2OV	250.981	52.143	
	Fietspad Herikerweg Markelo	Gemeente Hof van Twente	D2OV	198.247	46.548	
	Restauratie textielwerkliedenrijtuig	Stichting Museum Buurtspoorweg	D2OV	240.869	43.258	
	Toeristische voorziening Cluster Noord-Overijssel	Regio IJssel-Vecht	PO5BO	397.332	89.408	
	Fiets/Wandel/Faunatunnel	Gemeente Twenterand	POD2O	1.055.748	260.923	
	De Schammer, fietstunnel A28	Provincie Utrecht	D2GU	1.516.141	560.000	-
	<i>Niet in projecten verwerkte correctie NAP</i>			-/ 234.582	-	-
Totaal 1.4				101.152.493	26.281.034	-

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
2.1	Achterhoeks centrum voor technologie	Achterhoeks Centrum voor Technologie	D2GU	424.908	212.454	-
	Applied life sciences	Hogeschool Arnhem-Nijmegen	PO5AN	716.914	180.875	-
	ArbeidsplaatsenPremieRegeling-II	Provincie Overijssel	PO5BO	-	-	
	ArbeidsplaatsenPremie Regeling II	Provincie Overijssel	POD2O	4.107.771	270.260	113.068
	Automatisering assemblage micro-instrumenten	Bronkhorst High-Tech BV	D2GU	638.629	48.020	-
	Automatisering logistieke afhandeling bakkerijproducten	Bakker Wiltink	D2GU	308.107	48.624	-
	Bevordering internationalisering Gelderse bedrijven	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	D2GU	160.555	64.222	-
	Bevordering Internationalisering Gelderse bedrijven	Hogeschool Arnhem-Nijmegen	PO5AN	259.371	51.578	-
	Bio-Centrale Goor	BioEnergie Twente	D2OV	7.445.149	550.000	
	Biomassavergistingsinstallatie Rietberg	CCS BV	D2OV	-	-	

Maatregel	Projectnaam	Eindbegünstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	Biomassaverwarming op een vleeskuikenbedrijf	Firma Beltman	D2OV	369.894	49.861	
	Breedband Buitengebied Deventer/Salland	Gemeente Deventer	D2OV	779.485	105.292	-
	Career Center	Stichting Career Center Twente	POD2O	1.370.831	166.270	
	Demonstratieproject kleinschalige windturbines	Animal Sciences Group BV	D2OV	64.810	17.549	
	Draadloos ICT netwerk met breedband-internet faciliteiten in Broekland	Stichting Draadloos Netwerk Broekland	D2OV	100.958	8.743	
	Duurzaam oplossen grondwater-overlast Twente	Gemeente Enschede	D2OV	-	-	-
	Duurzame verwarming varkenstallen dmv hout	Animal Sciences Group divisie Veehouderij	D2OV	103.207	36.166	-
	Elektrificering van de manuele rolstoel	Revab BV	D2GU	648.486	50.000	-
	Energiebureau Overijssel	Energiebureau Overijssel	D2OV	152.138	31.204	
	Energiebureau Overijssel	Energiebureau Overijssel	PO5BO	95.794	16.338	
	Energiebureau Overijssel	Energiebureau Overijssel	POD2O	420.469	113.000	
	Health Valley Gelderland	Ontwikkelingsmaatschappij Oost Nederland NV	PO5AN	264.874	131.212	-
	Holland Business House	Stichting Holland Business House	POD2O	94.087	25.874	
	ICT breedbandinfrastructuur Achterhoek	Sociaal Economisch Overleg voor de Achterhoek	D2GU	92.891	46.446	-
	Imot-ii	Stichting IMOT	POD2O	580.269	132.000	
	Industrial Design Centre	Stichting Industrial Design Centre	POD2O	830.678	220.216	
	Innofonds III	Innofonds Twente BV	POD2O	25.072.348	2.250.000	-
	Innovatie Stimuleringsregeling	Provincie Overijssel	D2OV	2.320.339	351.023	-
	Innovatie Stimuleringsregeling	Provincie Overijssel	PO5BO	2.226.921	189.766	-
	Innovatie Stimuleringsregeling	Provincie Overijssel	POD2O	12.268.340	2.029.487	1.433.380
	Innovatiefonds III 2004-2007	Participatiemaatschappij Oost Nederland N.V.	D2GU	2.525.000	1.000.000	-
	Innovatiefonds III 2004-2008	Participatiemaatschappij Oost Nederland N.V.	PO5AN	3.116.000	1.000.000	-
	Innovatiefonds IIIA Platteland 2009	Participatiemaatschappij Oost-Nederland N.V.	D2GU	3.390.000	1.500.000	-
	Kansrijk eigen baas	Stichting Kansrijk eigen baas	D2GU	2.649.076	662.269	-
	Kansrijk eigen baas 2	Stichting Kansrijk eigen baas	D2GU	1.118.448	559.224	-
	Kansrijk Eigen Baas Overijssel	Stichting Kansrijk eigen baas	D2OV	1.164.634	458.428	-
	Kansrijk Eigen Baas Overijssel	Stichting Kansrijk eigen baas	POD2O	1.164.632	458.427	-
	KCR 13 Pre-analysestraat	Labiron Systems B.V.	PO5AN	262.177	45.881	45.881
	KCR 14 Roadline productiemachine	NILS B.V.	PO5AN	-	-	-
	KCR 15 Luchtkussendaken	Buitink Zeilmakerij	PO5AN	215.646	35.950	33.901
	KCR 16 Kwaliteitscentrale Verkeerslichtenregelingen	Focus Business Improvement B.V.	PO5AN	207.594	28.340	26.725
	KCR 17 Carwash van de toekomst	Twee KT B.V.	PO5AN	654.156	72.030	67.925
	KCR 20 Bone Impaction Grafting Revisie-technologie	Spierings Medische Techniek BV	PO5AN	985.320	174.774	174.774
	KCR 22 Femiscope	ComfortPat BV	PO5AN	926.719	144.537	144.537
	KCR 23: Ontwikkeling etheen sporengasdetector	Sensor Sense B.V.	PO5AN	211.408	37.317	37.317

Maatregel	Projectnaam	Eindbegünstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	KCR Finish van de Berkel bike	BerkelBike B.V.	PO5AN	334.497	66.445	66.445
	KCR: Kennis Cluster Regeling 3	Stichting Eskan	PO5AN	98.447	49.115	11.678
	Keteninnovatie Oost-Nederland	Oost N.V.	D2OV	802.091	161.785	
	Keteninnovatie Oost-Nederland	Oost N.V.	PO5BO	815.327	79.500	
	Keteninnovatie Oost-Nederland	Oost N.V.	POD2O	4.190.844	1.113.000	426.650
	Ketenproject Koolzaad	Twentsche Oliemolen B.V.	D2OV	757.282	99.000	
	KION 2 - Platteland	Stichting KION	D2OV	1.028.631	235.000	
	KION fase 3	Stichting KION	D2OV	1.308.596	106.663	
	LSK: Boordcomputer en automanagement	Transportgroep Brummen B.V.	PO5AN	21.718	8.687	8.687
	LSK: De smaak van Gelderland	Think Logical	PO5AN	28.410	9.076	9.076
	LSK: E-Drive	Think Logical	PO5AN	48.645	9.075	9.076
	LSK: Management Haalbaarheidsfaciliteit	N.V. Gom	PO5AN	30.410	12.851	5.952
	LSK: Rackrunner	Twin Order Picking Systems B.V.	PO5AN	35.004	9.000	9.000
	LSK: Signergy	Wifi4all	PO5AN	14.783	5.914	5.913
	LSK: Tracing en Tracking Veilingkarren	5M Distri Network	PO5AN	24.128	9.075	9.075
	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	Natuur en milieu Overijssel	D2OV	80.101	28.836	-
	MeerWaarde	5M Distri Network	PO5AN	106.455	46.213	-
	MI&I: Advisering in HRM	IF Technology	PO5AN	7.460	1.865	1.865
	MI&I: Advisering Kennismanagement	IF Technology	PO5AN	4.226	1.057	1.057
	MI&I: Branderpijpwisselverwarmingssysteem	Adhetec B.V.	PO5AN	27.000	6.500	6.500
	MI&I: Bulgarije	EMT Special Equipment B.V.	PO5AN	3.500	875	875
	MI&I: Businessplan Diepeveen Solid Design	Diepeveen Machines B.V.	PO5AN	11.391	2.848	2.848
	MI&I: Clara	Sejour en France	PO5AN	73.957	11.094	11.094
	MI&I: Competentie ontwikkeling medewerkers	Van Kessel en Janssen B.V.	PO5AN	24.377	5.000	5.000
	MI&I: De Ademlucht inzettijdcast	Van Vosselen Productie en Handelsonderneming	PO5AN	17.500	4.375	4.375
	MI&I: Dealernetwerk opbouwen in Nederland	Dik Geurts Haardkachels B.V.	PO5AN	123.257	16.500	16.500
	MI&I: Documate Extended	Edmond research & development B.V.	PO5AN	13.020	1.953	1.953
	MI&I: EFI in de markt zetten	Instituut Functionele Geneeskunde	PO5AN	5.997	900	900
	MI&I: Facility Net	Planon B.V.	PO5AN	64.219	9.633	9.633
	MI&I: Geautomatiseerd Logistiek Systeem	Pointer B.V.	PO5AN	24.800	6.200	6.200
	MI&I: MatrixFrame	Matrix Software B.V.	PO5AN	27.000	6.750	6.750
	MI&I: Innovatie nu nog communicatie	Coadit BV	PO5AN	37.392	5.609	5.609
	MI&I: Introductie webdesigning.nl	Phasor-it	PO5AN	5.778	867	867
	MI&I: Investering Innovatief Bakproces	Bakkerij Koenen B.V.	PO5AN	132.115	19.817	19.817
	MI&I: Kwaliteitsmanagementsysteem	Abucon Apparatenbouw	PO5AN	5.900	1.375	1.375
	MI&I: Marketingplan Sidcon BV	Sidcon B.V.	PO5AN	10.019	2.505	2.505
	MI&I: Nieuwe markten	Groba Voedersystemen B.V.	PO5AN	43.641	10.910	10.910
	MI&I: Ondernemersplan samenwerking hydroplantenontwikkeling & productie Thai-land	Hydro Huisman B.V.	PO5AN	4.000	1.000	1.000
	MI&I: Ontwikkeling & Exploitatie 3D-scanrobot & 5 assige freesmachine	Diepeveen Machines B.V.	PO5AN	82.650	12.398	12.397
	MI&I: Ontwikkeling innovatieve verpakkingshouders SellLaVi	Sellavi	PO5AN	24.500	3.675	3.675
	MI&I: Ontwikkeling Legshaper	Shape Products	PO5AN	9.589	1.438	1.439

Maatregel	Projectnaam	Eindbegünstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	MI&I: Ontwikkeling van de PET	Brainquiry-Europe C.V.	PO5AN	15.026	2.254	2.254
	MI&I: Organisatie en Toekomst	Edmond research & dev. B.V.	PO5AN	1.838	460	460
	MI&I: Orient Plaza Food	Orient Plaza	PO5AN	673.454	39.451	39.451
	MI&I: Oxy Clinic herontwerp	Artinis Medical Systems B.V.	PO5AN	35.375	8.844	8.844
	MI&I: Oxy Clinic Implementatie & Commercialisering van het bedrijf AMS	Artinis Medical Systems B.V.	PO5AN	55.548	8.332	8.332
	MI&I: Project management MI&I	Eskan (Oost N.V.)	PO5AN	1.189.206	581.984	244.912
	MI&I: Prototype HF-laslijn voor PVC-inflatables	Koenen Air B.V.	PO5AN	119.700	16.110	16.110
	MI&I: Prowin	Prisma product ontwikkeling	PO5AN	-	-	-
	MI&I: Reclame en PR The smart valley	The Smart Valley B.V.	PO5AN	-	-	-
	MI&I: Samenbrengen MKB-ondernemingen en ondernemende managers	Participatium B.V.	PO5AN	20.000	5.000	5.000
	MI&I: SiteUpdater	We-Do-It	PO5AN	11.122	1.647	1.647
	MI&I: SLIMM ontwikkeling nieuw concept	SLIMM-adviesbureau	PO5AN	22.800	5.700	5.700
	MI&I: Solar road train	Small Poppy B.V.	PO5AN	122.084	18.041	18.041
	MI&I: Start-up Edrive	Unique Shopping Point B.V.	PO5AN	79.077	19.769	19.769
	MI&I: Strategie - Ontwikkeling	Human ConneXion	PO5AN	41.226	10.306	10.306
	MI&I: Strategisch Innovatie Rondes	Coöp. Tuinbouwcentrum Lent UA	PO5AN	20.623	4.124	4.124
	MI&I: Strategisch marketingplan turntoestellen	Koenen Air B.V.	PO5AN	31.500	7.875	7.875
	MI&I: Synbio in de markt zetten	Chiralix B.V.	PO5AN	26.716	3.665	3.665
	MI&I: Technisch onderzoek mini-funderingsmachine	Ecodrie	PO5AN	28.500	7.125	7.125
	MI&I: Technische advisering 'zaagoptimalisatie'	Matrix Software B.V.	PO5AN	4.570	1.143	1.143
	MI&I: Toepassing GSM-verbinding	Adhetec B.V.	PO5AN	10.000	2.500	2.500
	MI&I: Wereldwijd introduceren van het microflow meetprincipe	Microflow Technologies B.V.	PO5AN	50.343	7.350	7.350
	MI&IE 2 2004-2006 Project Management	Oost N.V.	PO5AN	690.184	345.092	345.092
	Netlab Twente	BTC Twente	POD2O	1.581.238	435.000	
	Netwerkactiviteiten Logistiek Knooppunt Twente	ETT European Transport region Twente	POD2O	240.291	71.841	
	NINBAN	Stichting Nieuwe bedrijvigheid Gelderland	PO5AN	114.027	34.191	15.685
	Open Source Architectuur Twentse Overheden	Stichting Breedband Twente	POD2O	1.042.971	417.188	-
	Outdoor Twente	Stichting Outdoor Twente	POD2O	262.868	77.217	
	Pension Max	Maatschap Keurhorst	D2OV	241.839	36.000	-
	Reductie van zuiveringsslib met wormen	SR-Technologie	D2GU	418.642	50.000	-
	Regionaal Innovatie Netwerk (RIN)	Stichting Plattelandshuis Achterhoek en Liemers	D2GU	494.800	165.108	-
	Samenwerking MKB bedrijven	Provincie Overijssel	POD2O	930.415	139.562	-
	Sensibilisering Informal Capital	Ontwikkelingsmaatschappij Oost Nederland N.V.	PO5AN	380.580	165.621	82.811
	Startende ondernemers op een vitaal platteland	LTO Noord	D2GU	5.100	1.274	-
	Stimulering Ondernemerschap MBO-HBO	ROC Nijmegen	PO5AN	694.285	347.143	-

Maatregel	Projectnaam	Eindbegünstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	Technische Kunststoffen	Projectbureau voor onderzoek aan Materialen- en Productietechnieken	PO5AN	70.735	34.636	-
	Technologieontwikkeling microalgen	Ingrepo B.V.	D2GU	393.877	42.563	-
	The Building	Stichting Hemelsbreed	PO5AN	80.852	40.426	-
	Vital	Stichting Virtual Valley Twente	POD2O	1.752.899	509.301	265.044
	Wierentechnologie	Stichting Plattelandsontwikkeling	D2GU	1.367.905	515.446	-
	Winery	(leeg)	D2GU	99.880	24.895	-
	Wireless Internet Nieuw-Heeten	Stichting W.I.N.	D2OV	129.156	7.105	-
	Xire	Ertecee B.V.	POD2O	1.388.591	199.200	-
	Zorgboerderij Den Aoverstep	Den Aoverstep	D2GU	224.072	27.226	-
	MI&I: Marktgericht Innoveren en Implementeren (uitvoering door SenterNovem)	Diverse projectaanvragers	PO5AN	3.177.268	622.916	622.916
	MI&I: Prototype bouw eigen ASK t.b.v. branderijwisselverwarming	Adhetec B.V.	PO5AN	16.000	2.400	2.400
	MI&I: Prototyping webbased verzuim- en vacaturesysteem	Structuur Management B.V.	PO5AN	59.944	8.992	8.992
	MI&I (uitvoering door SenterNovem)	Diverse projectaanvragers	D2GU	2.730.019	487.092	-
	MI&IE (Begeleiding door Oost N.V.)	Oost N.V.	D2GU	1.033.072	516.536	-
	Overlevingskansverbetering Ondernemingen	Stichting TIB	POD2O	186.811	51.750	-
	Twentebreed exporteren	Stichting Twente Export Societeit	POD2O	202.343	43.493	-
	<i>Niet in projecten verwerkte correctie NAP</i>			-/ 252.206	-	-
Totaal 2.1				113.334.858	21.928.930	4.531.752

Maatregel	Projectnaam	Eindbegünstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
2.2	De Meene kwaliteitsverbetering natuurkamping	Stichting De Meene	D2OV	319.049	40.000	-
	Duurzaam recreëren in Overijssel	Galema Advies	D2OV	156.671	56.101	-
	Duurzame arrangementen in de Achterhoek	Stichting ECEAT Nederland	D2GU	84.310	40.783	-
	Erve Boswinkel	Erve Boswinkel	D2OV	457.055	66.000	-
	Gastenboerderij de ziel	VOF Caumanns	D2OV	281.053	19.840	-
	Gastenboerderij Spijkvoorde	Gastenboerderij Spijkvoorde	D2OV	516.370	49.158	-
	Gastehuis stichting B'ulah	Stichting B'Ulah	PO5BO	6.773.018	805.005	-
	Gildenwerkplaats het Dinkelwerk	Kaarsenmakerij Twente	D2OV	181.151	27.172	-
	Groepsaccommodatie/kampeerboerderij 'huis in 't Veld'	A.V. Huis in 't Veld	D2OV	455.479	60.000	-
	Hooibergen 'De Grimberghoeve'	De Grimberghoeve	POD2O	188.672	31.693	-
	Hooibergen 'De Heidehoeve'	De Heidehoeve	POD2O	181.161	31.693	-
	Hooibergen 'Overijssel Vakantiepark 't Molke'	Vakantiepark 't Molke	POD2O	204.504	31.693	-
	Hooibergen 'Woolderink'	Maatschap Woolderink	POD2O	195.262	31.693	-
	Hooibergen De Langenberg	Kampeerboerderij Langenberg	D2OV	200.251	31.693	-
	Hooibergen Het Exoo	Het Exoo	D2OV	189.055	26.693	-
	In Stap en Draf in Salland	Stichting Hippisch Toerisme Nederland	D2OV	104.781	31.279	-
	Industrieel Erfgoed Twente	Regio Twente	POD2O	120.451	48.180	-

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	KITS/PIT III	Stichting Eskan (Oost NV)	PO5AN	64.435	32.218	-
	KITS: De Hoogewaard	Vakantieboerderij De Hoogewaard	PO5AN	45.911	5.739	-
	KITS: De Panoven	Recreatieoord De Panoven	PO5AN	140.844	17.606	-
	KITS: De Picador	De Picador BV	PO5AN	303.595	27.000	-
	KITS: De Remketting	B&B De Remketting	PO5AN	106.300	12.633	-
	KITS: Hotel Elst	Hotel Elst	PO5AN	705.316	27.000	-
	KITS: Management PITS	Stichting Eskan (Oost N.V.)	PO5AN	90.642	45.321	-
	KITS: Opwaarderen City Park Hotel	City Park Hotel	PO5AN	126.672	15.834	-
	KITS: PIT2 Loungeterras 't Klaverblad	Pannenkoekenrestaurant V.O.F. 't Klaverblad	PO5AN	-	-	-
	KITS: Steenen tafel	Rest. 'De Steenen tafel'	PO5AN	198.134	24.041	-
	KITS: t Lingevel	B&B 't Lingevel	PO5AN	173.841	20.812	-
	KITS: Uitbreiding kas	Zepplinn Hoveniers	PO5AN	15.919	1.990	-
	KITS: Velorama	Nationaal fietsmuseum Velorama	PO5AN	219.904	27.000	-
	KITS: Wapen van Elst	Het Wapen van Elst	PO5AN	307.707	27.000	-
	KITS: Wijnfort Lent	Wijnfort Lent B.V.	PO5AN	26.058	3.257	-
	Kwaliteitsimpuls toerisme	Provincie Overijssel	PO5BO	16.259.172	811.818	-
	Kwaliteitsimpuls toerisme	Provincie Overijssel	POD2O	5.118.200	357.772	257.523
	Kwaliteitsimpuls Toerisme onderdeel Plattelandsontwikkeling	Provincie Overijssel	D2OV	8.215.360	666.654	-
	Nieuw Toeristisch Concept voor Twente	Regio Twente	D2OV	328.998	167.493	-
	Nieuw Toeristisch Concept voor Twente	Regio Twente	POD2O	328.998	163.871	-
	NORT Achterhoek	Stichting Nort Gelderland	D2GU	562.565	261.693	-
	Nort Utrecht	Stichting Nort Utrecht	D2GU	170.191	47.515	-
	Omschakeling van Landbouwbedrijf naar recreatiebedrijf	Abbink Aardappelen B.V.	D2OV	42.946	6.442	-
	Ontwikkeling monumentale Schuur	Restaurant de Kemper	D2OV	248.390	114.067	-
	Ontwikkeling toerisme en recreatie Achterhoek	Achterhoeks bureau voor Toerisme	D2GU	485.440	182.477	-
	Opstart Manege/Pensionstalling	Maatschap Tiebot-Bagter	D2OV	345.418	40.674	-
	Platform toeristische ondernemers Salland	Stichting Nort Salland	D2OV	387.025	97.848	-
	Sagen Twente, grenseverleggende belevnissen	Regio Twente	POD2O	175.723	86.040	-
	Stadsrecreatiekaart	Regio Twente	POD2O	72.000	18.000	-
	Stimulering zakelijke toerisme	Regionaal Bureau Toerisme KAN	PO5AN	495.575	145.000	-
	Toeristisch offensief Kop van Overijssel	VVV Kop van Overijssel	PO5BO	35.181	8.918	-
	Toeristisch offensief Overijssels Vechtdal 2004-2007	Regio IJssel-Vecht	PO5BO	853.024	293.289	-
	Toeristische conceptontwikkeling Achterhoek	Achterhoeks bureau voor Toerisme	D2GU	303.408	94.545	-
	Toeristische Marktwerking KAN	Regionaal Bureau Toerisme KAN	PO5AN	749.363	370.532	-
	Vakantiepark 'De Ravenhorst'	Kloosters, Joost	D2OV	400.133	38.012	-
	Verbouwing broederschapshuis Samen Eén Giethoorn	Stichting Doopsgezind Broeder- schapshuis Samen Eén	PO5BO	331.634	35.250	-
	Versterken Landbouwmuseum De Laarman fase 2	Stichting Sallands Landbouwm. Laarman	D2OV	525.434	76.064	-
	Versterken Landbouwmuseum De Laarman in Luttenberg	Stichting Sallands Landbouwm. Laarman	D2OV	33.876	10.201	-

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	Versterking toeristisch-recreatief aanbod Rijssense musea	Stichting Rijssense Musea	D2OV	229.247	111.655	-
	Wereldtijdpad 1	Stichting Wereldtijdpad	D2OV	276.021	274.148	-
	Project Investeren in Toerisme (uitvoering door SenterNovem)	Diverse projectaanvragers	PO5AN	1.586.756	217.344	-
	PIT (Begeleiding door Oost NV)	Oost NV	D2GU	81.640	40.820	-
	PIT (Uitvoering door SenterNovem)	Diverse projectaanvragers	D2GU	6.904.671	458.148	-
	Erve Bruggert Haaksbergen	Erve Bruggert B.V.	D2OV	907.188	34.689	-
	Afdeling plattelandstoerisme VVV Deventer	Gemeente Deventer	D2OV	208.870	64.959	-
	Sagen Twente, grensverleggende belevenissen	Regio Twente	D2OV	61.621	30.171	-
	<i>Niet in projecten verwerkte correctie NAP</i>			-/ 78.832	-	-
Totaal 2.2				59.778.809	7.042.235	257.523
Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
3.1	Bedrijfstakschool in de Toekomst	Stichting bedrijfstakschool 'Anton Tijdink'	D2GU	2.502.120	225.000	-
	Ontwikkeling Integraal Praktijk Centrum	ROC Nijmegen	PO5AN	1.038.063	517.282	-
	Toekomst in de techniek	Bouwopleiding Berkelstreek	D2GU	516.432	124.802	-
	Vakkanjers	praktijkschool Wheemergaarden	D2GU	619.806	278.912	-
	<i>Niet in projecten verwerkte correctie NAP</i>			-/ 26.827	-	-
Totaal 3.1				4.649.594	1.145.996	-
Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
3.2	't As-Spel	Stichting Lichamelijke opvoeding Marienheem	D2OV	192.202	36.741	-
	Afronding zuidelijke randweg en herinrichting Dorpsstraat/Smitstraat	Gemeente Twenterand	D2OV	2.014.163	483.399	-
	Azelerbeek in beweging, uitbreiding de Hoff	Buurtshapscentrum de Hof	D2OV	180.419	26.852	-
	Centrum voor zorg en welzijn in Boekelo	Woningstichting Volion	D2OV	519.120	75.017	-
	De Ark van school naar multifunctionele dorpsvoorziening	Ver. Voor Protestants Christelijk Onderwijs Hellendoorn	D2OV	1.555.998	391.061	-
	De Horsthoeve	Patricia Vreugdenhil	D2OV	369.211	55.381	-
	De Oale Schole	Stichting de Oale Schole	D2GU	347.155	119.274	-
	Dorpshuis Achterberg	Gemeente Rhenen	D2GU	128.385	37.687	-
	Dorpshuis De Glindster	De Rudolphstichting	D2GU	2.239.418	200.000	-
	Dorpshuis Keyenberg	Gemeente Hengelo GLD	D2GU	357.103	99.009	-
	Dorpshuis Bernard Vos	Stichting Bernard Vos clubhuus	D2GU	392.570	160.000	-
	Functievernieuwing boerderij De Hoogkamp	Urtica De Vijfsprong	D2GU	1.214.421	602.770	-
	Gemeenschappelijk Clubgebouw	Vereniging S.D.O.L.	D2OV	960.505	166.570	-
	Gun ze de warmte	Stichting Zwembad Zandewierde	D2GU	1.772.626	400.000	-
	Heerlijkheid Stoutenburg	Stichting Utrechts Landschap	D2GU	1.253.747	388.661	-
	Herbouw Molukse Kampbarak	Stichting Nederlands Openlucht-museum	PO5AN	623.187	242.392	-

Maatregel	Projectnaam	Eindbegünstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	Herinrichting centrum Lochem	Gemeente Lochem	D2GU	381.460	176.902	-
	Herinrichting Dorpstraat-Holterweg en Dorpsplein te Heeten	Gemeente Raalte	D2OV	1.260.467	231.703	-
	Herinrichting Traverse Hengevelde	Gemeente Hof van Twente	D2OV	967.342	197.500	
	Herontwikkeling dorpskern Almen	Gemeente Gorssel	D2GU	681.491	220.120	-
	Herontwikkeling dorpsplein Harfsen	Gemeente Gorssel	D2GU	1.544.231	198.473	-
	Herstructurering centrumgebied Olst	Gemeente Olst-Wijhe	D2OV	1.413.555	390.883	-
	Historische elementen Zuidw	St. Landschap Overijssel	D2OV	90.950	22.048	
	Inlaatwerk IJsellinie	Stichting IJssellandschap	D2OV	705.338	337.096	-
	Inrichting Kulturhus 't Spieker Eibergen	Stichting Muziekcentrum Eibergen	D2GU	109.610	49.325	-
	Instandhouding Landmark Schoorsteen Fortmond	Staatsbosbeheer	D2OV	277.456	65.197	
	Internetruimte kulturhus Olst	Stichting Deltion College	D2OV	61.820	14.919	
	Kulturhus Kootwijkerbroek	Gemeente Barneveld	D2GU	4.150.062	1.261.677	-
	Kulturhus Olst	Het Saalien Woningbouw	D2OV	5.273.251	619.999	
	Kulturhus Overdinkel	Stichting Cluster Losser	D2OV	29.602	7.375	
	Kulturhus Ruurlo	Stichting Woonklavier	D2GU	5.277.202	1.761.285	-
	Kulturhus 't Kruispunt	Gemeentecentrum 't Kruispunt	D2GU	784.059	100.000	-
	Kulturhus 't Spieker	Stichting Muziekcentrum Eibergen	D2GU	3.315.434	750.000	-
	Masterplan Buurse (fase 1)	Stichting Accommodatie Buurse	D2OV	337.709	56.551	
	Midendorpshuis Den Ham	Oudheidkundige Vereniging Den Ham-V'hoop	D2OV	141.439	28.065	
	Multifunctionaliteit Pand van Janna	Stichting beheer Pand van Janna	D2OV	243.359	62.022	
	Multifunctioneel centrum Haarle	Stichting Multicultureel Centrum Haarle	D2OV	640.008	151.397	
	Multifunctioneel Centrum Tabaksteeg	Gemeente Leusden	D2GU	1.727.547	191.904	-
	Nieuw multifunctioneel ontmoetingscentrum Lichtenvoorde	Stichting Maatschappelijk Welzijn voor Jong en Oud Lichtenvoorde	D2GU	686.877	200.457	-
	Nieuwbouw Kinderopvang Bathmen	Kinderopvang Bathmen	D2OV	636.645	74.259	
	Nieuwbouw Multi Functioneel Centrum Scherpenzeel	Gemeente Scherpenzeel	D2GU	6.514.362	750.000	-
	Openbare verkeersvoorziening Goorseweg 48	Hestiacura BV	D2OV	297.152	42.263	
	Podium voor Neede	Gemeente Neede	D2GU	153.296	75.630	-
	Realisatie uitbreiding Kinderdagverblijf Bentelo	Hertda B.V.	D2OV	359.210	51.645	
	Realiseren Jeugdthonk De Hoven	Gemeente Deventer	D2OV	162.508	36.229	
	Reconstructie Grotestraat	Gemeente Hof van Twente	D2OV	2.262.572	683.037	-
	Reconstructie Linderflie te Vroomshoop	Gemeente Twenterand	D2OV	396.801	95.117	
	Reconstructie Pres. Kennedystraat / Churchillstraat te Vroomshoop	Gemeente Twenterand	D2OV	683.428	164.022	
	Renovatie concertzaal Boogie Woogie	Stichting Boogie Woogie	D2GU	151.558	68.201	-
	Renovatie Zwembad Heeten	Stichting Zwembad Heeten	D2OV	237.870	45.000	
	Restauratie Bolwerkersmolen en realisatie educatieve ruimte	Gemeente Deventer	D2OV	951.563	230.687	
	Restauratie molenromp/onderbouw Bataaf	Stichting Molen Bataaf	D2GU	271.783	90.000	-
	Rondweg Heeten	Provincie Overijssel	D2OV	2.040.913	516.151	

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
	Schitteringen in de Glind	De Rudolphstichting	D2GU	3.088.461	759.390	-
	Uitbreiding en Aanpassing Dorpshuis Vierhouten	Gemeente Nunspeet	D2GU	351.301	112.230	-
	Uitbreiding kinderdagverblijf Bommel de Beer	S.B.M. Veehof	D2OV	291.331	37.683	
	Uitbreiding kinderopvang Bommel de Beer deel 2	S.B.M. Veehof	D2OV	119.080	13.860	-
	Verbouwing gemeenschapscentrum De Schalm	Stichting Gemeenschapscentrum De Schalm	D2OV	379.832	72.729	
	Versterking gemeenschapsvoorzieningen 't meuken in sint isidorishoeve	Stichting gemeenschaphuis 't Meuken	D2OV	145.930	28.389	
	Werkverblijf Mallem verstandelijk gehandicapten	Gemeente Eibergen	D2GU	159.651	54.075	-
	Wiek in uitvoering	Stichting woningbouw Den Ham Vestion Wonen	D2OV	575.581	150.070	
	Wozoco Bentelo	Bouwwerening Ambt Delden	D2OV	275.096	41.221	
	Zorgboerderij De Eschrand	Zorgboerderij 'De Eschrand'	D2OV	545.413	37.500	-
	Zorgboerderij Erve Meyerinkbroek	Zorgboerderij Erve Meijerinkbroek BV	D2OV	85.831	12.237	
	Zorgboerderij Erve Sleiderink	Sleiderink, H.J.M.	D2OV	132.482	19.076	
	Zorgboerderij Klein Exterkate	Zorgboerderij Klein Exterkate	D2OV	185.432	22.067	
	Zorgboerderij 't Klein Wierke	Maatschap 't Lam-Fransen	D2OV	222.495	30.343	
	Molen van Buursink Markelo	Stichting Vrienden molen van Buursink	D2OV	201.743	36.301	
	Brookschole Markelo	Gemeente Hof van Twente	D2OV	103.269	36.144	
	Kantine e.d. Zorgboerderij De Eschrand	Zorgboerderij 'De Eschrand'	D2OV	53.192	7.950	-
	De Mariënburghkapel	Gemeente Nijmegen	PO5AN	998.651	109.769	-
	Multifunctioneel Gebouw Hengelo	Gemeente Hengelo GLD	D2GU	1.171.074	341.015	-
	Veilige oversteekplaats Platvoetsdijk	Provincie Gelderland	D2GU	272.151	89.810	-
	Programma stedelijke uitloopgebied Zutp-hen	Gemeente Zutphen	D2GU	101.633	49.354	-
	<i>Niet in projecten verwerkte correctie NAP</i>			-/- 168.677	-	
Totaal 3.2				68.631.112	15.563.166	-
Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
4.1	Technische Bijstand 4.1 D2GU	Provincie Gelderland	D2GU	3.594.300	1.666.980	-
	Technische Bijstand 4.1 PO5AN	Provincie Gelderland	PO5AN	1.699.028	788.005	849.514
	Technische Bijstand 4.1 D2OV	Provincie Overijssel	D2OV	1.722.707	861.354	
	Technische Bijstand 4.1 PO5BO	Provincie Overijssel	PO5BO	238.481	119.241	
	Technische Bijstand 4.1 POD2O	Provincie Overijssel	POD2O	1.247.723	623.862	
	<i>Niet in projecten verwerkte correctie NAP</i>			-/- 24.953	-/- 12.478	-
Totaal 4.1				8.477.285	4.046.964	849.514

Maatregel	Projectnaam	Eindbegunstigde	Programma	TSK	EFRO	Min. EZ
4.2	Technische Bijstand 4.2 D2GU	Provincie Gelderland	D2GU	1.828.269	914.134	-
	Technische Bijstand 4.2 PO5AN	Provincie Gelderland	PO5AN	814.119	407.059	407.060
	Technische Bijstand 4.2 D2OV	Provincie Overijssel	D2OV	607.108	303.554	
	Technische Bijstand 4.2 PO5BO	Provincie Overijssel	PO5BO	86.895	43.448	
	Technische Bijstand 4.2 POD2O	Provincie Overijssel	POD2O	406.786	203.393	
	Niet in projecten verwerkte correctie NAP				-/- 16.540	-/- 8.271
Totaal 4.2				3.726.637	1.863.317	407.060
Eindtotaal				597.584.107	145.635.625	6.593.722

Noot: in totaal is een niet in projecten verwerkte NAP-correctie opgenomen van € -1.484.440 (TSK) resp. € -20.749 (EFRO). Voor een nadere toelichting zie hoofdstuk 4.2).

Closure of Structural Funds 2000-2006 Assistance

Summary table of unfinished and non operational projects, suspended projects due to judicial or administrative proceedings
(to be attached to the final report)

OP TITLE	EPD Oost-Nederland
CCI NUMBER	2000 NL.16.2.D.O.004

PRIORITY	MEASURE ⁽²⁾	PROJECT REFERENCE	PROJECT TITLE	NAME OF THE BENEFICIARY / RECIPIENT	CERTIFIED EXPENDITURE PAID OUT OR TO BE PAID OUT ⁽³⁾ (in EUR)	COMMUNITY CONTRIBUTION (in EUR)	UNFINISHED AND NON-OPERATIONAL PROJECTS ⁽⁴⁾	SUSPENDED PROJECTS DUE TO ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS ⁽⁵⁾	SUSPENDED PROJECTS DUE TO JUDICIAL PROCEEDINGS ⁽⁶⁾
3	2	3.2 MFC Tabaksteeg	MFC Tabaksteeg	gemeente Leusden	1.727.547	191.904	X (foreseen to be finished on 31-12-2010) (no co-financing under other programs)		

Bijlage 7 Accountantsverklaring

Accountantsverklaring finale uitgavenstaat doelstelling 2 programma 2000-2006 als bedoeld in hoofdstuk V van de Verordening 438/2001.

Afgegeven ten behoeve van de Europese Commissie en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Opdracht

Wij hebben de door ons ter identificatie gewaarmerkte finale uitgavenstaat van de provincie Gelderland te Arnhem inzake het EPD Oost-Nederland, doelstelling-2 programma 2000-2006 gecontroleerd. De finale uitgavenstaat is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de provincie Gelderland. Het is onze verantwoordelijkheid een accountantsverklaring inzake de finale uitgavenstaat te verstrekken.

Het programma is door de Europese Commissie goedgekeurd met beschikking nr. CCI.2000.NL.16.2.DO.004, datum 6 augustus 2001.

Het eindsaldo van de finale uitgavenstaat bedraagt € 597.584.107 aan totale subsidiabele kosten en € 145.635.625 aan EFRO-gelden.

Werzaamheden

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder het controleprotocol 'EFRO/EOGFL EPD's 2000-2006' van de Accountantsdiensten van het Ministerie van Economische Zaken en van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit d.d. oktober 2001. Daarbij hebben wij de brief van de Minister van Economische Zaken betreffende de kortingen op de totale subsidiabele kosten en de categorisering van fouten als gevolg van het Nationaal Actieplan, betrokken in onze controle.

Dienovereenkomstig dienen wij onze controle zodanig te plannen en uit te voeren, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de finale uitgavenstaat geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een controle omvat onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van relevante gegevens.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de finale uitgavenstaat de uitgaven in alle van materieel belang zijnde aspecten juist weer, in overeenstemming met het controleprotocol 'EFRO/EOGFL EPD's 2000-2006' van de Accountantsdiensten van het Ministerie van Economische Zaken en van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit d.d. oktober 2001 en in het licht van het onderzoek en de conclusies van andere nationale of communautaire controles waarvan wij kennis hebben kunnen nemen. Dit impliceert dat:

- de finale uitgavenstaat in alle van materiële opzichten een getrouwe weergave is van de overeenkomstig de verordeningen en de bepalingen van het bijstandspakket gedane uitgaven;
- dat de aanvraag gericht tot de Europese Commissie om betaling van het eindsaldo van de communautaire steun juist is in het licht van het onderzoek en de conclusies van andere nationale of communautaire controles waarvan wij kennis hebben kunnen nemen.

Toelichtende paragraaf

Zonder afbreuk te doen aan ons oordeel merken wij het volgende op:

- tijdens ons onderzoek zijn er geen belemmeringen geweest die de reikwijdte van ons onderzoek hebben beperkt;
- dat de provincie Gelderland de geconstateerde fouten en onregelmatigheden op bevredigende wijze heeft gecorrigeerd en deze zijn derhalve niet van invloed op het te betalen bedrag aan communautaire steun;
- dat de gevolgde onderzoeksprocedure en de bij het onderzoek gebruikte gegevens, met inbegrip van de conclusies van de in eerdere jaren verrichte controles, zijn samengevat in het bijgaande rapport.

Overige aspecten - beperking in het gebruik (en verspreidingskring)

De finale uitgavenstaat van de provincie Gelderland en onze verklaring daarbij zijn uitsluitend bedoeld voor de provincie Gelderland ter verantwoording aan de Europese Commissie en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en kunnen derhalve niet voor andere doeleinden worden gebruikt.

Eindhoven, 14 september 2010,

Deloitte Accountants B.V.

was getekend: drs. J.J. Zuidema RA

Eindverslag deel B

**Verantwoordingsverslag 2008
EPD Oost-Nederland 2000-2006**

Inhoudsopgave

1	Inleiding	110
2	Operationeel kader	111
2.1	Inleiding	111
2.2	Sociaal-economische situatie Oost-Nederland	111
2.3	Regelgeving en beleid	112
2.4	Nationale cofinanciering	112
3	Voortgang van het programma in 2008	113
3.1	Inleiding	113
3.2	Voortgang subdoelstellingen	113
3.3	Voortgang op programmaniveau	114
3.4	Voortgang prioriteiten en maatregelen	116
3.5	Voortgang prestatie-indicatoren	121
4	Uitvoering van het programma in 2008	123
4.1	Inleiding	123
4.2	Toezicht en evaluatie	123
4.3	Financiële controle	124
5	Communicatie en publiciteit	126
6	Inachtneming communautair beleid	127
6.1	Inleiding	127
6.2	Naleving Europese beleidsregels	127
6.3	Coördinatie Europees beleid	128
	Bijlage 1 Financiële tabel 2008 EPD Oost-Nederland per prioriteit en maatregel	129
	Bijlage 2 Overzicht realisatie 2008 EPD Oost-Nederland naar actieterreinen	131

1 Inleiding

Dit is het verantwoordingsverslag over de uitvoering van het programma EPD Oost-Nederland over het jaar 2008. Dit verslag maakt onderdeel uit van het eindverslag over de gehele programmaperiode en is opgesteld overeenkomstig de vereisten zoals neergelegd in artikel 37 van Verordening (EG) nr. 1260/1999.

De algemene programmagegevens waarop dit verslag betrekking heeft zijn te vinden in het eindverslag. Dit verslag richt zich op de belangrijkste zaken rond de inhoudelijke en financiële uitvoering van het programma over 2008 in aansluiting op de cijfers van het jaarverslag 2007. De meeste onderwerpen worden in het eindverslag uitgebreider en diepgaander aan de orde gesteld.

2 Operationeel kader

2.1 Inleiding

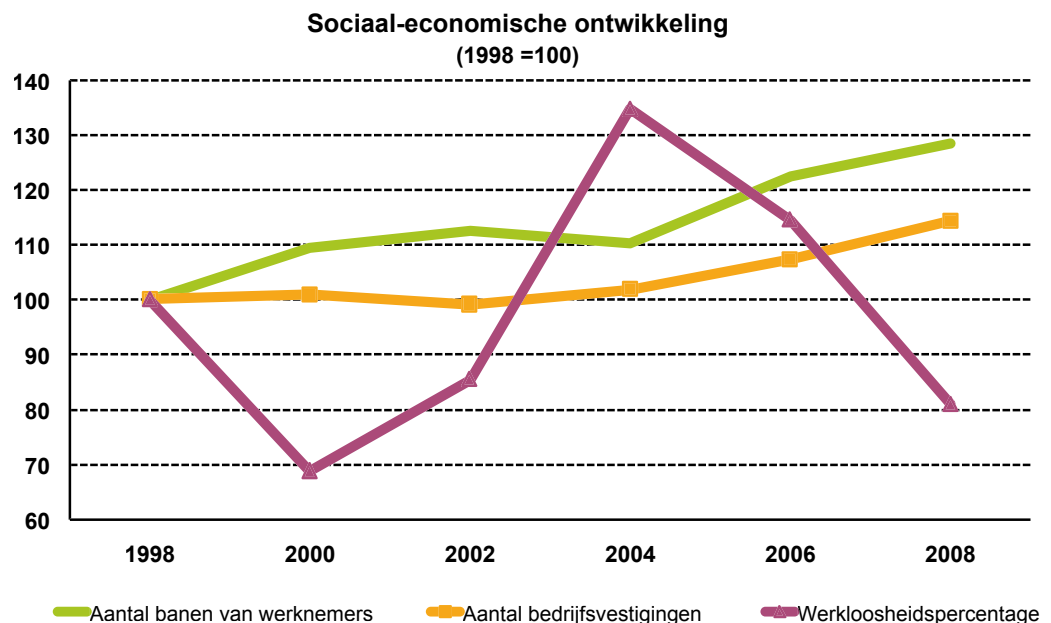
Dit hoofdstuk gaat in op eventuele veranderingen van de algemene omstandigheden die van belang zijn voor de uitvoering van het bijstandspakket.

Voor de uitvoering van het EPD, de acties die daarin plaatsvinden en de resultaten die worden geboekt, is de achtergrond van de sociaal-economische ontwikkeling van het gebied van belang. Deze dient immers te worden afgezet tegen de uitgangssituatie voor wat betreft doelstellingen en strategie van het programma. Daarnaast kunnen externe factoren, zoals wet- en regelgeving van invloed zijn op de tenuitvoerlegging en realisering van het programma.

Voorzover er voor 2008 relevante ontwikkelingen dan wel wijzigingen zijn komen deze onderstaand kort aan de orde. Voor een integrale beschouwing, zie hoofdstuk 1 van het eindverslag.

2.2 Sociaal-economische situatie Oost-Nederland

Weliswaar is de Nederlandse economie evenals voorgaande jaren over 2008 nog gegroeid met 2,0%, de eerste voortekenen van teruggang dienden zich al medio 2008 aan. Stagnerende groei, afname van de bedrijvigheid en minder gunstige werkgelegenheidsontwikkeling deden de stijgende trend van de afgelopen jaren ombuigen. Deze negatieve lijn heeft zich helaas als gevolg van de wereldwijde crisis in 2009 doorgezet. In de statistieken voor het jaar 2008 zijn deze ontwikkelingen nog niet zichtbaar.

De sociaal-economische situatie in Oost-Nederland volgt al jaren ongeveer de landelijke trend. De groei van de werkgelegenheid in Nederland bedroeg in 2008 1,6%. In Oost-Nederland was dit percentage 2,5%, net iets hoger dan het landelijke cijfer.

Het aantal bedrijfsvestigingen nam landelijk in 2008 met 4,4% toe, met name in de dienstverlenende sectoren. Binnen Oost-Nederland bedroeg dit 3,8%, waarbij opvalt dat naast de groei in dienstverlening ook de financiële sector een flinke groei doormaakte.

De werkloosheid in Nederland bedroeg in 2008 3,9% en in Oost-Nederland was dit 3,0%. Ondanks het feit dat Oost-Nederland het nog steeds beter doet dan de landelijke trend, neemt het positieve verschil verder af. Zo is in de provincie Gelderland de afname van de werkloosheid al een paar jaar geringer. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door imperfecties in de aansluiting tussen vraag en aanbod.

De invloed van de sociaal-economische ontwikkeling op de uitvoering van het programma is gering geweest, temeer daar de meeste projecten in verband met de aanstaande afsluiting van het programma begin 2008 al waren gecommitteerd. Wel is daar waar mogelijk in 2008 getracht sterker in te zetten op bedrijfsgerichte maatregelen, zoals de ontwikkeling van bedrijfslocaties binnen prioriteit 1 en economische stimuleringsmaatregelen binnen prioriteit 2.

2.3 Regelgeving en beleid

In het jaarverslag 2007 is reeds verslag gedaan over een aantal specifieke ontwikkelingen ('Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006', 'Herzieningsoperatie BCF-BTW', 'Interpretatieve Mededeling overheidsopdrachten 2006/C179/02' e.d.) die van invloed zijn geweest op de uitvoering van het programma en de verantwoording die daarover dient te worden afgelegd. Het jaar 2008 is volledig conform deze gewijzigde regels, aanwijzingen en inzichten uitgevoerd.

Eind 2008 is gebruik gemaakt van de mogelijkheid die de Europese Commissie in verband met de wereldwijde crisis aan de structuurfondsprogramma's heeft geboden om de programmaperiode met een half jaar te verlengen. Door de lidstaat Nederland is op 23 december 2008 een daartoe strekkend verzoek bij de Commissie ingediend. Dit verzoek is op 23 februari 2009 gehonoreerd, hetgeen onder meer betekent dat de termijn voor de subsidiabiliteit van de uitgaven is verlengd tot en met 30 juni 2009.

2.4 Nationale cofinanciering

Ondanks het feit dat het programma veel last heeft gehad van achterblijvende bijdragen van de nationale overheden, bleken toch nog voldoende mogelijkheden te bestaan om projecten te cofinancieren met vooral lokale publieke middelen en daarnaast substantiële private financiering.

3 Voortgang van het programma in 2008

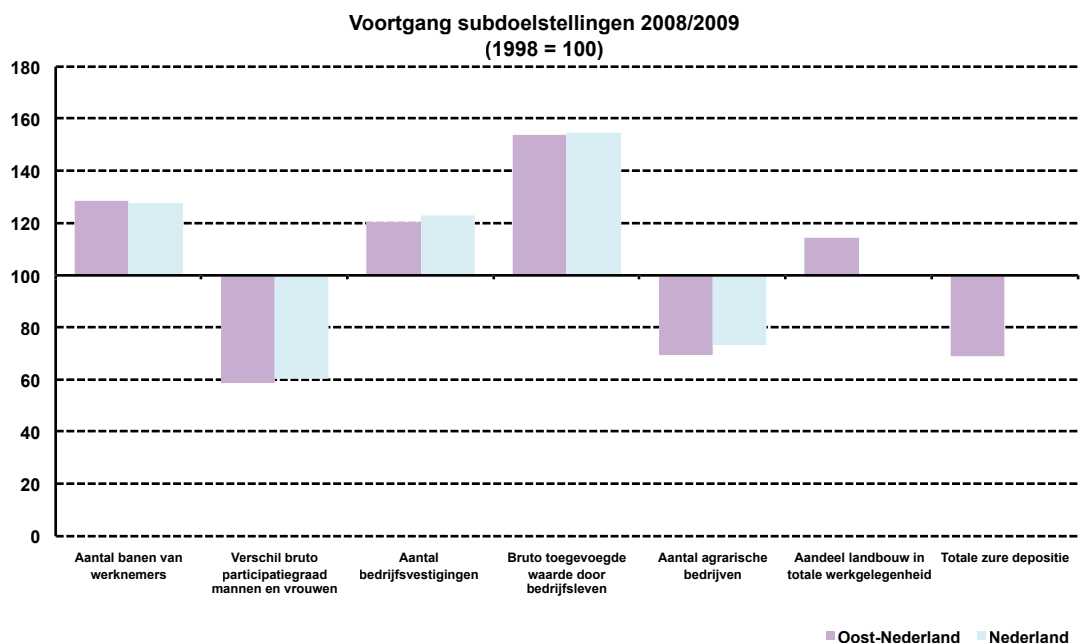
3.1 Inleiding

De hoofddoelstelling van het programma ('het realiseren van een duurzame en dynamische economische en een evenwichtige sociale ontwikkeling gecombineerd met behoud en versterking van natuurlijke, landschappelijke en natuurwaarden') is leidraad voor het EPD Oost-Nederland. De daaruit afgeleide zes subdoelstellingen ('werkgelegenheid, gelijke kansen, vestigingsklimaat, concurrentiepositie bedrijfsleven, omschakeling agrarische sector, natuur en milieu') zijn daarbij richtinggevend voor de uitvoering van het programma. De realisatie van deze doelstellingen (gemeten aan de hand van indicatoren) is uiteraard niet alleen afhankelijk van het slagen van het EPD Oost-Nederland. Het programma wordt uitgevoerd in een dynamische context, waarin de ontwikkeling wordt bepaald door een complex van factoren, die voor een belangrijk deel buiten de invloedssfeer van het programma liggen.

Door het programma te verdelen in prioriteiten en maatregelen en hieraan meerdere output- en resultaatindicatoren te koppelen is getracht een en ander in samenhang te brengen met de programmadoelstellingen. Aan de hand van de realisatie van deze indicatoren in relatie met vooraf vastgelegde streefwaarden wordt de inhoudelijke voortgang van het programma gevolgd.

3.2 Voortgang subdoelstellingen

De voortgang van het programma over 2008 is voor wat betreft de zes subdoelstellingen onderstaand in een gecompriëerde tabel gevisualiseerd. Voor een uitgebreidere beschouwing, zie hoofdstuk 3 van het eindverslag.

De regio Oost-Nederland scoort op veel indicatoren over het algemeen vergelijkbaar met het Nederlandse gemiddelde. Daarmee wordt voldaan aan de programmadoelstellingen die streven naar een ontwikkeling vergelijkbaar met het Nederlandse gemiddelde.

De grootste afwijking zit in het aandeel van de landbouw in de totale werkgelegenheid. In het landelijke beeld is dit aandeel licht afgenomen. Weliswaar is dit ook de trend in Oost-Nederland, toch kan hier nog een positief resultaat geboekt worden door aan aanzienlijke toename in het begin van de programmaperiode binnen de regio Zuidwest-Overijssel.

3.3 Voortgang op programmaniveau

Algemeen

Deze paragraaf geeft een overzicht van de financiële en inhoudelijke voortgang van het programma voor het hele EPD Oost-Nederland. Hierin is geen onderscheid gemaakt naar de verschillende deelprogramma's.

Financiële Voortgang

De financiële cijfers 2008 zijn gebaseerd op de cumulatieve cijfers, zoals opgenomen in de betalingsaanvraag (nr. 17) die eind 2008 bij de Europese Commissie is ingediend. Onderstaand is een beknopt overzicht opgenomen inzake de cumulatieve cijfers per 31 december 2008 (2007).

Overzicht jaarcijfers 2008 EPD Oost-Nederland				
Jaarcijfers 2008 (in euro's)	investerings TSK	financiering		
		EFRO (gemeenschap)	Publiek (nationaal)	Privaat
begroot (complement)	417.609.153	147.960.000	218.820.026	50.829.127
gecommitteerd (t/m 2008)	650.971.101	167.311.952	336.248.940	147.410.209
committeringspercentage	156%	113%	154%	290%
gerealiseerd (t/m 2008)	500.601.776	123.387.153	248.057.481	129.157.143
realisatiepercentage	120%	83%	113%	254%
gecommitteerd (t/m 2007)	628.732.797	158.965.781	326.142.709	143.624.307
gerealiseerd (t/m 2007)	459.084.407	114.437.235	231.099.875	113.547.297

Teneinde op een zo'n hoog mogelijke uitputting te komen zijn meer middelen vastgelegd dan begroot. Deze overcommitting heeft bewust plaatsgevonden, omdat de ervaring leert dat projecten veelal lager uitvallen. Hoewel het programma in 2007 budgettair grotendeels was vastgelegd, zijn in het jaar 2008 toch nog 25 projecten met een totale EFRO-bijdrage van circa € 7,9 miljoen (exclusief Technische Bijstand) gecommitteerd. Dit heeft met name te maken met de zogenaamde 'Herzieningsoperatie BCF-BTW' die een negatieve impact heeft gehad op de financiële planning van het programma (substantiële verlaging van de betalingsaanvraag) en waardoor ineens een bedrag van € 7,5 miljoen aan EFRO-middelen vrijviel. Hoewel deze kwestie zich volledig buiten de macht van het programmamanagement heeft afgespeeld, heeft zij er in 2008 hard aan getrokken om deze budgettaire ruimte alsnog in te zetten. Het jaar 2008 heeft daarnaast sterk in het teken gestaan van het afrekenen van lopende projecten in verband met de aanstaande einddatum van het programma.

Doordat er altijd een tijdspanne zit tussen de op enig moment door projecten gemaakte en de nadien bij de Europese Commissie gedeclareerde kosten ontstaat enige vertraging in de jaarlijks in de tabellen geregistreerde kosten. In de financiële tabellen van het EPD Oost-Nederland worden, naast de Europese bijdrage, de bijdragen van de diverse overheden en de private bijdragen gedetailleerd naar projecten vastgelegd. Voor een nadere specificatie van de jaarcijfers 2008, zie Bijlage 1 (financiële tabel 2008) en Bijlage 2 (realisatie naar actieterreinen) van het verantwoordingsverslag 2008.

Er zijn geen financieringstechnieken in de zin van artikel 28, lid 3 van Verordening (EG) nr. 1260/1999 gebruikt. Ook zijn er in 2008 geen projecten groter dan € 50 miljoen gecommiteerd en uitgevoerd.

Voor wat betreft de bij de Europese Commissie gedeclareerde en door de betalingsautoriteit gecertificeerde uitgaven in relatie met de van de Commissie ontvangen betalingen is onderstaand een beknopt overzicht opgenomen.

Overzicht EFRO-bevoorschotting 2008 EPD Oost-Nederland			
Jaarcijfers 2008 (in euro's)	gecertificeerde gedeclareerde uitgaven	gecertificeerde gedeclareerde EFRO	ontvangen voorschotten van de Europese Commissie
cumulatief ultimo 2007	459.084.407	114.437.235	111.224.638
betalingsaanvraag 15	(2007)	(2007)	12.781.206
betalingsaanvraag 16	26.304.338	4.281.922	4.127.698
betalingsaanvraag 17	15.213.031	4.667.996	(2009)
cumulatief ultimo 2008	500.601.776	123.387.153	128.133.542

In het jaar 2008 zijn door de betalingsautoriteit van het EPD Oost-Nederland (provincie Gelderland) twee betalingsaanvragen aan de Europese Commissie verzonden met een totale declaratie van € 8.949.918,- aan EFRO-middelen. De betalingsautoriteit van het EPD Oost-Nederland heeft, naar aanleiding van de ingediende betalingsaanvragen in het jaar 2008 tweemaal een voorschot ontvangen van de Europese Commissie in totaal uitkomend op een bedrag van € 16.908.904,-.

Inhoudelijke voortgang

Doordat in 2008 nog 25 projecten zijn vastgelegd zijn ook de programma-indicatoren ten opzichte van 2007 qua committering enigszins hoger uitgekomen. Voor wat betreft de realisatiecijfers wordt in het eindverslag 2000-2006 verslag gedaan.

Om een globaal beeld te geven van het bereik en de output van het programma zijn in een beknopt overzicht de belangrijkste indicatoren geclusterd en afgezet ten opzichte van de streefwaarden volgens het programmacomplement. Hieruit blijkt dat de impact van het programma op de economische en sociale activiteiten in de regio Oost in ieder geval substantieel te noemen is.

Outputcijfers 2008 in een notendop EPD Oost-Nederland		
Indicatoren (aantallen)	Streefwaarden	Committering t/m 2008
Aantal hectare gebied	5.007	6.832
Aantal m2 openbare ruimte	183.417	1.221.061
Aantal gerealiseerde voorzieningen	720	380
Aantal ondersteunde bedrijven	3.077	2.218
Aantal arbeidsplaatsen	12.098	14.102

In het jaarverslag 2007 is reeds gerapporteerd over het feit dat het programma op vrijwel alle indicatoren goed scoort. De streefwaarden worden qua committeringen grotendeels gehaald en over 2008 kan voor wat betreft de eerste drie genoemde indicatoren een nog beter beeld worden getoond.

Een uitzondering betreft het aantal gerealiseerde voorzieningen. Dit heeft echter meer te maken met de wat arbitraire wijze waarop het 'begrip voorzieningen' kan worden gedefinieerd, dan met de daadwerkelijk gepleegde inspanningen. Hoewel de indicator laag scoort is binnen de belangrijkste hierop betrekking hebbende maatregel 1.4. 'versterking toeristische infrastructuur' juist qua geld en activiteiten fors overgecommitteerd. Wel is meer ingezet op de ontwikkeling van openbare ruimte dan op concrete voorzieningen.

3.4 Voortgang prioriteiten en maatregelen

Algemeen

Deze paragraaf geeft een overzicht van de voortgang van het programma op het niveau van de diverse prioriteiten en maatregelen voor het hele EPD Oost-Nederland, waarbij geen onderscheid is gemaakt naar de verschillende deelprogramma's.

Hierbij worden de financiële en de inhoudelijke voortgang (aan de hand van een tweetal tabellen per prioriteit) in samenhang met elkaar gepresenteerd.

Prioriteit 1: Ruimtelijke ontwikkeling

Financieel/ totale kosten (x € 1.000,-)	begroot EPD	realisatie			
		t/m 2007	2008	t/m 2008	%
maatregel 1.1	15.208	11.008	472	11.480	75
maatregel 1.2	53.928	44.329	2.797	47.126	87
maatregel 1.3	122.677	146.681	4.383	151.064	123
maatregel 1.4	65.994	71.747	12.934	84.681	128
Totaal prioriteit 1	257.807	273.765	20.586	294.351	114
Regio's zonder overgangssteun	167.770	141.131	15.551	156.682	93
Regio's met overgangssteun	90.037	132.634	5.035	137.669	65

Maatregel		Indicator / meeteenheid	Streef- waarde 2008	Gecommitteerd t/m 2008	
		O = output-indicator R= resultaat-indicator			
1.1	O	aantal ha gebied met gewijzigde of verbeterde functie	2.000	3.342	167%
	O	aantal gefaciliteerde sterlocaties	10	38	380%
	O	aantal nieuwe of verbeterde voorzieningen/accomm.	6	7	117%
	R	behoud werkgelegenheid	207	19	9%
	R	bruto gecreëerde werkgelegenheid	40	2	5%
1.2	O	aantal ha gebied met gewijzigde of verbeterde functie	2.407	2.624	109%
	O	aantal nieuwe of verbeterde voorzieningen/accomm.	30	90	300%
	R	behoud werkgelegenheid	241	104	43%
1.3	O	aantal ha gebied met gewijzigde of verbeterde functie	600	866	144%
	O	aantal m2 nieuw/gerenoveerde bedrijfs- of kantooropp.	30.000	58.274	194%
	O	aantal facilitaire voorzieningen	15	46	307%
	R	aantal gevestigde bedrijven	1.000	254	25%
	R	bruto gecreëerde werkgelegenheid	8.759	10.958	125%
1.4	O	aantal nieuwe of verbeterde toeristische voorzieningen	625	147	23%
	O	aantal m2 nieuw/vernieuwde opp. openbare ruimte	78.417	960.321	1225%
	R	aantal bezoekers	249.000	1.468.733	590%
	R	bruto gecreëerde werkgelegenheid	598	643	107%

Voortgang maatregel 1.1 ruimtelijke herstructurering

Deze maatregel is met name bedoeld voor de plattelandsgebieden binnen het EPD Oost-Nederland. In 2008 zijn in deze maatregel geen projecten gehonoreerd. Wel kon op basis van in 2008 uitgevoerde en afgewikkelde projecten de realisatie op een iets hoger niveau worden gebracht.

Inhoudelijk gezien is sterk ingezet op infrastructurele werken die van groot belang zijn voor de instandhouding en uitbreiding van de bedrijvigheid in deze gebieden. De indirecte effecten van deze maatregelen op de werkgelegenheid zijn naar verwachting aanzienlijk. De directe effecten zijn echter niet goed meetbaar, waardoor op dit punt de indicator 'werkgelegenheid' een lage score vertoont.

Voortgang maatregel 1.2 natuur-, water- en milieuentwikkeling

Maatregel 1.2 is alleen van toepassing in de plattelandsdeelprogramma's. Hoewel het beschikbare budget reeds volledig was gecommitteerd, zijn in 2008 nog twee nieuwe projecten goedgekeurd. Het ene project richt zich op duurzaam waterbeheer en het andere op de verbetering van natuurgebieden en beken.

Mede hierdoor wordt verwacht dat de wat op de begroting achterblijvende realisatie nog een positieve impuls kan worden gegeven.

Voortgang maatregel 1.3 ontwikkeling en revitalisering bedrijfslocaties en versterking fysieke kennisinfrastructuur

In deze maatregel zijn in het verslagjaar nog drie nieuwe projecten gehonoreerd met een totaal aan geraamde kosten van € 7,9 miljoen. De projecten hebben betrekking op de revitalisering van bedrijventerreinen met de nadruk op ontsluiting en bereikbaarheid. Hiervan gaat een gunstig effect uit op de realisatie en de outputindicatoren van het programma. Het effect van revitalisering leidt evenwel veelal tot behoud van bedrijven voor de regio, doch niet direct tot het aantrekken van nieuwe bedrijven. Deze laatste indicator blijft dan ook achter op de streefwaarde.

Voortgang maatregel 1.4 versterking toeristische infrastructuur

Het beroep op deze maatregel blijft onverminderd groot. Ondanks het feit dat het budget in voorgaande jaren al volledig was geëncmitteerd, durfde het programmamanagement het aan in 2008 nog negen projecten tot een totaalbedrag van € 6,5 miljoen aan subsidiabele kosten te honoreren.

De projecten hebben met name betrekking op het realiseren van toeristische voorzieningen met een overigens zeer divers karakter (infrastructuur, evenementen, expositieruimte, musea, attracties e.d.). De score op dit programma laat op een kleine uitzondering na zowel financieel als inhoudelijk een zeer goed beeld zien. Doordat vooral gescoord wordt op nieuwe of verbeterde openbare ruimte blijft het aantal nieuwe of verbeterde voorzieningen achter bij de verwachting.

Prioriteit 2: Economische stimulering

Financieel/ totale kosten (x € 1.000,-)	begroot EPD	realisatie			
		t/m 2007	2008	t/m 2008	%
maatregel 2.1	70.952	79.842	5.327	85.169	120
maatregel 2.2	22.177	45.722	4.599	50.321	227
Totaal prioriteit 2	93.129	125.564	9.926	135.490	145
Regio's zonder overgangssteun	38.068	50.140	3.879	54.019	142
Regio's met overgangssteun	55.061	75.424	6.047	81.471	148

Maatregel		Indicator / meeteenheid	Streef- waarde 2008	Gecommitteerd t/m 2008	
		O = output-indicator R= resultaat-indicator			
2.1	O	aantal ond. dat directe financiële bijstand ontvangt	1.574	853	54%
	O	aantal ond. dat deelneemt aan milieuprojecten	154	136	88%
	O	aantal ond. dat deelneemt aan ICT/R&D-projecten	299	472	158%
	O	aantal nieuwe clusters/samenwerkingsverbanden	110	104	95%
	O	aantal promotie-activiteiten	23	18	78%
	R	aantal startende ondernemers	119	194	163%
	R	aantal deelnemers aan samenwerkingsprojecten	855	936	109%
	R	aantal innovatieve producten en (prod.) methoden	244	578	237%
	R	bruto gecreëerde werkgelegenheid	1.660	1.667	100%
2.2	O	aantal ond. dat directe financiële bijstand ontvangt	328	429	131%
	O	aantal ond. dat deelneemt aan milieuprojecten	79	107	135%
	O	aantal nieuwe clusters/samenwerkingsverbanden	23	20	87%
	O	aantal promotie-activiteiten	26	21	81%
	R	aantal startende ondernemers	65	37	57%
	R	bruto gecreëerde werkgelegenheid	373	458	123%

Voortgang maatregel 2.1 versterking concurrentiepositie bedrijfsleven (MKB)

Binnen deze maatregel zijn in 2008 nog twee samenwerkingsprojecten vastgelegd, waardoor ook de scores op de meeste indicatoren een iets gunstiger beeld vertonen. Het indicatorenoverzicht geeft aan dat bedrijven vooral deelnemen aan ICT/R&D projecten die binnen deze maatregel worden gefinancierd. Dit is ook te zien aan het aantal innovatieve producten/(productie-) methoden (ruim twee keer zoveel als verwacht). Daarnaast ondersteunt deze maatregel projecten die gericht zijn op nieuwe samenwerkingsvormen en startende ondernemers.

Voortgang maatregel 2.2 versterking concurrentiepositie toeristisch bedrijfsleven

Binnen deze maatregel zijn in 2008 nog zes veelal wat kleinere projecten gehonoreerd. Zo is het project recreatieve Hooibergen uitgevoerd. In dit project bieden zes samenwerkende ondernemingen recreatiebungalows aan in de vorm van goed in het landschap passende traditionele hooibergen.

De bestedingen binnen deze maatregelen zijn onverminderd hoog en zonder dat hiervoor extra budget nodig is. De investeringsimpuls die hierbij met Europese cofinanciering wordt bereikt is bijzonder gunstig.

Prioriteit 3: Sociale cohesie

Financieel/ totale kosten (x € 1.000,-)	begroot EPD	realisatie			
		t/m 2007	2008	t/m 2008	%
maatregel 3.1	7.547	4.091	584	4.675	62
maatregel 3.2	47.453	47.120	9.469	56.589	119
Totaal prioriteit 3	55.000	51.211	10.053	61.264	111
Regio's zonder overgangssteun	51.773	49.435	9.528	58.963	114
Regio's met overgangssteun	3.227	1.776	525	2.301	71

Maatregel	Indicator / meeteenheid	Streef- waarde 2008	Gecommitteerd t/m 2008	
				%
	O = output-indicator			
	R= resultaat-indicator			
3.1	O aantal ond. dat directe financiële bijstand ontvangt	320	0	0%
	O aantal nieuwe clusters/samenwerkingsverbanden	8	3	38%
	R bruto gecreëerde werkgelegenheid	27	77	285%
3.2	O aantal m2 nieuwe/verbeterde openbare ruimte.	75.000	202.466	270%
	O aantal nieuwe of verbeterde soc.cult. voorzieningen	44	90	205%
	R bruto gecreëerde werkgelegenheid	193	175	91%

Voortgang maatregel 3.1 human resources

Vanwege een gebrek aan belangstelling en het bestaan van alternatieve financieringsmogelijkheden zijn binnen deze maatregel geen projecten meer gehonoreerd.

Voortgang maatregel 3.2 versterking sociale cohesie en culturele identiteit

Voor maatregel 3.2 bestaat gedurende de gehele programmaperiode veel belangstelling, zowel in de phasing-out gebieden als in de plattelandsgebieden. De behoefte op het platteland aan het versterken van de sociale infrastructuur en het behoud van de culturele identiteit blijkt groot te zijn. Binnen deze maatregel zijn in 2008 nog drie kleine projecten gerealiseerd. De hoge bestedingen in 2008 hebben te maken met de uitvoering en afrekening van in voorgaande jaren vastgelegde projecten.

Prioriteit 4: Technische bijstand

Financieel/ totale kosten (x € 1.000,-)	begroot EPD	realisatie			
		t/m 2007	2008	t/m 2008	%
maatregel 4.1	7.182	6.254	307	6.561	91
maatregel 4.2	4.491	2.291	644	2.935	65
Totaal prioriteit 4	11.673	8.545	951	9.496	81
Regio's zonder overgangssteun	7.020	5.468	616	6.084	87
Regio's met overgangssteun	4.653	3.077	335	3.412	73

Binnen prioriteit 4 zijn de kosten voor de uitvoering van het Europese programma belegd, overigens alleen voor de extern gemaakte kosten (monitoringsysteem, inhuur, onderzoek, publiciteit, evaluatie en controle). Zowel de besteding van maatregel 4.1 (beheer van het programma) als 4.2 (overige kosten) verloopt volgens schema. Hoewel het financiële beeld anders toont zijn naar verwachting de budgetten binnen deze maatregel niet toereikend en moet vanuit provinciale middelen aanvullende financiering worden gezocht.

3.5 Voortgang prestatie-indicatoren

In 2004 heeft de rapportage aan de Europese Commissie plaatsgevonden met betrekking tot de tussentijdse realisatie van de prestatie-indicatoren inzake de doeltreffendheid, het beheer en de financiële uitvoering van het programma.

De voortgang in de realisering van de prestatie-indicatoren vormt uiteraard gedurende het hele verloop van het programma een belangrijke indicatie voor de effectiviteit van het programma.

Prestatie indicatoren effectiviteit	streef waarden	comm. t/m 2008
output		
aantal ha gebied met gewijzigde of verbeterde functie	5.007	6.832
aantal ond. dat directe financiële bijstand ontvangt	2.222	1.282
aantal ond. dat deelneemt aan milieuprojecten	233	243
aantal nieuwe of verbeterde soc.cult. voorzieningen	44	90
resultaat		
bruto gecreëerde werkgelegenheid	11.649	13.902

Voor wat betreft de prestatie-indicatoren rond de effectiviteit zijn nagenoeg alle streefwaarden gehaald. Slechts het aantal ondernemers dat directe financiële bijstand ontvangt blijft achter op de streefwaarde. De complexiteit van de staatssteunregelgeving is hier voor een deel debet aan.

Ten aanzien van drie prestatie-indicatoren inzake het beheer wordt voldaan aan de doelstellingen, te weten een kwalitatief toezichtstelsysteem (via tijdige indiening van artikel 13-rapportages), een kwalitatieve interne controle (via 5%-controle en accountantsverklaringen) en een kwalitatieve evaluatie (aanwezigheid van een mid-term evaluatie). Ook wordt ruimschoots voldaan aan de streefwaarden voor de financiële uitvoering, te weten de omvang van het absorptievermogen (het programmabudget is al in 2006 overgecommitteerd) en de hefboomwerking (het programma kent een ongekend hoge bijdrage vanuit de private sector).

4 Uitvoering van het programma in 2008

4.1 Inleiding

Door het Comité van Toezicht en de beheersautoriteit zijn de nodige voorzieningen getroffen om de kwaliteit en doeltreffendheid van de tenuitvoerlegging te waarborgen. Vooraf zijn hier uiteraard met alle betrokken partijen afspraken over gemaakt. Tijdens de uitvoering hebben waar nodig, mede op basis van uitgevoerde evaluaties, onderzoeken en controles, de nodige aanpassingen plaatsgevonden.

Onderstaand wordt een korte schets gegeven van de tenuitvoerlegging voorzover deze relevant is voor het jaar 2008 of afwijkt van de uitvoering in 2007. Voor een uitgebreidere beschouwing wordt verwezen naar hoofdstuk 4 van het eindverslag. Omtrent de uitgevoerde activiteiten op het gebied van de communicatie en voorlichting wordt verslag gedaan in hoofdstuk 5.

4.2 Toezicht en evaluatie

Het Comité van Toezicht heeft in 2008 tweemaal vergaderd, te weten op 29 augustus 2008 en 11 december 2008. Voorts heeft in juni 2008 een schriftelijke ronde plaatsgevonden.

Onderwerpen die in de augustusvergadering centraal stonden waren:

- de afwikkeling van het jaarverslag 2007 en de artikel 13-rapportage over 2007;
- de extra committering van projecten in verband met verwachte vrijval op het programma;
- de voortgang van het Nationaal Actieplan (uitgebrachte definitieve rapportages inzake 'verbetermaatregelen' en 'hercontrole');
- het communicatieplan rond de afsluiting van het EPD Oost-Nederland.

In de decembervergadering is door het Comité in het bijzonder aandacht besteed aan de algehele voortgang van het programma in het licht van de aanstaande afsluiting. Niet alleen is stilgestaan bij de financiële cijfers inzake de te verwachten budgetuitputting van de EFRO-middelen (eindprognose), ook zijn de voorlopige resultaten van het programma op het niveau van de indicatoren aan de orde gekomen. Voorts is gesproken over:

- de follow-up van de 'EU-audit 2006' (finale conclusies van de Europese Commissie en de reactie van 20 november 2008 van de beheersautoriteit hierop)
- de follow-up van de uitgevoerde 'hercontrole' naar aanleiding van het 'Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006' (controleverslag Europese Commissie en reactie van 6 november 2008 van de Nederlandse lidstaat hierop)

Binnen het programma zijn door de Beheersautoriteit de nodige voorzieningen getroffen teneinde een rechtmatige, doelmatige en doeltreffende uitvoering van het programma zo goed mogelijk te waarborgen.

Voor wat betreft het programmabeheer is sprake van een min of meer vaste P&C-kalender ten aanzien van de diverse interne en externe rapportagemomenten, wordt gewerkt met vaste formats en bestaan vaste ijkpunten om de financiële en inhoudelijke voortgang van het programma te kunnen volgen en bewaken. Hoewel stevig verankerd binnen het programmabeheer is de aandacht voor de registratie en monitoring van de verzamelde gegevens (geld en indicatoren) onverminderd groot gebleven. Bijzondere problemen hebben zich hier in 2008 niet bij voorgedaan.

Behoudens accentverschillen zijn de toezicht- en controleactiviteiten in 2008 niet noemenswaardig afgeweken van de activiteiten in 2007, die volledig gebaseerd zijn op de binnen het 'Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006' gemaakte afspraken.

In 2008 is door het programmamanagement veel tijd en energie gestoken in het door de Algemene Rekenkamer uitgevoerde evaluatieonderzoek naar de werkgelegenheidseffecten van het programma EPD-Oost. De uiteindelijke resultaten hiervan zijn geïntegreerd in het 'EU-trendrapport 2009', dat jaarlijks door de rekenkamer wordt gepubliceerd. Omdat de Algemene Rekenkamer een ander normenkader heeft gehanteerd dan tussen het EPD-Oost en de Europese Commissie overeengekomen is, heeft het programmamanagement kennis genomen van de uitkomsten.

Voorts is in 2008 meegewerkt aan een ex post evaluatie van de Europese Commissie op het terrein van 'Gender Equality and Demographic Change'. De provincie Gelderland heeft hier als regionale 'case study' gediend. Het rapport is medio 2009 gepubliceerd en te vinden op de website van de Europese Commissie.

Tenslotte is in 2008 meegewerkt aan een aantal ad-hoc evaluatieve onderzoeken van de Commissie, andere EU-lidstaten en derden middels het invullen van vragenlijsten en dergelijke. Eigen evaluaties heeft het programmamanagement in 2008 niet uitgevoerd, omdat hiertoe - mede gezien de vele reeds uitgevoerde dan wel in gang zijnde evaluaties - geen noodzaak bestond.

4.3 Financiële controle

Omtrent de uitgevoerde beheers- en controlemaatregelen brengt het programma-management jaarlijks een zogenaamde 'Artikel 13 rapportage' uit aan de Europese Commissie. In dit rapport wordt uitgebreid verslag gedaan over de opzet en werking van het controlesysteem, de uitvoering van audits en de follow-up van bevindingen en aanbevelingen. Een belangrijk punt hierin vormt de uitvoering van '5%-controles', die moeten garanderen dat minimaal 5% van de voor subsidie in aanmerking komende uitgaven zijn gecontroleerd. De artikel 13 rapportage over 2008 - de laatste binnen dit programma - is door de Europese Commissie akkoord bevonden. Van de totale kosten is tot en met 2008 8,23% gecontroleerd, hetgeen ruimschoots boven de norm uitkomt.

Het aantal onregelmatigheden dat in 2008 heeft plaatsgevonden is op zich substantieel te noemen (2008: 21; 2007: 6) Dit kan echter als een logisch voortvloeisel worden gezien van de in 2007 gemaakte afspraken over verscherping van de controles. Daarnaast is het inherent aan de systematiek van meldingen waarbij ook geconstateerde en herstelde onjuistheden moeten worden gerapporteerd nog voordat een declaratie bij de Europese Commissie wordt ingediend. Er zijn in ieder geval geen andere fouten aan het licht gekomen dan de gevallen die in het kader van de 'hercontrole' zijn gebleken. Het programmamanagement heeft geen structurele afwijkingen van de regelgeving geconstateerd.

De betalingsautoriteit heeft als onafhankelijke instantie in 2008 twee betalingsaanvragen (nrs. 16 en 17) onderzocht en gecertificeerd. Hieruit zijn geen correcties dan wel bijzondere bevindingen voortgevloeid, die aanleiding zouden kunnen zijn tot aanpassing van de gevolgde controleprocedures. Wel is een aantal opmerkingen gemaakt inzake vooral technische aspecten rond de registratie en dossiervorming en deze zijn door het programmamanagement ter harte genomen.

Door de externe accountant van het programma (Deloitte) is ook over 2008 een managementletter aan het programmamanagement uitgebracht. Hieruit blijkt dat het beheer en de controle binnen het programma aan de daaraan te stellen eisen voldoen en dit bevestigt het beeld dat in het jaarverslag over 2007 reeds is neergezet. De beginselen van

goed beheer zijn in acht genomen en echte problemen hebben zich hierbij niet voorgedaan. Tijdens de jaarvergadering met de Europese Commissie in Eindhoven stonden diverse onderwerpen op de agenda, waarbij uiteraard ook veel aandacht uitging naar de follow-up van de Nederlandse structuurfondsprogramma's op het punt van het beheer en de controle, onder andere het Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006. Het overleg was constructief en de deelnemers waren te spreken over de geboekte voortgang.

5 Communicatie en publiciteit

Het EU Programmasecretariaat (in Gelderland en Utrecht) en het Europoloket (in Overijssel) zijn verantwoordelijk voor de communicatie met de doelgroepen over het EPD Oost. Ook in 2008 zijn er diverse communicatieactiviteiten uitgevoerd waarmee projectuitvoerders, regionale partners, bestuurders, media en burgers zijn geïnformeerd over de uitvoering van Europese projecten. De focus is daarbij sterk gericht geweest op de aanstaande afsluiting van het Europese programma. Via publiciteit en voorlichting zijn betrokkenen geïnformeerd over de belangrijkste verantwoordingsaspecten rond de afrekening van en de eindcontrole op de ter beschikking gestelde Europese subsidies.

Zo is door het Europoloket in maart 2008 een groots opgezette bijeenkomst georganiseerd om (potentiële) 'Overijsselse' projectuitvoerders en accountants te informeren over de subsidievoorwaarden voor het EPD en LEADER+ 2000-2006. Deze bijeenkomst werd hoog gewaardeerd (score 4 op 5). De 95 deelnemers bestonden uit een mooie mix van aanvragers, accountants en andere betrokkenen. Door het EU Programmasecretariaat zijn alle Gelderse en Utrechtse' projecten via een apart brief geïnformeerd en is ter plekke bij meerdere projecten ondersteuning geboden bij hulpvragen.

Uiteraard werden ook de gebruikelijke communicatie-uitingen gepleegd voor wat betreft het geven van algemene bekendheid aan het programma (via website, nieuwsbrieven en dergelijke), de communicatievoorschriften bij de subsidieverlening (instructies en handreikingen) aan nieuwe projecten en de publiciteit rond de oplevering van uitgevoerde projecten. Ook de toetsing door het programmamanagement op de juiste naleving van de communicatievoorwaarden nam hierbij een belangrijke plaats in. Bij (feestelijke) bijeenkomsten rond start en gereedkomen van projecten wordt vermeld dat de projecten met steun van de Europese Unie tot stand zijn gekomen. Op diverse plaatsen in het gebied staan langs doorgaande wegen borden die bekend maken dat een project met steun van de EU is gerealiseerd.

De digitale nieuwsbrief (e-zine) van het Europoloket over nieuwe ontwikkelingen, wetenswaardigheden en leuke projecten is in 2008 vier keer verschenen.

Daarnaast is in 2008 logischerwijze veel aandacht uitgegaan naar het nieuwe EFRO-programma Oost-Nederland (2007-2013), waarvan de kick-off heeft plaatsgevonden op 14 februari 2008 in het Nationaal Sport Centrum Papendal in Arnhem. Zo kon via een terugblik op de 'oude programma's 2000-2006' en een vooruitblik op de 'nieuwe programma's' ook qua voorlichting en publiciteit een mooie verbinding worden gelegd.

6 Inachtneming communautair beleid

6.1 Inleiding

Het programmamanagement draagt zorg voor de algehele coördinatie van het Europees beleid in het programma en neemt daarbij maatregelen om de verenigbaarheid met het communautair beleid in continuïteit te kunnen waarborgen. Niet alleen valt hierbij te denken aan de naleving van de publiciteitsrichtlijnen, maar ook aan andere belangrijke uitvoeringsbepalingen van de Europese Commissie, zoals de Europese aanbestedingsregels, de toepassing van de 'de minimis'-regel en staatssteun, milieubescherming, duurzaamheid en bevordering gelijke kansen voor mannen en vrouwen. Deze uitvoeringsbepalingen zijn vastgelegd in de subsidieregeling en beleidsregels voor het programma, hetgeen betekent dat projecten al in het aanvraagstadium hiermee worden geconfronteerd en op de naleving daarvan worden getoetst. In de subsidiebeschikkingen zijn de relevante uitvoeringsbepalingen formeel vastgelegd naar de aanvrager en eindbegunstigde. Tijdens de uitvoering van de projecten en bij de afrekening van de projecten wordt nogmaals getoetst of aan deze reglementaire bepalingen is voldaan.

6.2 Naleving Europese beleidsregels

Aanbestedingsvoorschriften

Gegeven de uitkomsten van de diverse audits en de ontwikkeling op het gebied van het Europese aanbestedingsrecht is ook in 2008 veel aandacht uitgegaan naar de juiste naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen. In alle stadia van een project worden de eindbegunstigden gewezen op deze verplichting. Bij de projectintake wordt zo gecontroleerd of voor het betreffende project de richtlijnen voor openbare aanbesteding van toepassing zijn. Vervolgens wordt in de beschikkingen als voorwaarde opgenomen dat deze richtlijnen, voor zover van toepassing, nageleefd dienen te worden. Bij de controlebezoeken schenken de medewerkers van het programmamanagement aandacht aan dit onderwerp en controleren ze de gevolgde aanbestedingsprocedures. Ook daar, waar openbare aanbesteding niet is voorgeschreven, wordt de wijze van aanbesteding en gunning gecontroleerd op de vereisten genoemd in de betreffende communautaire richtlijnen, zoals transparantie en non-discriminatie. Bij de eindafrekening van de projecten worden deze aspecten nogmaals getoetst.

Mededinging

Alle projecten worden getoetst op de Europese mededingingsregels. Conform de subsidieregeling en beleidsregels voor projectaanvragen wordt alleen individuele bedrijfssteun toegestaan wanneer deze valt binnen de 'de minimis regeling' of als projecten of regelingen ter goedkeuring aan de Europese Commissie zijn voorgelegd.

Duurzame ontwikkeling

Bij het toetsen op de duurzaamheid van een project, is in 2008 gebruik gemaakt van de duurzaamheidtoets. Deze toets is ontwikkeld, zodat op projectniveau een indicatie kan worden gegeven van de bijdrage van een project aan een duurzame economische, ecologische en maatschappelijke ontwikkeling.

Milieubescherming en -verbetering

Onderdeel van de bovenbeschreven toets met betrekking tot de duurzaamheid van het project is de mate waarin het project bijdraagt aan de bescherming of verbetering van het milieu (aspect Planet). Die toets wordt uitgevoerd voor elk project in het EPD. Daarnaast wordt vastgesteld of voorgestelde projecten voldoen aan de nationale en Europese voorschriften en (habitat)richtlijnen.

Gelijke kansen voor mannen en vrouwen

Bij het toetsen van projecten aan het principe van gelijke kansen voor mannen en vrouwen gebruikt het programmamanagement een 'gelijke kansen toets'. Hierdoor kan worden vastgesteld dat bij alle projecten er sprake van gelijkheid is of er specifieke acties worden ondernomen om de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt of in het maatschappelijk leven te bevorderen. Het principe is in het programmagebied zodanig neergeдаald, dat vanuit het programmamanagement in 2008 geen aanpassingen zijn voorgesteld bij de (nieuwe) projectaanvragen.

6.3 Coördinatie Europees beleid

In het programma voor het EPD Oost-Nederland is als beleidsintentie opgenomen dat waar mogelijk aangesloten wordt op andere Europese programma's. Met name de aansluiting op de plattelandsontwikkelingsprogramma's is daarbij van belang. Onder meer via de één-loket-gedachte en de inrichting van een centraal programmasecretariaat zijn de voorwaarden ingevuld voor een optimale aansluiting tussen de verschillende programma's. Tot die programma's behoren bijvoorbeeld Leader+, POP, IAP en Interreg IIIA. Daarnaast wordt hierbinnen soms ook het programmamanagement voor een aantal landelijke en eigen provinciale beleidsprogramma's gevoerd. Die omstandigheid vereenvoudigt in een aantal gevallen de medefinanciering van projecten.

Ook is in 2008 met de binnen het EPD Oost-Nederland opgebouwde ervaring en expertise de nodige energie gestoken in de totstandkoming van het nieuwe Operationele Programma voor de periode 2007-2013. Het op stoom komen van dit programma in 2009 gaat hand in hand met de uitvoering (en aanstaande afsluiting) van het oude programma 2000-2006. Tevens bestaat een actieve betrokkenheid (o.a. via deelname aan stuurgroepen) bij een aantal Doelstelling 2- programma's die in de Stedelijke gebieden binnen het programmagebied worden uitgevoerd.

Het EPD Doelstelling 3 wordt in Nederland uitgevoerd door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het ministerie heeft de uitvoering opgedragen aan het Agentschap SZW. Met het ministerie of het agentschap vindt geen regulier of periodiek overleg plaats. Incidenteel wordt het programmanagement geïnformeerd over de stand van de uitvoering in Oost-Nederland.

Bijlage 1

Financiële tabel 2008 EPD Oost-Nederland per prioriteit en maatregel

NR	Prioriteit/Maatregel	Complement	Totaal	Totaal	percentage	Totaal werkelijk	Totaal werkelijk	percentage
		(grondslag TSK)	gecommitteerde subsidiabele uitgaven (grondslag TSK)	gecommitteerde subsidiabele uitgaven (grondslag TSK)	gecommitteerde uitgaven ten opzichte van complement (grondslag TSK)	en betaalde en gecertificeerde subsidiabele uitgaven (grondslag TSK)	en betaalde en gecertificeerde subsidiabele uitgaven (grondslag TSK)	realisatie uitgaven ten opzichte van complement (grondslag TSK)
			in 2009	t/m 2009	t/m 2009	in 2009	t/m 2009	t/m 2009
1	Ruimtelijke Ontwikkeling	257.806.961	17.416.575	406.191.748	157,56%	20.585.690	294.350.858	114,17%
1.1	Ruimtelijke herstructurering	15.208.162	0	18.562.120	122,05%	472.028	11.480.032	75,49%
1.2	Natuur, water- en milieuontwikkeling	53.927.835	2.980.100	67.602.775	125,36%	2.796.864	47.125.775	87,39%
1.3	Ontwik. En rev. Bedr.ter/verz.gebouwen	122.677.386	7.894.143	209.509.201	170,78%	4.383.082	151.064.406	123,14%
1.4	Versterking toeristische infrastructuur	65.993.578	6.542.332	110.517.652	167,47%	12.933.716	84.680.645	128,32%
2	Economische Stimulering	93.128.870	3.625.440	152.028.533	163,25%	9.926.430	135.490.411	145,49%
2.1	Versterk. Concurr. Pos. Bedrijfsleven MKB	70.951.625	2.098.665	101.945.648	143,68%	5.327.447	85.169.161	120,04%
2.2	Versterk. Concurr. Pos. Toerist. Bedrijfsleven	22.177.245	1.526.775	50.082.885	225,83%	4.598.983	50.321.250	226,90%
3	Sociale cohesie	55.000.190	407.920	83.700.762	152,18%	10.053.658	61.264.225	111,39%
3.1	Human resources	7.547.170	0	4.845.897	64,21%	584.530	4.674.940	61,94%
3.2	Versterk. Sociale cohesie en cult. Identiteit	47.453.020	407.920	78.854.865	166,17%	9.469.128	56.589.285	119,25%
4	Technische bijstand	11.673.131	788.369	9.050.058	77,53%	951.592	9.496.282	81,35%
4.1	Beheer	7.181.931	328.381	6.620.577	92,18%	306.859	6.560.823	91,35%
4.2	Overig	4.491.200	459.988	2.429.481	54,09%	644.733	2.935.459	65,36%
	Totaal generaal EPD-Oost	417.609.152	22.238.304	650.971.101		41.517.370	500.601.776	119,87%
	Prioriteit/overgangssteun							
1	Ruimtelijke Ontwikkeling	257.806.961	17.416.575	406.191.748	157,56%	20.585.690	294.350.858	114,17%
	Regio's zonder overgangssteun (platt.prog.)	167.769.806	17.416.575	232.609.186	138,65%	15.550.534	156.682.091	93,39%
	Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	90.037.155	0	173.582.562	192,79%	5.035.156	137.668.767	152,90%
2	Economische Stimulering	93.128.870	3.625.440	152.028.533	163,25%	9.926.430	135.490.411	145,49%
	Regio's zonder overgangssteun (platt.prog.)	38.067.996	814.955	54.798.240	143,95%	3.879.328	54.019.440	141,90%
	Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	55.060.874	2.810.485	97.230.293	176,59%	6.047.102	81.470.971	147,97%
3	Sociale cohesie	55.000.190	407.920	83.700.762	152,18%	10.053.658	61.264.225	111,39%
	Regio's zonder overgangssteun (platt.prog.)	51.772.989	407.920	80.831.335	156,13%	9.528.216	58.963.297	113,89%
	Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	3.227.201	0	2.869.427	88,91%	525.442	2.300.928	71,30%
4	Technische bijstand	11.673.131	788.369	9.050.058	77,53%	951.592	9.496.282	81,35%
	Regio's zonder overgangssteun (platt.prog.)	7.020.001	615.705	5.836.247	83,14%	615.705	6.083.687	86,66%
	Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	4.653.130	172.664	3.213.811	69,07%	335.887	3.412.595	73,34%
	Totaal	417.609.152	22.238.304	650.971.101		41.517.370	500.601.776	119,87%

Bijlage 2

Overzicht realisatie 2008 EPD Oost-Nederland naar actieterreinen

EU-Categorie	1.1		1.2		1.3		1.4		2.1		2.2		3.1		3.2		4.1		4.2	
	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.
13 Bevordering van de aanpassing en ontwikkeling van plattelandsgebieden																				
1302 Herkaveling	25%	0%																		
1306 Renovatie en ontwikkeling van dorpen; bescherming en instandhouding van het erfgoed	25%	29%													10%	41%				
1309 Ontwikkeling en verbetering van de plattelandsinfrastructuur gerelateerd aan de ontwikkeling van de landbouw	45%	71%			20%	0%														
1310 Stimulering van toerisme activiteiten							40%	22%			10%	41%								
1312 Milieuzorg in de land- en bosbouw, natuurbehoud en verbetering van het dierenwelzijn			80%	99%																
16 MKB en ambachtelijke ondernemingen																				
161 Materiele investeringen					10%	6%														
162 Milieuvriendelijke, schone en energiezuinige technologieën			20%	1%					10%	7%										
163 Adviesbureaus									20%	15%	15%	1%	10%	0%						
164 Collectieve dienstverstrekking aan bedrijven									20%	18%	15%	0%								
165 Financiële engineering									5%	2%										
166 Maatschappelijk-culturele dienstverstrekking															15%	13%				
17 Toerisme																				
171 Materiele investeringen							60%	78%												
172 Immateriele investeringen											20%	46%								
173 Collectieve dienstverstrekking aan toeristische ondernemingen											20%	12%								
18 Onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie																				
182 Innovatie en technologieoverdracht, werkzaamheden in netwerkverband van ondernemingen en/of onderzoeksinstellingen									10%	40%										
21 Actief arbeidsmarktbeleid													15%	82%						
22 Sociale integratie													15%	0%	15%	6%				
23 Ontwikkeling van onderwijs en beroepsbevolking													25%	18%						
24 Aanpassingsvermogen, ondernemingszin en innovatiebereidheid, nieuwe informatie en communicatietechnologieën									10%	11%			25%	0%						
25 Positieve acties voor vrouwen op de arbeidsmarkt													10%	0%						
31 Transportinfrastructuur																				
316 Binnenwateren	5%	0%																		
32 Telecommunicatie-infrastructuur en informatiemaatschappij																				
321 Basisinfrastructuur					5%	24%														
322 Informatie- en communicatietechnologie			5%	1%			10%	2%												
323 Diensten en applicaties voor de burger															15%	1%				
324 Diensten en applicaties voor het MKB					5%	1%			15%	3%	20%	0%			15%	0%				
35 Herinrichting en sanering																				
351 Herinrichting van industriële en militaire terreinen					35%	56%														
352 Sanering van stedelijke gebieden					20%	12%									10%	8%				
36 Sociale infrastructuur en gezondheidsvoorzieningen															20%	31%				
41 Technische bijstand en innovatieve acties																				
411 Voorbereiding, uitvoering, toezicht, publiciteit																	100%	100%		
412 Voorbereiding, uitvoering, toezicht, publiciteit																				75% 80%
413 Studiewerkzaamheden																				25% 20%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Eindverslag deel C

**Verantwoordingsverslag 2009
EPD Oost-Nederland 2000-2006**

Inhoudsopgave

1	Inleiding	136
2	Operationeel kader	137
3	Voortgang van het programma in 2009	138
3.1	Inleiding	138
3.2	Voortgang subdoelstellingen	138
3.3	Voortgang op programmaniveau	138
3.4	Voortgang prioriteiten en maatregelen	141
3.5	Voortgang prestatie-indicatoren	146
4	Uitvoering van het programma in 2009	148
4.1	Inleiding	148
4.2	Toezicht en evaluatie	148
4.3	Financiële controle	149
5	Communicatie en publiciteit	150
6	Inachtneming communautair beleid	151
6.1	Inleiding	151
6.2	Naleving Europese beleidsregels	151
6.3	Coördinatie Europees beleid	152
	Bijlage 1 financiële tabel 2009 EPD Oost-Nederland per prioriteit en maatregel	153
	Bijlage 2 overzicht realisatie 2009 EPD Oost-Nederland naar actieterreinen	155

1 Inleiding

Eind 2008 is gebruik gemaakt van de mogelijkheid die de Europese Commissie in verband met de wereldwijde crisis aan de structuurfondsprogramma's heeft geboden om de programmaperiode met een half jaar te verlengen. Door de lidstaat Nederland is op 23 december 2008 een daartoe strekkend verzoek bij de Europese Commissie ingediend. Het verzoek is op 23 februari 2009 gehonoreerd, hetgeen onder meer betekent dat de termijn voor de subsidiabiliteit van de uitgaven is verlengd tot en met 30 juni 2009.

Dit is derhalve het verantwoordingsverslag over de uitvoering van het programma EPD Oost-Nederland over het 1e halfjaar 2009. Gemakshalve wordt in het vervolg steeds gesproken over het jaar '2009'. Dit verslag maakt onderdeel uit van het eindverslag over de gehele programmaperiode en is opgesteld overeenkomstig de vereisten zoals neergelegd in artikel 37 van Verordening (EG) nr. 1260/1999.

De algemene programmagegevens waarop dit verslag betrekking heeft zijn te vinden in het eindverslag. Dit verslag richt zich op de belangrijkste zaken rond de inhoudelijke en financiële uitvoering van het programma over 2009 in aansluiting op de cijfers van het verantwoordingsverslag 2008. De meeste onderwerpen worden in het eindverslag uitgebreider en diepgaander aan de orde gesteld.

2 Operationeel kader

Voor de uitvoering van het EPD, de acties die daarin plaatsvinden en de resultaten die worden geboekt, is de achtergrond van de sociaal-economische ontwikkeling van het gebied van belang. Deze dient immers te worden afgezet tegen de uitgangssituatie voor wat betreft doelstellingen en strategie van het programma. Daarnaast kunnen externe factoren, zoals wet- en regelgeving van invloed zijn op de tenuitvoerlegging en realisering van het programma.

Belangrijke veranderingen van de algemene omstandigheden die van belang zijn voor de uitvoering van het bijstandspakket hebben zich over de verslagperiode niet echt voorgedaan. De in het verantwoordingsverslag over 2008 geschetste ontwikkelingen hebben zich in 2009 doorgezet en, hoewel over deze periode nog niet voor alle indicatoren actuele statistische cijfers voorhanden zijn, is de ontwikkeling van de Nederlandse en Europese economie in een duidelijke negatieve spiraal beland. Omdat het programma vrijwel volledig is vastgelegd en per 30 juni 2009 afgesloten wordt kon hier ook nauwelijks op worden ingespeeld. Wel is getracht - gegeven de verlenging van het programma met een halfjaar tot 30 juni 2009 - een additionele inspanning te plegen op bedrijfsgerichte projecten binnen de maatregelen 1.3 (ontwikkeling bedrijfslocaties) en 2.1 (versterking concurrentiepositie bedrijfsleven). Het programmamanagement is van mening dat deze aanpak goed aansluit op de motiveringsgronden van de Europese Commissie om gezien de financiële en economische crisis een verlenging af te geven.

Voor een integrale beschouwing omtrent de sociaal-economische situatie in Oost-Nederland wordt verwezen naar hoofdstuk 1 van het eindverslag.

Veranderingen in de relevante regelgeving en het beleid hebben zich over de verslagperiode niet voorgedaan. Er is volledig conform de bekend gemaakte regels, aanwijzingen en inzichten geopereerd.

3 Voortgang van het programma in 2009

3.1 Inleiding

De hoofddoelstelling van het programma ('het realiseren van een duurzame en dynamische economische en een evenwichtige sociale ontwikkeling gecombineerd met behoud en versterking van natuurlijke, landschappelijke en natuurwaarden') is leidraad voor het EPD Oost-Nederland. De daaruit afgeleide zes subdoelstellingen ('werkgelegenheid, gelijke kansen, vestigingsklimaat, concurrentiepositie bedrijfsleven, omschakeling agrarische sector, natuur en milieu') zijn daarbij richtinggevend voor de uitvoering van het programma. De realisatie van deze doelstellingen (gemeten aan de hand van indicatoren) is uiteraard niet alleen afhankelijk van het slagen van het EPD Oost-Nederland. Het programma wordt uitgevoerd in een dynamische context, waarin de ontwikkeling wordt bepaald door een complex van factoren, die voor een belangrijk deel buiten de invloedssfeer van het programma liggen.

Door het programma te verdelen in prioriteiten en maatregelen en hieraan meerdere output- en resultaatindicatoren te koppelen is getracht een en ander in samenhang te brengen met de programmadoelstellingen. Aan de hand van de realisatie van deze indicatoren in relatie met vooraf vastgelegde streefwaarden wordt de inhoudelijke voortgang van het programma gevolgd.

3.2 Voortgang subdoelstellingen

De voortgang van de subdoelstellingen - voorzover hier actuele cijfers over beschikbaar zijn - wijkt nauwelijks af van de ontwikkeling zoals deze is geschetst in het verantwoordingsverslag over 2008 (zie tabel in hoofdstuk 3.2). Het beeld is wel dat de afvlakkende toename van het aantal bedrijfsvestigingen in Oost-Nederland wat achterblijft bij de landelijke trend. Ook het aantal agrarische bedrijven in Oost-Nederland blijft afnemen, terwijl landelijk gezien het aantal zich lijkt te stabiliseren.

Voor een uitgebreidere beschouwing omtrent de ontwikkeling van de subdoelstellingen, zie hoofdstuk 3 van het eindverslag.

3.3 Voortgang op programmaniveau

Algemeen

Deze paragraaf geeft een overzicht van de financiële en inhoudelijke voortgang van het programma voor het hele EPD Oost-Nederland. Hierin is geen onderscheid gemaakt naar de verschillende deelprogramma's.

Financiële Voortgang

De financiële cijfers 2009 zijn gebaseerd op de cumulatieve cijfers, zoals opgenomen in de slotbetalingsaanvraag (nr. 19) die eind september 2010 tezamen met het eindverslag bij de Europese Commissie is ingediend. Onderstaand is een beknopt overzicht opgenomen inzake de cumulatieve cijfers 2009 (2008).

Overzicht jaarcijfers 2009 EPD Oost-Nederland				
Jaarcijfers 2009 (in euro's)	investerings TSK	financiering		
		EFRO (gemeenschap)	Publiek (nationaal)	Privaat
begroot (complement)	417.609.153	147.960.000	218.820.026	50.829.127
gecommitteerd (t/m 2009)	666.742.774	173.662.414	345.137.548	147.942.812
committeringspercentage	159%	117%	157%	291%
gerealiseerd (t/m 2009) *)	597.584.107	145.635.625	286.532.490	165.415.992
realisatiepercentage	143%	98%	131%	325%
gecommitteerd (t/m 2008)	650.971.101	167.311.952	336.248.940	147.410.209
gerealiseerd (t/m 2008)	500.601.776	123.387.153	248.057.481	129.157.143

*) De totale gerealiseerde investeringen (subsidiabel kosten) bedroegen € 599.068.547. Hierop is ingevolge de zogenaamde 'NAP-korting' een bedrag in mindering gebracht van € 1.484.440,-, zodat uiteindelijk de in de tabellen opgenomen realisatie uitkomt op een bedrag van € 597.584.107,-. Zie voor nadere toelichting het eindverslag.

Teneinde op een zo hoog mogelijke uitputting te komen zijn meer middelen vastgelegd dan begroot. Deze overcommittering heeft bewust plaatsgevonden, omdat de ervaring leert dat projecten veelal lager uitvallen. Hoewel het programma in 2008 budgettair grotendeels was vastgelegd, zijn in het jaar 2009 toch nog 12 projecten met een totale EFRO-bijdrage van circa € 4,3 miljoen (exclusief Technische Bijstand) gecommitteerd. Dit heeft met name te maken met de programmaverlenging, waarbij heel gericht gekeken is of binnen het budgettaire kader en te verwachten vrijval nog extra projecten konden worden gehonoreerd. De prognose van de EFRO-budgetuitputting kwam daarbij iets boven de 100% uit. Uiteindelijk is de realisatie toch iets lager uitgekomen (op 98%), omdat bij één deelprogramma aanzienlijk hogere vrijval is ontstaan dan was geprognostiseerd.

Doordat er altijd een tijdspanne zit tussen de, op enig moment, door projecten gemaakte en de nadien bij de Europese Commissie gedeclareerde kosten, ontstaat enige vertraging in de jaarlijks in de tabellen geregistreerde kosten. Dat verklaart ook het feit dat de totale subsidiabele kosten ten opzichte van 2008 aanzienlijk gestegen zijn (van € 500 mln. naar € 597 mln.). In de financiële tabellen van het EPD Oost-Nederland worden, naast de Europese bijdrage, de bijdragen van de diverse overheden en de private bijdragen gedetailleerd naar projecten vastgelegd. Voor een nadere specificatie van de cijfers 2009, zie Bijlage 1 (financiële tabel 2009) en Bijlage 2 (realisatie naar actieterreinen) van het verantwoordingsverslag 2009. Er zijn geen financieringstechnieken in de zin van artikel 28, lid 3 van Verordening (EG) nr. 1260/1999 gebruikt. Ook zijn er in 2009 geen projecten groter dan € 50 miljoen gecommitteerd en uitgevoerd.

Voor wat betreft de bij de Europese Commissie gedeclareerde en door de betalingsautoriteit van het EPD Oost-Nederland (provincie Gelderland) gecertificeerde uitgaven in relatie tot de van de Commissie ontvangen betalingen is onderstaand een beknopt overzicht opgenomen.

Overzicht EFRO-bevoorschotting 2009 EPD Oost-Nederland

Jaarcijfers 2009 (in euro's)	gecertificeerde gedeclareerde uitgaven	gecertificeerde gedeclareerde EFRO	ontvangen voorschotten van de Europese Commissie
cumulatief ultimo 2008	500.601.776	123.387.153	128.133.542
betalingsaanvraag 17	(2008)	(2008)	4.645.583
cumulatief per 30 juni 2009	500.601.776	123.387.153	132.779.125
betalingsaanvraag 18 (okt 2009)	31.998.043	7.919.684	4.392.064
slotbetalingsaanvraag 19 (sept 2010)	64.984.288	14.328.788	0
cumulatief eindcijfers	597.584.107	145.635.625	137.171.189

De gecertificeerde uitgaven zijn opgenomen naar de stand per '30 juni 2009' (moment van indiening van de betalingsaanvragen), alsmede de stand 'eindcijfers 2009' op basis van alle afgerekende projecten en doorgevoerde correcties. Onder deze correcties is begrepen de aan het programma opgelegde korting inzake het 'Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006', waaruit een te corrigeren bedrag voortvloeide van € 1.484.440,- dat in mindering is gebracht op de totale kosten. Voor nadere informatie zie het eindverslag.

De bevoorschotting van de Europese Commissie is opgenomen naar de stand van de op enig moment daadwerkelijk van de Commissie ontvangen betalingen.

Inhoudelijke voortgang

Doordat in 2009 nog 12 projecten zijn vastgelegd zijn ook de programma-indicatoren ten opzichte van 2008 qua committering enigszins hoger uitgekomen. In sommige gevallen is deze stijging (gedeeltelijk) teniet gegaan doordat bij een paar projecten administratieve aanpassingen van indicatoren moesten worden doorgevoerd. Over de realisatiecijfers wordt in het eindverslag 2000-2006 verslag gedaan.

Om een globaal beeld te geven van het bereik en de output van het programma zijn in een beknopt overzicht de belangrijkste indicatoren geclusterd en afgezet ten opzichte van de streefwaarden volgens het programmacomplement. Hieruit blijkt dat de impact van het programma op de economische en sociale activiteiten in de regio Oost in ieder geval substantieel te noemen is.

Outputcijfers 2009 in een notendop EPD Oost-Nederland

Indicatoren (aantallen)	Streefwaarden	Committering t/m 2008	Committering t/m 2009
Aantal hectare gebied	5.007	6.832	6.819
Aantal m2 openbare ruimte	183.417	1.221.061	1.481.026
Aantal gerealiseerde voorzieningen	720	380	434
Aantal ondersteunde bedrijven	3.077	2.218	2.216
Aantal arbeidsplaatsen	12.098	14.103	14.160

In voorgaande verslagen is reeds gerapporteerd over het feit dat het programma op vrijwel alle indicatoren goed scoort. Een uitzondering betreft het aantal gerealiseerde voorzieningen, hetgeen vooral te verklaren is door een substantieel grotere inzet op de ontwikkeling van openbare ruimte dan op concrete voorzieningen.

3.4 Voortgang prioriteiten en maatregelen

Algemeen

Deze paragraaf geeft een overzicht van de voortgang van het programma op het niveau van de diverse prioriteiten en maatregelen voor het hele EPD Oost-Nederland, waarbij geen onderscheid is gemaakt naar de verschillende deelprogramma's.

Hierbij worden de financiële en de inhoudelijke voortgang (aan de hand van een tweetal tabellen per prioriteit) in samenhang met elkaar gepresenteerd.

Prioriteit 1: Ruimtelijke ontwikkeling

Financieel/ totale kosten (x € 1.000,-)	begroot EPD	realisatie			
		t/m 2008	2009	t/m 2009	%
maatregel 1.1	15.208	11.480	-154	11.326	74
maatregel 1.2	53.928	47.126	6.970	54.096	100
maatregel 1.3	122.677	151.064	21.348	172.412	141
maatregel 1.4	65.994	84.681	16.471	101.152	153
Totaal prioriteit 1	257.807	294.351	44.635	338.986	131
Regio's zonder overgangssteun	167.770	156.682	39.501	196.183	117
Regio's met overgangssteun	90.037	137.669	5.134	142.803	159

Maatregel	Indicator / meeteenheid	Streef- waarde	Gecommitteerd t/m 2009	
	O = output-indicator R= resultaat-indicator			
1.1	O aantal ha gebied met gewijzigde of verbeterde functie	2.000	3.342	167%
	O aantal gefaciliteerde sterlocaties	10	38	380%
	O aantal nieuwe of verbeterde voorzieningen/accomm.	6	29	483%
	R behoud werkgelegenheid	207	19	9%
	R bruto gecreëerde werkgelegenheid	40	2	5%
1.2	O aantal ha gebied met gewijzigde of verbeterde functie	2.407	2.488	103%
	O aantal nieuwe of verbeterde voorzieningen/accomm.	30	100	333%
	R behoud werkgelegenheid	241	102	42%
1.3	O aantal ha gebied met gewijzigde of verbeterde functie	600	989	165%
	O aantal m2 nieuw/gerenoveerde bedrijfs- of kantooropp.	30.000	57.724	192%
	O aantal facilitaire voorzieningen	15	49	327%
	R aantal gevestigde bedrijven	1.000	269	27%
	R bruto gecreëerde werkgelegenheid	8.759	11.013	126%
1.4	O aantal nieuwe of verbeterde toeristische voorzieningen	625	160	26%
	O aantal m2 nieuw/vernieuwde opp. openbare ruimte	78.417	1.197.371	1527%
	R aantal bezoekers	249.000	1.553.853	624%
	R bruto gecreëerde werkgelegenheid	598	646	108%

Voortgang maatregel 1.1 ruimtelijke herstructurering

Deze maatregel is met name bedoeld voor de plattelandsgebieden binnen het EPD Oost-Nederland. In 2009 zijn in deze maatregel geen projecten gehonoreerd.

Inhoudelijk gezien is sterk ingezet op infrastructurele werken die van groot belang zijn voor de instandhouding en uitbreiding van de bedrijvigheid in deze gebieden. De indirecte effecten van deze maatregelen op de werkgelegenheid zijn naar verwachting aanzienlijk. De directe effecten zijn echter niet goed meetbaar, waardoor op dit punt de indicator 'werkgelegenheid' een lage score vertoont.

Voortgang maatregel 1.2 natuur-, water- en milieuontwikkeling

Maatregel 1.2 is alleen van toepassing in de plattelandsdeelprogramma's. Aangezien het beschikbare budget reeds volledig was gecommitteerd, zijn binnen deze maatregel in 2009 geen nieuwe activiteiten meer ontplooid. De realisatie is aanzienlijk toegenomen door de afwikkeling van reeds vastgelegde projecten.

Voortgang maatregel 1.3 ontwikkeling en revitalisering bedrijfslocaties en versterking fysieke kennisinfrastructuur

In deze maatregel zijn nog een drietal projecten met een totaal aan geraamde kosten van € 3,5 miljoen gehonoreerd, waaronder het revitaliseringsproject Business&Sciencepark te Enschede. In 2009 zijn diverse projecten opgeleverd en afgerekend, waaronder het project Regionaal Bedrijventerrein Twente, dat bedrijven met grote ruimteclaims de gelegenheid biedt zich hier te vestigen.

Omdat de meeste projecten betrekking hebben op de revitalisering van bedrijventerreinen, hetgeen weliswaar leidt tot het behoud van bedrijven voor de regio, maar niet direct tot het aantrekken van nieuwe bedrijven, wordt verwacht dat dit laatste project een positieve invloed heeft op het aantrekken van meer bedrijvigheid in de regio.

Voortgang maatregel 1.4 versterking toeristische infrastructuur

Omdat op deze maatregel al een aanzienlijk budgettair beslag was gelegd, is besloten nog slechts twee projecten te honoreren, die ook in staat waren op korte termijn tot uitvoering te komen.

De score binnen deze maatregel vertoont op een kleine uitzondering na zowel financieel als inhoudelijk een zeer goed beeld.

Prioriteit 2: Economische stimulering

Financieel/ totale kosten (x € 1.000,-)	begroot EPD	realisatie			
		t/m 2008	2009	t/m 2009	%
maatregel 2.1	70.952	85.169	28.166	113.335	160
maatregel 2.2	22.177	50.321	9.458	59.779	270
Totaal prioriteit 2	93.129	135.490	37.955	173.114	186
Regio's zonder overgangssteun	38.068	54.019	5.081	59.100	155
Regio's met overgangssteun	55.061	81.471	32.543	114.014	207

Maatregel		Indicator / meeteenheid	Streef- waarde	Gecommitteerd t/m 2009	
		O = output-indicator			
		R= resultaat-indicator			
2.1	O	aantal ond. dat directe financiële bijstand ontvangt	1.574	780	50%
	O	aantal ond. dat deelneemt aan milieuprojecten	154	119	77%
	O	aantal ond. dat deelneemt aan ICT/R&D-projecten	299	384	128%
	O	aantal nieuwe clusters/samenwerkingsverbanden	110	77	70%
	O	aantal promotie-activiteiten	23	18	78%
	R	aantal startende ondernemers	119	208	175%
	R	aantal deelnemers aan samenwerkingsprojecten	855	1.007	118%
	R	aantal innovatieve producten en (prod.) methoden	244	565	232%
	R	bruto gecreëerde werkgelegenheid	1.660	1.672	101%
2.2	O	aantal ond. dat directe financiële bijstand ontvangt	328	429	131%
	O	aantal ond. dat deelneemt aan milieuprojecten	79	114	144%
	O	aantal nieuwe clusters/samenwerkingsverbanden	23	33	143%
	O	aantal promotie-activiteiten	26	44	169%
	R	aantal startende ondernemers	65	33	51%
	R	bruto gecreëerde werkgelegenheid	373	428	115%

Voortgang maatregel 2.1 versterking concurrentiepositie bedrijfsleven (MKB)

Binnen deze maatregel kon dankzij de inzet van vele betrokkenen, waaronder PPM-Oost NV, het project 'Innovatiefond IIIA' met een EFRO-waarde van € 1,5 miljoen en een provinciale cofinanciering van eveneens € 1,5 miljoen worden vastgelegd. Het kunnen honoreren van dit project rechtvaardigt daarmee alleen al de programmaverlenging die door de Europese Commissie in verband met de economische crisis is afgegeven. Het project kon binnen een korte tijd operationeel worden gemaakt, sloot perfect aan op de financiële en inhoudelijke kaders van het programma, was bedrijfsgericht en daarnaast gefocust op innovatieve MKB-bedrijven. Met de terbeschikkingstelling van risicodragend vermogen werd zo een extra stimulans geboden tot ontplooiing van innovatieve ondernemersactiviteiten van maar liefst 11 bedrijven in het D2-gebied van de provincie Gelderland.

Het indicatorenoverzicht geeft ook aan dat goede scores worden gerealiseerd op de ontwikkeling van innovatieve producten/(productie-)methoden en aantallen startende ondernemers.

Voortgang maatregel 2.2 versterking concurrentiepositie toeristisch bedrijfsleven

In verband met de hoge bestedingen binnen deze maatregels zijn in 2009 geen projecten meer gehonoreerd. De scores op de indicatoren vertonen een zeer goed beeld.

Prioriteit 3: Sociale cohesie

Financieel/ totale kosten (x € 1.000,-)	begroot EPD	realisatie			
		t/m 2008	2009	t/m 2009	%
maatregel 3.1	7.547	4.675	-25	4.650	62
maatregel 3.2	47.453	56.589	12.042	68.631	145
Totaal prioriteit 3	55.000	61.264	12.017	73.281	134
Regio's zonder overgangssteun	51.773	58.963	11.670	70.633	136
Regio's met overgangssteun	3.227	2.301	347	2.648	82

Maatregel	Indicator / meeteenheid	Streef- waarde	Gecommitteerd t/m 2009	
				%
	O = output-indicator R = resultaat-indicator			
3.1	O aantal ond. dat directe financiële bijstand ontvangt	320	0	0%
	O aantal nieuwe clusters/samenwerkingsverbanden	8	3	38%
	R bruto gecreëerde werkgelegenheid	27	77	285%
3.2	O aantal m2 nieuwe/verbeterde openbare ruimte.	75.000	225.931	301%
	O aantal nieuwe of verbeterde soc.cult. voorzieningen	44	96	218%
	R bruto gecreëerde werkgelegenheid	193	201	104%

Voortgang maatregel 3.1 human resources

Vanwege een gebrek aan belangstelling en het bestaan van alternatieve financieringsmogelijkheden zijn binnen deze maatregel geen projecten meer gehonoreerd.

Voortgang maatregel 3.2 versterking sociale cohesie en culturele identiteit

Voor maatregel 3.2 bestaat gedurende de gehele programmaperiode veel belangstelling, zowel in de phasing-out gebieden als in de plattelandsgebieden. De behoefte op het platteland aan het versterken van de sociale infrastructuur en het behoud van de culturele identiteit blijkt groot te zijn. Binnen deze maatregel zijn in 2009 nog zes kleine tot middelgrote projecten met een totaal aan geraamde kosten van € 2,1 miljoen gehonoreerd en uitgevoerd. De hoge bestedingen in 2009 hebben te maken met de uitvoering en afrekening van in voorgaande jaren vastgelegde projecten.

Prioriteit 4: Technische bijstand

Financieel/ totale kosten (x € 1.000,-)	realisatie				
	begroot EPD	t/m 2008	2009	t/m 2009	%
maatregel 4.1	7.182	6.561	1.916	8.477	118
maatregel 4.2	4.491	2.935	792	3.727	83
Totaal prioriteit 4	11.673	9.496	2.708	12.204	105
Regio's zonder overgangssteun	7.020	6.084	1.643	7.727	110
Regio's met overgangssteun	4.653	3.412	1.065	4.477	96

Binnen prioriteit 4 zijn de kosten voor de uitvoering van het Europese programma belegd, overigens alleen voor de extern gemaakte kosten (monitoringsysteem, inhuur, onderzoek, publiciteit, evaluatie en controle). Bij de besteding van maatregel 4.1 (beheer van het programma) is het budget aanzienlijk overschreden, hetgeen voornamelijk te verklaren valt vanuit de vele extra controle-inspanningen die de afgelopen twee jaar zijn uitgevoerd. Dit wordt voor een deel gecompenseerd door de kleine onderschrijding van het budget van maatregel 4.2 (overige kosten). Per saldo zal vanuit provinciale middelen aanvullende financiering van de budgetoverschrijding plaatsvinden.

3.5 Voortgang prestatie-indicatoren

In 2004 heeft de rapportage aan de Europese Commissie plaatsgevonden met betrekking tot de tussentijdse realisatie van de prestatie-indicatoren inzake de doeltreffendheid, het beheer en de financiële uitvoering van het programma.

De voortgang in de realisering van de prestatie-indicatoren vormt uiteraard gedurende het hele verloop van het programma een belangrijke indicatie voor de effectiviteit van het programma.

Prestatie indicatoren effectiviteit	streef waarden	comm. t/m 2009
output		
aantal ha gebied met gewijzigde of verbeterde functie	5.007	6.819
aantal ond. dat directe financiële bijstand ontvangt	2.222	1.209
aantal ond. dat deelneemt aan milieuprojecten	233	233
aantal nieuwe of verbeterde soc.cult. voorzieningen	44	96
resultaat		
bruto gecreëerde werkgelegenheid	11.649	13.962

Voor wat betreft de prestatie-indicatoren rond de effectiviteit zijn nagenoeg alle streefwaarden gehaald. Slechts het aantal ondernemers dat directe financiële bijstand ontvangt blijft achter op de streefwaarde. De complexiteit van de staatssteunregelgeving is hier voor een deel debet aan.

Ten aanzien van drie prestatie-indicatoren inzake het beheer wordt voldaan aan de doelstellingen, te weten een kwalitatief toezichtstelsysteem (via tijdige indiening van artikel 13-rapportages), een kwalitatieve interne controle (via 5%-controle en accountantsverklaringen) en een kwalitatieve evaluatie (aanwezigheid van een mid-term evaluatie). Ook wordt ruimschoots voldaan aan de streefwaarden voor de financiële uitvoering, te weten de omvang van het absorptievermogen (het programmabudget is al in 2006 overgecommitteerd) en de hefboomwerking (het programma kent een ongekend hoge bijdrage vanuit de private sector).

4 Uitvoering van het programma in 2009

4.1 Inleiding

Door het Comité van Toezicht en de beheersautoriteit zijn de nodige voorzieningen getroffen om de kwaliteit en doeltreffendheid van de tenuitvoerlegging te waarborgen. Vooraf zijn hier uiteraard met alle betrokken partijen afspraken over gemaakt. Tijdens de uitvoering hebben waar nodig, mede op basis van uitgevoerde evaluaties, onderzoeken en controles, de nodige aanpassingen plaatsgevonden.

Onderstaand wordt een korte schets gegeven van de tenuitvoerlegging voorzover deze relevant is voor het jaar 2009 of afwijkt van de uitvoering in 2008. Voor een uitgebreidere beschouwing wordt verwezen naar hoofdstuk 4 van het eindverslag. Omtrent de uitgevoerde activiteiten op het gebied van de communicatie en voorlichting wordt verslag gedaan in hoofdstuk 5.

4.2 Toezicht en evaluatie

Door het Comité van Toezicht zijn in 2009 twee schriftelijke vergaderrondes belegd. Onderwerpen die in de juni-vergadering centraal stonden waren:

- de financiële en inhoudelijke voortgang van het programma (inclusie eindprognose budgetuitputting);
- de indiening van de zogenaamde artikel 13-rapportage over 2008;
- de voortgang van het Nationaal Actieplan (status onderhandelingen tussen de lidstaat Nederland en de Europese Commissie);
- de follow-up van de 'EU-audit 2006' (aankondiging hoorzitting te Brussel)

In de decembervergadering is door het Comité in het bijzonder aandacht besteed aan de stand van zaken rond een aantal evaluatieonderzoeken (het rekenkameronderzoek 'Werkgelegenheidseffecten' en het ex-post onderzoek van de Europese Commissie 'Gender equality and demographic change'). Ook is de planning van het eindverslag van het EPD Oost-Nederland aan de orde gekomen.

Binnen het programma zijn door de Beheersautoriteit de nodige voorzieningen getroffen teneinde een rechtmatige, doelmatige en doeltreffende uitvoering van het programma zo goed mogelijk te waarborgen.

Voor wat betreft het programmabeheer is sprake van een min of meer vaste P&C-kalender ten aanzien van de diverse interne en externe rapportagemomenten, wordt gewerkt met vaste formats en bestaan vaste ijkpunten om de financiële en inhoudelijke voortgang van het programma te kunnen volgen en bewaken. Hoewel stevig verankerd binnen het programmabeheer is de aandacht voor de registratie en monitoring van de verzamelde gegevens (geld en indicatoren) onverminderd groot gebleven. Bijzondere problemen hebben zich hierbij in 2009 niet voorgedaan.

Behoudens accentverschillen zijn de toezicht- en controleactiviteiten in 2009 niet noemenswaardig afgeweken van de activiteiten in 2008, die volledig gebaseerd zijn op de binnen het 'Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006' gemaakte afspraken.

Behoudens de afwikkeling van in het verslag over 2008 reeds genoemde onderzoeken, alsmede het incidenteel meewerken aan vragenlijsten, enquêtes en dergelijke zijn in 2009 geen nieuwe evaluatieonderzoeken opgepakt en/of uitgevoerd.

4.3 Financiële controle

Een belangrijk punt binnen het beheers- en controlesysteem vormt de uitvoering van '5%-controles', die moeten garanderen dat minimaal 5% van de voor subsidie in aanmerking komende uitgaven zijn gecontroleerd. Hoewel hiertoe geen verplichting bestond heeft het programmamanagement uit oogpunt van spreiding besloten ook in 2009 nog een '5%-controle' uit te voeren. Van de totale kosten op basis van de eindcijfers is tot en met 2009 7,6% gecontroleerd, hetgeen ruimschoots boven de norm uitkomt.

Het aantal onregelmatigheden dat in 2009 heeft plaatsgevonden is op zich substantieel te noemen (2009: 24; 2008: 21; 2007 6). Dit kan echter worden gezien als een logisch voortvloeisel van de in 2007 gemaakte afspraken over verscherping van de controles. Daarnaast is het inherent aan de systematiek van meldingen waarbij ook geconstateerde en herstelde onjuistheden moeten worden gerapporteerd, die zijn ontdekt en hersteld nog voordat een declaratie bij de Europese Commissie wordt ingediend. Er zijn in ieder geval geen andersoortige fouten aan het licht gekomen dan de gevallen die in het kader van de uitgevoerde 'hercontrole' naar aanleiding van het 'Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006' zijn gebleken. Het programmamanagement heeft geen structurele afwijkingen van de regelgeving geconstateerd.

De betalingsautoriteit heeft als onafhankelijke instantie in 2009 één betalingsaanvraag (nr. 18) onderzocht en gecertificeerd. Hieruit zijn geen correcties dan wel bijzondere bevindingen voortgevloeid, die aanleiding zouden kunnen zijn tot aanpassing van de gevolgde controleprocedures. Wel is een aantal opmerkingen gemaakt inzake vooral technische aspecten rond de registratie en dossiervorming en deze zijn door het programmamanagement ter harte genomen.

Door de externe accountant van het programma (Deloitte) is over 2009 in de aanloop naar de afsluiting van het programma een tussentijds controleverslag aan het programmamanagement uitgebracht. Hieruit blijkt dat het beheer en de controle binnen het programma aan de daaraan te stellen eisen voldoen en dit bevestigt het beeld dat in het jaarverslag over 2007 reeds is neergezet. De beginselen van goed beheer zijn in acht genomen en echte problemen hebben zich hierbij niet voorgedaan.

Tijdens de jaarvergadering met de Europese Commissie in Den Haag stonden diverse onderwerpen op de agenda, waarbij uiteraard ook veel aandacht uitging naar de follow-up van de Nederlandse structuurfondsprogramma's op het punt van het beheer en de controle, onder andere het Nationaal Actieplan EFRO 2000-2006. Ook leerpunten voor de nieuwe structuurfondsprogramma's 2007-2013 kwamen ruimschoots aan de orde.

5 Communicatie en publiciteit

Het EU Programmasecretariaat (in Gelderland en Utrecht) en het Europoloket (in Overijssel) zijn verantwoordelijk voor de communicatie met de doelgroepen over het EPD Oost. Bij de start van het jaar was alles min of meer gericht op de afsluiting van het Europese programma. In verband met de (enigszins onverwachte) verlenging van het programma met een halfjaar tot en met 30 juni 2009 kon echter nog een beperkt aantal projecten worden gehonoreerd. Zowel voor wat betreft deze nieuwe als de op dat moment nog lopende in afwikkeling zijnde projecten zijn de gebruikelijke communicatieactiviteiten uitgevoerd en is uiteraard ook de juiste naleving van de communicatiebepalingen getoetst.

Op deelprogrammaniveau is voorts via allerlei initiatieven en activiteiten (Dag van Europa, projectpresentaties en dergelijke), al dan niet in samenhang met andere publicitaire acties, aandacht besteed aan de Europese financieringsmogelijkheden van projecten.

Daarnaast is alle resterende capaciteit ingezet op het organiseren van een grote regionale publiciteitscampagne, die enerzijds als een unieke afsluiting van de Europese programma's in Oost-Nederland zou kunnen worden gezien en anderzijds als een brede promotie voor met Europees geld gefinancierde projecten. Hiervoor is de 'Oost-Nederland, Blij met Europa' campagne bedacht en uitgevoerd in de tweede helft van mei 2009, vlak voor de verkiezingen van het Europese parlement op 4 juni 2009. Hiermee is ook op een bijzondere wijze uitvoering gegeven aan de opdracht van de Europese Commissie om aan een groot publiek bekendheid te geven aan de mogelijkheden die Europese programma's bieden. Het bereik en de impact die dit heeft gehad is evident.

6 Inachtneming communautair beleid

6.1 Inleiding

Het programmamanagement draagt zorg voor de algehele coördinatie van het Europees beleid in het programma en neemt daarbij maatregelen om de verenigbaarheid met het communautair beleid in continuïteit te kunnen waarborgen. Niet alleen valt hierbij te denken aan de naleving van de publiciteitsrichtlijnen, maar ook aan andere belangrijke door de Europese Commissie uitgevaardigde uitvoeringsbepalingen, zoals de Europese aanbestedingsregels, de toepassing van de 'de minimis'-regel en staatssteun, milieubescherming, duurzaamheid en bevordering gelijke kansen voor mannen en vrouwen. Deze uitvoeringsbepalingen zijn vastgelegd in de subsidieregeling en beleidsregels voor het programma, hetgeen betekent dat projecten al in het aanvraagstadium hiermee worden geconfronteerd en op de naleving daarvan worden getoetst. In de subsidiebeschikkingen zijn de relevante uitvoeringsbepalingen formeel vastgelegd naar de aanvrager en eindbegunstigde. Tijdens de uitvoering van de projecten en bij de afrekening van de projecten wordt nogmaals getoetst of aan deze reglementaire bepalingen is voldaan.

6.2 Naleving Europese beleidsregels

Aanbestedingsvoorschriften

Gegeven de uitkomsten van de diverse audits en de ontwikkeling op het gebied van het Europese aanbestedingsrecht is ook in 2009 veel aandacht uitgegaan naar de juiste naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen. De binnen de diverse stadia van een project uitgevoerde controles voldoen aan de daaraan te stellen eisen. Daar waar nodig zijn correcties op de subsidiabele kosten aangebracht voor gemaakte aanbestedingsfouten. Bij de eindafrekening van de projecten worden altijd de aanbestedingsaspecten nogmaals getoetst.

Mededinging

Alle projecten worden getoetst op de Europese mededingingsregels. Conform de subsidieregeling en beleidsregels voor projectaanvragen wordt alleen individuele bedrijfssteun toegestaan wanneer deze valt binnen de 'de minimis regeling' of als projecten of regelingen ter goedkeuring aan de Europese Commissie zijn voorgelegd.

Duurzame ontwikkeling

Bij het toetsen op de duurzaamheid van een project, is in 2009 gebruik gemaakt van de duurzaamheidstoets. Deze toets is ontwikkeld zodat op projectniveau een indicatie kan worden gegeven van de bijdrage van een project aan een duurzame economische, ecologische en maatschappelijke ontwikkeling.

Milieubescherming en -verbetering

Onderdeel van de bovenbeschreven toets met betrekking tot de duurzaamheid van het project is de mate waarin het project bijdraagt aan de bescherming of verbetering van het milieu (aspect Planet). Die toets wordt uitgevoerd voor elk project in het EPD. Daarnaast wordt vastgesteld of voorgestelde projecten voldoen aan de nationale en Europese voorschriften en (habitat)richtlijnen.

Gelijke kansen voor mannen en vrouwen

Bij het toetsen van projecten aan het principe van gelijke kansen voor mannen en vrouwen gebruikt het programmamanagement een 'gelijke kansen toets'. Hierdoor kan worden vastgesteld dat bij alle projecten er sprake van gelijkheid is of er specifieke acties worden

ondernomen om de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt of in het maatschappelijk leven te bevorderen. Het principe is in het programmagebied zodanig neergedaald, dat vanuit het programmamanagement in 2009 geen aanpassingen zijn voorgesteld bij de (nieuwe) projectaanvragen.

6.3 Coördinatie Europees beleid

In het programma voor het EPD Oost-Nederland is als beleidsintentie opgenomen dat waar mogelijk aangesloten wordt op andere Europese programma's. Met name de aansluiting op de plattelandsontwikkelingsprogramma's is daarbij van belang. Onder meer via de één-loket-gedachte en de inrichting van een centraal programmasecretariaat zijn de voorwaarden ingevuld voor een optimale aansluiting tussen de verschillende programma's. Tot die programma's behoren bijvoorbeeld Leader+, POP, IAP en Interreg IIIA. Daarnaast wordt hierbinnen soms ook het programmamanagement voor een aantal landelijke en eigen provinciale beleidsprogramma's gevoerd. Die omstandigheid vereenvoudigt in een aantal gevallen de medefinanciering van projecten.

Ook is in 2009 met de binnen het EPD Oost-Nederland opgebouwde ervaring en expertise de nodige inbreng geleverd aan de implementatie van het nieuwe Operationele Programma voor de periode 2007-2013. In 2009 was een duidelijke overlap tussen de uitvoering van dit programma en de uitvoering (inclusief aanstaande afsluiting) van het oude programma 2000-2006.

Tevens was er betrokkenheid (o.a. via deelname aan stuurgroepen) bij een aantal Doelstelling 2-programma's die in de Stedelijke gebieden binnen het programmagebied worden uitgevoerd en zich ook in een afsluitingsfase bevinden.

Het EPD Doelstelling 3 wordt in Nederland uitgevoerd door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het ministerie heeft de uitvoering opgedragen aan het Agentschap SZW. Met het ministerie of het agentschap vindt geen regulier of periodiek overleg plaats. Incidenteel wordt het programmamanagement geïnformeerd over de stand van de uitvoering in Oost-Nederland.

Bijlage 1

Financiële tabel 2009 EPD Oost-Nederland per prioriteit en maatregel

NR	Prioriteit/Maatregel	Complement	Totaal	Totaal	percentage	Totaal werkelijk	Totaal werkelijk	percentage
		(grondslag TSK)	gecommitteerde subsidiabele uitgaven (grondslag TSK) in 2009	gecommitteerde subsidiabele uitgaven (grondslag TSK) t/m 2009	gecommitteerde uitgaven ten opzichte van complement (grondslag TSK) t/m 2009	en betaalde en gecertificeerde subsidiabele uitgaven (grondslag TSK) in 2009	en betaalde en gecertificeerde subsidiabele uitgaven (grondslag TSK) t/m 2009	realisatie uitgaven ten opzichte van complement (grondslag TSK) t/m 2009
1	Ruimtelijke Ontwikkeling	257.806.961	7.108.815	413.300.563	160,31%	44.634.954	338.985.812	131,49%
1.1	Ruimtelijke herstructurering	15.208.162	-5.316.685	13.245.435	87,09%	-154.173	11.325.859	74,47%
1.2	Natuur, water- en milieuontwikkeling	53.927.835	0	67.602.775	125,36%	6.969.970	54.095.745	100,31%
1.3	Ontwik. En rev. Bedr.ter/verz.gebouwen	122.677.386	12.441.550	221.950.751	180,92%	21.347.309	172.411.715	140,54%
1.4	Versterking toeristische infrastructuur	65.993.578	-16.050	110.501.602	167,44%	16.471.848	101.152.493	153,28%
2	Economische Stimulering	93.128.870	3.543.001	155.571.534	167,05%	37.623.256	173.113.667	185,89%
2.1	Versterk. Concurr. Pos. Bedrijfsleven MKB	70.951.625	3.000.001	104.945.649	147,91%	28.165.696	113.334.858	159,74%
2.2	Versterk. Concurr. Pos. Toerist. Bedrijfsleven	22.177.245	543.000	50.625.885	228,28%	9.457.559	59.778.809	269,55%
3	Sociale cohesie	55.000.190	1.154.199	84.854.961	154,28%	12.016.481	73.280.706	133,24%
3.1	Human resources	7.547.170	0	4.845.897	64,21%	-25.346	4.649.594	61,61%
3.2	Versterk. Sociale cohesie en cult. Identiteit	47.453.020	1.154.199	80.009.064	168,61%	12.041.827	68.631.112	144,63%
4	Technische bijstand	11.673.131	3.965.658	13.015.716	111,50%	2.707.640	12.203.922	104,55%
4.1	Beheer	7.181.931	1.349.297	7.969.874	110,97%	1.916.462	8.477.285	118,04%
4.2	Overig	4.491.200	2.616.361	5.045.842	112,35%	791.178	3.726.637	82,98%
Totaal generaal EPD-Oost		417.609.152	15.771.673	666.742.774		96.982.331	597.584.107	143,10%
Prioriteit/overgangssteun								
1	Ruimtelijke Ontwikkeling	257.806.961	7.108.815	413.300.563	160,31%	44.634.954	338.985.812	131,49%
	Regio's zonder overgangssteun (platt.prog)	167.769.806	3.282.766	235.891.952	140,60%	39.500.965	196.183.056	116,94%
	Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	90.037.155	3.826.049	177.408.611	197,04%	5.133.989	142.802.756	158,60%
2	Economische Stimulering	93.128.870	3.543.001	155.571.534	167,05%	37.623.256	173.113.667	185,89%
	Regio's zonder overgangssteun (platt.prog)	38.067.996	1.443.353	56.241.593	147,74%	5.080.687	59.100.127	155,25%
	Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	55.060.874	2.099.648	99.329.941	180,40%	32.542.568	114.013.540	207,07%
3	Sociale cohesie	55.000.190	1.154.199	84.854.961	154,28%	12.016.481	73.280.706	133,24%
	Regio's zonder overgangssteun (platt.prog)	51.772.989	1.154.199	81.985.534	158,36%	11.668.979	70.632.276	136,43%
	Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	3.227.201	0	2.869.427	88,91%	347.502	2.648.430	82,07%
4	Technische bijstand	11.673.131	3.965.658	13.015.716	111,50%	2.707.640	12.203.922	104,55%
	Regio's zonder overgangssteun (platt.prog.)	7.020.001	2.146.322	7.982.569	113,71%	1.643.743	7.727.430	110,08%
	Regio's met overgangssteun (phasing out prog.)	4.653.130	1.819.336	5.033.147	108,17%	1.063.897	4.476.492	96,20%
Totaal		417.609.152	15.771.673	666.742.774		96.982.331	597.584.107	143,10%

Bijlage 2

Overzicht realisatie 2009 EPD Oost-Nederland naar actieterreinen

EU-Categorie	1.1		1.2		1.3		1.4		2.1		2.2		3.1		3.2		4.1		4.2	
	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.	Comp.	Real.
13 Bevordering van de aanpassing en ontwikkeling van plattelandsgebieden																				
1302 Herkaveling	25%	0%																		
1306 Renovatie en ontwikkeling van dorpen; bescherming en instandhouding van het erfgoed	25%	30%													10%	46%				
1309 Ontwikkeling en verbetering van de plattelandsinfrastructuur gerelateerd aan de ontwikkeling van de landbouw	45%	70%			20%	0%														
1310 Stimulering van toerisme activiteiten							40%	21%			10%	37%								
1312 Milieuzorg in de land- en bosbouw, natuurbehoud en verbetering van het dierenwelzijn			80%	97%																
16 MKB en ambachtelijke ondernemingen																				
161 Materiele investeringen					10%	5%														
162 Milieuvriendelijke, schone en energiezuinige technologieën			20%	3%					10%	7%										
163 Adviesbureaus									20%	8%	15%	2%	10%	0%						
164 Collectieve dienstverstrekking aan bedrijven									20%	14%	15%	0%								
165 Financiële engineering									5%	2%										
166 Maatschappelijk-culturele dienstverstrekking															15%	11%				
17 Toerisme																				
171 Materiele investeringen							60%	79%												
172 Immateriele investeringen											20%	52%								
173 Collectieve dienstverstrekking aan toeristische ondernemingen											20%	9%								
18 Onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie																				
182 Innovatie en technologieoverdracht, werkzaamheden in netwerkverband van ondernemingen en/of onderzoeksinstellingen									10%	51%										
21 Actief arbeidsmarktbeleid													15%	82%						
22 Sociale integratie													15%	0%	15%	5%				
23 Ontwikkeling van onderwijs en beroepsbevolking													25%	18%						
24 Aanpassingsvermogen, ondernemingszin en innovatiebereidheid, nieuwe informatie en communicatietechnologieën									10%	12%			25%	0%						
25 Positieve acties voor vrouwen op de arbeidsmarkt													10%	0%						
31 Transportinfrastructuur																				
316 Binnenwateren	5%	0%																		
32 Telecommunicatie-infrastructuur en informatiemaatschappij																				
321 Basisinfrastructuur					5%	20%														
322 Informatie- en communicatietechnologie					5%	1%			10%	4%										
323 Diensten en applicaties voor de burger															15%	1%				
324 Diensten en applicaties voor het MKB					5%	1%			15%	2%	20%	0%			15%	0%				
35 Herinrichting en sanering																				
351 Herinrichting van industriële en militaire terreinen					35%	62%														
352 Sanering van stedelijke gebieden					20%	11%									10%	6%				
36 Sociale infrastructuur en gezondheidsvoorzieningen															20%	31%				
41 Technische bijstand en innovatieve acties																				
411 Voorbereiding, uitvoering, toezicht, publiciteit																	100%	100%		
412 Voorbereiding, uitvoering, toezicht, publiciteit																				75%
413 Studiewerkzaamheden																				25%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

**Europees structuurfondsprogramma doelstelling 2
regio Oost-nederland**

September 2010

Provincie Gelderland

Markt 11

Postbus 9090

6800 GX Arnhem

T (026) 359 90 00

www.gelderland.nl